

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

Lublin, dnia 26 września 2022 r.

Poz. 4554

Podpisany przez:

Cezary Widomski; LUW

Data: 26.09.2022 15:09:28

UCHWAŁA NR XXXV/276/2022 RADY GMINY BIAŁA PODLASKA

z dnia 9 sierpnia 2022 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Biała Podlaska na lata 2022-2025

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2022 r. 559, z późn. zm.) w związku z art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nadzabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840) - Rada Gminy Biała Podlaska uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Biała Podlaska na lata 2022-2025, w brzmieniu określonym w załączniku do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Biała Podlaska.

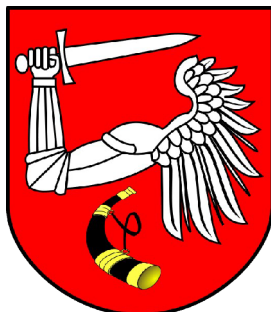
§ 3. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubelskiego.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Gminy
Biała Podlaska

Dariusz Plażuk

WÓJT GMINY BIAŁA PODLASKA

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIAŁA PODLASKA NA LATA 2022 – 2025

Załącznik nr 1 do uchwały Nr XXXV/276/2022
Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 9 sierpnia 2022 r.
w sprawie uchwalenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami
Gminy Biała Podlaska na lata 2022 – 2025

Biała Podlaska, 2021 r.

Zamawiający:

Urząd Gminy Biała Podlaska
ul. Prosta 31
21-500 Biała Podlaska
www.gmina-bialapodlaska.pl

Wykonawca:

Justyna Gorczyca – kierownik zespołu projektowego
Elżbieta Zalewska – projektant

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	4
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI ..	5
3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	6
3.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polski	6
3.2. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	7
4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	16
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	16
4.2. Relacje programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	23
5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	35
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie Gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	35
5.2. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW ORAZ ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	57
5.2.1. Zarys historii i rozwoju przestrzennego gminy	60
5.2.2. Krajobraz kulturowy i zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	63
5.2.3. Zabytki ruchome	78
5.3. ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY	79
5.3.1. Zabytki wpisane do rejestru zabytków	79
5.3.2. Strefy ochrony konserwatorskiej	79
5.4. ZABYTKI NIERUCHOME W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW	82
5.5. ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW	83
6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	84
7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	87
8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	90
9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	92
10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	93
11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW	95
ZAŁĄCZNIKI	98

1. WSTĘP

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Biała Podlaska na lata 2022 – 2025 jest dokumentem służącym podejmowaniu planowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego przez samorząd terytorialny. Obowiązek jego opracowania wynika z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku (Dz. U. 2021 r. poz. 710, z późn. zm.).

Głównym celem programu jest określenie kierunków działań władz gminy dotyczących zachowania dla przyszłych pokoleń występującego na podległym terenie dziedzictwa kulturowego. Istotną część tego dziedzictwa stanowią zabytki, które są świadectwem działalności człowieka minionej epoki i odznaczają się wartością historyczną, artystyczną lub naukową. Fundamentalną materią programu jest określenie kierunków działań

i zadań służących poprawie potencjału dziedzictwa kulturowego i stanu zachowania zabytków.

Program opieki nad zabytkami gminy Biała Podlaska na lata 2022-2025 opracowano w oparciu o wytyczne ujęte w opracowaniu pn. *Gminny program opieki nad zabytkami. Poradnik metodyczny* autorstwa zespołu powołanego przez Dyrektora Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie z 2008 roku oraz w poradniku *Dziedzictwo obok Mnie – poradnik zarządzania dziedzictwem w gminach* z 2016 roku autorstwa zespołu redakcyjnego Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

Na wstępie opracowania przedstawiono cele programu opieki nad zabytkami, informację dotyczącą aktów prawa krajowego regulujących zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, ocenę stanu dziedzictwa kulturowego gminy, założenia programowe, w tym kierunki działań i konkretne zadania do realizacji. W programie określono instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami, założenia programowe (priorytety programu oraz kierunki działań ze wskazaniem zadań), zasady oceny jego realizacji oraz źródła finansowania.

Program sporządzono w oparciu o aktualne przepisy ustawodawstwa, akty prawa miejscowego przyjęte przez Radę Gminy Biała Podlaska, dokumenty strategiczne o charakterze krajowym, wojewódzkim i powiatowym oraz materiały i dokumentacje z zasobu Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Lublinie.

Program jest dokumentem o charakterze uzupełniającym w stosunku do innych aktów strategicznych i planowania rozwoju w gminie. Nie stanowi aktu prawa miejscowego, lecz jest narzędziem polityki administracyjnej w zakresie prac z dziedziny ochrony zabytków. Powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Wskazane w programie działania powinny być skierowane na poprawę stanu zabytków, ich adaptację

i rewaloryzację oraz zwiększenie ich dostępności dla mieszkańców i turystów. Jednocześnie mogą przyczynić się do zwiększenia atrakcyjności gminy, w tym rozwoju społeczno-gospodarczego, podniesienia konkurencyjności oferowanych produktów turystycznych, a także szerszego od dotychczasowego wykorzystania potencjału związanego z zachowanym dziedzictwem kulturowym.

Współpraca środowisk samorządowych i konserwatorskich przy realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami powinna przynieść wszystkim stronom wymierne korzyści: zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń, poprawę stanu obiektów zabytkowych, zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznych oraz przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

0 Terminem „opieka nad zabytkami” ustawa obejmuje działania właścicieli zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania ich samych oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie oraz popularyzowania i upowszechniania wiedzy o nich. W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego

oraz wojewódzcy konserwatorzy zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, wpisanie na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego, a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Zapisy ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków, są komplementarne do zapisów ustaw o samorządzie terytorialnym (o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody). Ustawa dookreśla zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego. Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy wyznacza cele opracowania programu, w szczególności:

- 1) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;

- 2) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 3) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 4) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 5) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 6) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Powyższy przepis określa również tryb uchwalania programu, sposób podawania jego treści do publicznej wiadomości oraz jego ewaluacji. Gminny program jest sporządzany przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) na okres 4 lat. Program przyjmowany jest przez radę gminy i podlega obowiązkowi publikacji w dzienniku urzędowym województwa. Przed uchwaleniem, gminny program opieki nad zabytkami jest przedstawiany właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w celu uzyskania jego opinii. Z realizacji programu wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza raz na 2 lata sprawozdanie, które przedstawia się radzie gminy. Zadaniem gminnego programu opieki nad zabytkami jest określenie priorytetów gminy w odniesieniu do własnego dziedzictwa kulturowego, z uwzględnieniem lokalnych uwarunkowań, a także wskazanie działań i instrumentów niezbędnych do realizacji polityki opieki nad zabytkami w okresie czteroletnim.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

3.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polski

Źródłem obowiązku ochrony dziedzictwa narodowego, spoczywającego na obywatelach oraz władzy publicznej, jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, z późn. zm.). Z racji swej najwyższej mocy prawnej Konstytucja stanowi fundament i określa podstawowe zasady regulujące ochronę dziedzictwa kultury w Polsce. Odnoszące się bezpośrednio do tej materii przepisy ustawy zasadniczej - art. 5 i 6 Konstytucji - stanowią, że *Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju*. Dla skonstruowania ustrojowego modelu ochrony dziedzictwa narodowego pomocne są też inne wartości konstytucyjne, tj. zasada demokratycznego państwa prawnego (art. 2 Konstytucji) oraz pojęcie dobra wspólnego (art. 1 Konstytucji) czy zasada proporcjonalności (art. 31 ust. 3 Konstytucji). Art. 86 Konstytucji, obliuguje każdego do obowiązku dbałości o stan środowiska i ponoszenia odpowiedzialności za spowodowane przez siebie jego pogorszenie.

3.2. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Podstawowym aktem prawa regulującym ochronę i opiekę nad zabytkami w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

(Dz. U. z 2021 r. poz. 710, z późn. zm.), do której wydano szereg aktów wykonawczych - rozporządzeń. Ustawa określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków.

Kluczowym aktem wykonawczym do ww. ustawy jest Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 roku w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. z 2021 r. poz. 56). Przedmiotem ochrony i opieki jest zabytek zdefiniowany w art. 3 pkt 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jako *nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową*. Dla właściwego rozumienia gminnego programu opieki nad zabytkami konieczne jest objaśnienie pojęć *opieki nad zabytkami* oraz *ochrony zabytków*. W art. 4 ww. ustawy zawarto definicję celów i działań, które stanowią ochronę zabytków. *Ochrona zabytków* polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wskazuje, że *opiekę nad zabytkiem* sprawuje jego właściciel lub posiadacz i polega ona w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,

- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Zatem ustawodawca wyróżnia na gruncie ww. ustawy *ochronę zabytków* sprawowaną przez organy administracji publicznej oraz *opiekę nad zabytkami* o charakterze zindywidualizowanego działania, za które odpowiedzialny jest aktualny dysponent zabytku (właściciel lub posiadacz). Sprawny i skuteczny system ochrony i opieki nad zabytkami powinien odbywać się przy udziale władz samorządowych, właścicieli i użytkowników zabytków oraz mieszkańców i wspólnot lokalnych.

W art. 6 ustawy, ustawodawca doprecyzował przedmiot ochrony i wyraźnie wskazał, że bez względu na stan zachowania, opiece i ochronie podlegają:

- **zabytki nieruchome**, będące w szczególności: krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, dziełami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego, obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi, cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni, miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- **zabytki ruchome**, będące w szczególności: dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami;
- **zabytki archeologiczne**, będące w szczególności: pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej, nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Na Gminie Biała Podlaska w zakresie obiektów których jest właścicielem i zostały one uznane za zabytkowe, ciążą obowiązki określone w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w szczególności:

- opieki nad zabytkami na zasadach określonych w art. 5 ustawy, polegającej na zapewnieniu warunków:
 - naukowego badania i dokumentowania zabytku,
 - prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
 - zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
 - korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
 - popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W art. 7 ww. ustawy ustanowiono następujące formy ochrony zabytków, którymi są:

- wpis do rejestru zabytków, wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;

- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Dwie ostatnie formy – park kulturowy oraz ustalenia w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego pozostają w gestii samorządów gminnych. Osobna rola przypada gminnej ewidencji zabytków, która choć niewymieniona wśród zasadniczych form ochrony zabytków, przybiera charakter formy ochrony. Jest to kolejne uprawnienie gminy, czyli sprawowanie ochrony na samorządowym szczeblu lokalnym. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Ustawa reguluje procedurę ustanowienia poszczególnych form ochrony zabytków dla obiektów wskazanych do ochrony, w tym sposób ustanowienia i organy uczestniczące w tej procedurze. Ponadto nakłada na organy administracji publicznej (rządowej

i samorządowej) obowiązek uwzględnienia ochrony zabytków i opiekę nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji takich dokumentów jak: strategia rozwoju województw, plany zagospodarowania przestrzennego województw, plan zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analizy i studia z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategię rozwoju gmin, studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego albo decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzje o warunkach zabudowy, decyzje o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzje o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzje o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Za realizację zadań związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami odpowiedzialna jest zarówno administracja rządowa, jak i jednostki samorządu terytorialnego wszystkich szczebli. W myśl art. 18 – 20 ustawy, samorządowi gminnemu przekazano znaczące kompetencje w realizacji zadań ochronnych nad zabytkami. Wśród powierzonych organom zadań należy wymienić:

- uwzględnienie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu:
 - strategii rozwoju gminy,
 - studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
 - miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy,
 - decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego,

- decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenów.

Przy sporządzaniu ww. aktów prawa miejscowego i decyzji:

- uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu,
- ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

Przy sporządzaniu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się: zabytki nieruchome wpisane do rejestru i ich otoczenia; inne zabytki nieruchome, znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków; parki kulturowe oraz ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami. Gmina posiada także uprawnienia do ustalenia w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Przy wydawaniu decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenów uwzględnia się: zabytki nieruchome wpisane do rejestru i ich otoczenia; inne zabytki nieruchome, znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków; parki kulturowe oraz ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami.

Ponadto wśród powierzonych organom gminy zadań należy wymienić:

- prowadzenie przez wójta gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy (art. 22);
- nałożenie na nabywcę lub dzierżawcę w umowie sprzedaży, zamiany, darowizny lub dzierżawy zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, stanowiącego własność gminy, przy określaniu sposobu korzystania z tego zabytku, obowiązku przeprowadzenia w określonym terminie niezbędnych prac konserwatorskich przy tym zabytku, jeżeli stan zachowania zabytku tego wymaga (art. 26);
- w zakresie sprawowania opieki nad zabytkami, gmina posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego, finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku (art. 71);
- udzielenie przez radę gminy dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, na zasadach określonych w uchwale podjętej przez ten organ (art. 81);
- sporządzenie na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87) oraz realizacji jego działań i zadań.

Zagospodarowanie na cele użytkowe zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru wymaga posiadania przez jego właściciela lub posiadacza:

- dokumentacji konserwatorskiej określającej stan zachowania zabytku nieruchomego i możliwości jego adaptacji, z uwzględnieniem historycznej funkcji i wartości tego zabytku;
- uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu prac konserwatorskich przy zabytku nieruchomym, określającego zakres i sposób ich prowadzenia oraz wskazującego niezbędne do zastosowania materiały i technologie;
- uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu zagospodarowania zabytku nieruchomego wraz z otoczeniem oraz dalszego korzystania z tego zabytku, z uwzględnieniem wyeksponowania jego wartości.

Właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia; zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
- zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
- zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Reasumując należy stwierdzić, iż gmina Biała Podlaska jako samorząd gminny dysponuje szeregiem kompetencji i obowiązków z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, które uzupełniają działania państwa w zakresie prawnej ochrony zabytków. Negatywnym aspektem tych zadań stojących przed gminą w zakresie opieki nad zabytkami są ograniczone możliwości finansowe.

3.3. Pozostałe uregulowania prawne dotyczące ochrony i opieki nad zabytkami

Do istotnych ustaw posiadających uregulowania prawne z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami należą:

- ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2021 r. poz. 1372, z późn. zm.) w art. 7 ust. 1 pkt 9 określa zadania własne gminy, rozumiane jako zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, między innymi sprawy kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Do ochrony zabytków pośrednio odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy;

- ustawa z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. 2021 poz. 741, z późn. zm.), która określa: zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa wskazuje, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Ponadto w ustawie znajdują się zapisy dotyczące studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, w którym powinno się uwzględniać stan dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10 ust.1 pkt 4) oraz wskazać obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego

i zabytków, a także dóbr kultury współczesnej (art. 10 ust. 2 pkt 4). Natomiast w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (mpzp) określa się obowiązkowo, m.in. zasady ochrony i kształtowania ładu przestrzennego, zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu, zasady kształtowania krajobrazu, zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15 ust. 2 pkt 2, 3, 3a i 4). Ustawa nakłada obowiązek uzgodnienia projektu mpzp z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu (art. 17 ust. 6 pkt b). W przypadku braku miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego określenie sposobów zagospodarowania i warunków zabudowy terenu następuje w drodze decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, przy czym:

1) lokalizację inwestycji celu publicznego ustala się w drodze decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego,

2) sposób zagospodarowania terenu i warunki zabudowy dla innych inwestycji ustala się w drodze decyzji o warunkach zabudowy (art. 4 ust. 1 pkt 2).

Zarówno decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego jak i decyzje o warunkach zabudowy wydaje się po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków – ale wyłącznie w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Uzgodnień dokonuje się w trybie art. 106 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego. Ustawa wprowadza również instytucję „domniemanej milczącej zgody” – w przypadku niezajęcia stanowiska przez organ uzgadniający w terminie – uzgodnienie uważa się za dokonane. Przedmiotem postępowania uzgodnieniowego jest projekt decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego bądź o warunkach zabudowy, w takim jego ostatecznym kształcie, w jakim organ zamierza wprowadzić

go do porządku prawnego jako wiążące rozstrzygnięcie. Żaden przepis prawa nie ogranicza możliwości wielokrotnego występowania o uzgodnienie projektu decyzji. Brak

uzgodnienia projektu decyzji przez organ współdziałający oznacza konieczność wydania decyzji odmownej w postępowaniu głównym;

- ustawa z dnia 7 lipca 1994 roku Prawo budowlane (Dz. U. z 2021 r., poz. 2351), która normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków, obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz w odniesieniu do obiektów w gminnej ewidencji zabytków. W kontekście ochrony zabytków istotnym przepisem prawa budowlanego jest możliwość skorzystania z odstępstw od sprecyzowanych w ustawie przepisów techniczno-budowlanych, dotyczących projektowania, budowania, użytkowania i utrzymywania obiektów budowlanych. Odstępstwo można uzyskać przed wydaniem pozwolenia na budowę lub decyzji o zmianie sposobu użytkowania obiektu. Organ wydający pozwolenie na budowę występuje w tej sprawie do ministra, który ustanowił przepisy techniczno-budowlane (art. 9). Należy też zwrócić uwagę, że w myśl prawa budowlanego, budowy i roboty budowlane niewymagające pozwolenia na budowę, jeżeli są wykonywane przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków wymagają pozwolenia na budowę, a jeżeli są wykonywane na obszarze wpisanym do rejestru zabytków - wymagają zgłoszenia, przy czym do wniosku o pozwolenie na budowę oraz do zgłoszenia należy dołączyć pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków wydane na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 29 ust. 4). Natomiast pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39 ust. 2). W odniesieniu do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39 ust. 3). Ponadto umieszczanie tablic i urządzeń reklamowych na obiektach wpisanych do rejestru zabytków wymaga pozwolenia na budowę (art. 29 ust. 2 pkt 6), a instalowanie krat na obiektach wpisanych do rejestru zabytków wymaga zgłoszenia (art. 30 ust. 1 pkt 3a);
- ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 roku Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2021 r. poz. 1973, z późn. zm.), w której ujęto m. in, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych;
- ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz.U. z 2021 r., poz. 1098, z późn. zm.), której przepisy określają m.in. kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew, na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską;
- ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 roku o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2021r., poz. 1899) wskazująca, że celem publicznym jest między innymi: opieka nad

nieruchomościami, stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz określa m.in. postępowanie wobec nieruchomości objętych prawną ochroną konserwatorską;

- ustawa z dnia 25 października 1991 roku o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2020 r. poz. 194), która podkreśla, że działalność kulturalna polega na tworzeniu, upowszechnianiu i ochronie kultury, a państwo i instytucje kultury odpowiadają za wspieranie i promocję twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych, a także opieki nad zabytkami i ochrony dziedzictwa narodowego;
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2020 r. poz. 1057, z późn. zm.) w ramach której, gminy mogą wspierać działalność związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe;
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 roku o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz. U. z 2015 r. poz. 774, z późn. zm.), zwaną ustawą krajobrazową, definiująca pojęcie reklamy, szyldu, krajobrazu, krajobrazu kulturowego, krajobrazu priorytetowego. Nakłada też m. in. obowiązek sporządzania przez samorząd wojewódzki audytu krajobrazowego, w którym mają być zdefiniowane obszary krajobrazów priorytetowych, gdzie sejmik województwa ma mieć możliwość ustalania norm dotyczących wysokości, kształtu budynków i ewentualnego stosowania materiałów miejscowych lub tradycyjnej architektury. Ustawa wprowadza kary za nielegalne reklamy. Ponadto daje samorządom możliwość uchwalenia lokalnego kodeksu reklamowego, w którym określone zostaną zasady sytuowania m. in. nośników reklam;
- ustawa z dnia 9 października 2015 roku o rewitalizacji (Dz. U. z 2021 r. poz. 485), która jest narzędziem ochrony dziedzictwa kulturowego;
- ustawa z dnia 21 listopada 1996 roku o muzeach (Dz. U. z 2020 r. poz. 902, z późn. zm.), która definiuje muzeum jako instytucję, gdzie celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów; określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów;
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 roku o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r. poz. 1479), wg której biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego;
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 roku o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020 r. poz. 164), w której określa się pojęcie narodowego zasobu archiwalnego (całość dokumentacji zawierającej ważne informacje o wszelkich

przejawach życia narodu w przeszłości i obecnie, która to dokumentacja w wyniku selekcji została zakwalifikowana do wieczystego przechowywania w archiwach). W myśl ustawy o narodowym zasobie archiwalnym służy on nauce, kulturze, gospodarce narodowej oraz potrzebom obywateli. Dzieli się go na państwowy zasób archiwalny

i niepaństwowy zasób archiwalny. Nadzór nad Narodowym zasobem archiwalnym ustawowo oddano ministrowi właściwemu ds. kultury, który jednak wykonuje ją za pośrednictwem dyrektora Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych. Państwowy zasób archiwalny tworzą materiały archiwalne powstałe w wyniku działalności: organów państwowych oraz innych państwowych jednostek organizacyjnych, organów jednostek samorządu terytorialnego oraz innych samorządowych jednostek organizacyjnych, obcych organów władzy i administracji państwowej i innych organów, jednostek organizacyjnych i organizacji, związków wyznaniowych, a także okupacyjnych jednostek wojskowych, jeżeli materiały te znajdują się w Rzeczypospolitej Polskiej, partii politycznych oraz innych organizacji o charakterze politycznym, społecznym, zawodowym i gospodarczym, kościołów

i związków wyznaniowych, innych niepaństwowych organizacji i jednostek organizacyjnych, działaczy politycznych, społecznych i gospodarczych, twórców w dziedzinie nauki i techniki.

Kwestie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami regulują ponadto akty wykonawcze:

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. 2004 r. nr 212 poz. 2153);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. 2004 nr 30 poz. 259);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków i przedmiotów o cechach zabytków za granicę (Dz. U. 2011 nr 89 poz. 510);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. 2017 poz. 1674);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. 2018 poz. 1609);

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 sierpnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. 2019 poz. 1721);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2019 poz. 1886).

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Do dokumentów zawierających strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na poziomie krajowym należy zaliczyć:

- Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022;
- Narodową Strategię Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 wraz z Uzupełnieniem Narodową Strategię Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 oraz Narodowy Program Kultury „Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego na lata 2004-2020” i Program Operacyjny „Dziedzictwo Kulturowe”;
- Strategię rozwoju kapitału społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030;
- Strategię na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.);
- Długookresową Strategię Rozwoju Kraju - Polska 2030;
- Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2030.

Podstawowym dokumentem opisującym strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego jest **Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022**, który został przyjęty uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 roku (M.P. poz. 808). Program jest głównym dokumentem strategicznym określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami jest tylko jednym ze szczebli zarządzania strategicznego ochroną i opieką nad zabytkami w Polsce opisanym w ustawie. Wskazuje on także szczegółowo kierunki działań i zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, jak również warunki i sposób ich finansowania oraz harmonogram ich realizacji.

Koordinację programu na lata 2019-2022 powierzono Narodowemu Instytutowi Dziedzictwa, który ma za zadanie dążyć do aktywizacji i zaangażowania w podejmowane działania jak największej liczby podmiotów zajmujących się ochroną zabytków i opieką nad zabytkami w Polsce.

Głównym celem programu jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami, który realizowany będzie przez trzy cele szczegółowe, podzielone na kierunki działania, tj.:

Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego, którego realizacja odbywać się będzie poprzez założone kierunki działań tj.:

- 1) wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym;
- 2) wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.

Dla osiągnięcia kierunku 1 przypisano zadania:

- szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami;
- budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym;
- merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach;
- konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

Dla kierunku 2 wskazano działania:

- wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich;
- ewaluację stosowanych standardów i metod konserwatorskich;
- wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego;
- powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

Cel szczegółowy 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami poprzez kierunki:

- 1) merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami;
- 2) podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

Osiągnięciu celu szczegółowego 2 przewidziano następujące zadania:

- upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy);
- podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

Cel szczegółowy 3: Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa, poprzez:

- 1) upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości;
- 2) tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

Zadania:

- kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami;
- tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

W Krajowym Programie Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami przyjęto plan finansowy na poszczególne lata jego funkcjonowania oraz harmonogram jego realizacji. Na Koordynatora programu wyznaczono Dyrektora Narodowego Instytutu Dziedzictwa, do którego zadań należeć będzie zarządzanie, koordynacja i monitorowanie Programu w latach 2019-2022, ciałem doradczym wspomagającym działania Koordynatora jest Rada Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W celu jak najefektywniejszej realizacji przyjętych działań sporządzono harmonogram oraz wskaźniki realizacji Krajowego Programu. Koordynator podczas realizacji Krajowego Programu będzie miał również za zadanie identyfikację problemów i zagrożeń dla realizacji założonych celów ujętych we wskaźniki oraz sygnalizowanie uzasadnionych korekt w sposobie realizacji Programu.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 wraz z Uzupełnieniem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020; Narodowy Program Kultury „Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego na lata 2004-2020” i Program Operacyjny „Dziedzictwo Kulturowe”

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013, przyjęta przez Radę Ministrów 21 września 2004 r., rozwinięta w 2005 r. poprzez przygotowane przez Ministerstwo Kultury uzupełnienie *Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020*, jest podstawowym dokumentem rządowym, w którym w oparciu o rzetelną analizę podjęto próbę określenia zasad polityki kulturalnej państwa w warunkach rynkowych. Stanowi ona podstawę do dalszych systemowych rozwiązań w dziedzinie kultury.

Misją tej strategii jest *„Zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów”*.

Uznając kulturę za jeden z podstawowych czynników rozwoju regionów zapisano w Strategii następujące priorytety:

- wzrost efektywności zarządzania kulturą, – wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury;

- wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury, – poprawa warunków działalności artystycznej;
- efektywna promocja twórczości;
- zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków;
- zmniejszenie luki cywilizacyjnej przez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury.

W Uzupełnieniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 wprowadzono 11 programów operacyjnych służących realizacji strategii powiązanych z funduszami znajdującymi się w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Jednym z nich jest Program Operacyjny "Dziedzictwo kulturowe". Celem zaś jest intensyfikacja ochrony

i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym kompleksowa poprawa stanu zabytków oraz rozwój kolekcji muzealnych. Program ten realizowany jest w ramach dwóch komplementarnych priorytetów:

Priorytet 1 - rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych. Podstawowym celem priorytetu 1 jest poprawa stanu zachowania zabytków, powiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego, kompleksowa rewaloryzacja zabytków, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, wreszcie zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę;

Priorytet 2 - programu koncentruje się natomiast na zadaniach związanych z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji w, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków.

Najważniejszym – z punktu widzenia celów programu opieki nad zabytkami gminy Biała Podlaska – jest priorytet 1 obejmujący ochronę zabytków, kompleksową rewaloryzację zabytków, kulturę ludową i tradycyjną jak również ochronę zabytków archeologicznych.

Wszystkie programy operacyjne, skierowane m.in. do samorządów są ogłaszane decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego wraz z alokacją finansową na dany rok budżetowy.

Strategia rozwoju kapitału społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

Strategia została przyjęta Uchwałą nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. w sprawie przyjęcia Strategii rozwoju kapitału społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030. Stanowi ona kontynuację i aktualizację przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 26 marca 2013 r. Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 i jest jednym z instrumentów realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju oraz jedną z dziewięciu horyzontalnych zintegrowanych strategii rozwoju.

Obecnie obowiązująca Strategia zakłada trzy cele szczegółowe:

1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne poprzez: usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami, rozwój i wzmacnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej;
2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich poprzez: tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze, ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, digitalizację, cyfrową rekonstrukcję i udostępnianie dóbr kultury, umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą;
3. Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne poprzez: wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju, rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych, wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

Strategia na rzecz odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategia została przyjęta uchwałą nr 8 przez Radę Ministrów dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej uchwałą Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r. Dokument jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa. W jednolitym systemie programowym przedstawia cele do realizacji w horyzoncie roku 2020 i 2030, określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji jej celów.

Głównym celem Strategii jest *tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym*.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących kierunkach interwencji:

➤ Obszar: E-państwo:

- budowa i rozwój e-administracji - orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny: Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej - kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

➤ Obszar: Kapitał ludzki i społeczny:

- wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2030 r.:

- ochrona i promocja dziedzictwa narodowego - wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmacniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty;
- inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO);
- wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju - Polska 2030 to dokument określający główne trendy, wyzwania i scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego kraju oraz kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju.

W ramach określonego w Strategii Celu 3 - *Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki* jako jeden z kierunków interwencji wskazano: *Wzmacnianie wykorzystania potencjału kreatywnego poprzez rozwój sektora kreatywnego i przedsiębiorstw kreatywnych.*

Kierunek ten ma obejmować:

- wspieranie dywersyfikacji źródeł finansowania sektora kultury i sektora kreatywności;
- wspieranie edukacji artystycznej;
- wsparcie postaw przedsiębiorczych w sektorze kultury;
- współpracę z podmiotami z innych sektorów.

W ramach Celu 11 – *wzrost społecznego kapitału rozwoju*, wśród kierunków interwencji wskazano:

Zwiększenie obecności kultury w życiu codziennym ludzi poprzez stałe zwiększanie dostępności zasobów kultury i kształcenie nawyków kulturowych.

Kierunek ten ma obejmować:

- uzupełnienie programów szkolnych o zajęcia dotyczące kultury, sztuki (rozszerzenie zajęć plastycznych, muzycznych) oraz wprowadzenie projektów współpracy między szkołami a instytucjami kultury – muzeami, ośrodkami kultury, bibliotekami, teatrami, kinami i galeriami sztuki;
- promocję modelu kształtowania przestrzeni publicznej (rzeźby, wystawy publiczne, konkursy talentów, itd.);
- promocję czytelnictwa, teatrów, kina;
- wprowadzanie nowoczesnych metod obcowania z kulturą i sztuką do przestrzeni publicznej (prezentacje multimedialne, video-walls, audiobooks w komunikacji miejskiej, itd.);

- poprawę jakości i rozwój edukacji kulturalnej i artystycznej w systemie edukacji formalnej i innej niż formalna;
- wykorzystanie i rozwój infrastruktury instytucji kultury w zakresie edukacji i animacji kulturalnej oraz realizacji funkcji społecznych przez instytucje;
- wspieranie procesów digitalizacji i upowszechniania zasobów kultury i dziedzictwa kulturowego.

W ramach wymienionego wyżej Celu 11 wskazano również kierunek interwencji:

Modernizacja infrastruktury oraz rozszerzenie ról społecznych instytucji kultury, w tym bibliotek i ośrodków kultury.

Kierunek ten ma obejmować:

- modernizację i rozwój infrastruktury bibliotek lokalnych i ośrodków kultury przede wszystkim na terenach wiejskich i w małych miastach;
- realizację programów i szkoleń podnoszenia kompetencji i kwalifikacji dla pracowników tych instytucji i organizacji w zakresie przede wszystkim edukacji cyfrowej, kulturalnej, medialnej i prawnej;
- wyposażenie bibliotek i ośrodków kultury w sprzęt informatyczny;
- digitalizację zasobów i tworzenie sieci współpracy między instytucjami kultury;
- promocję czytelnictwa, uczestnictwa w kulturze, korzystania z zasobów i usług instytucji kultury oraz innych podmiotów aktywnych w obszarze kultury;
- usprawnienie modelu zarządzania i funkcjonowania instytucji kultury.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 jest podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa w perspektywie do 2030 roku. Strategia ta jest zbiorem wspólnych wartości, zasad współpracy rządu i samorządów oraz partnerów społeczno - gospodarczych na rzecz rozwoju kraju i województw. Dokument określa systemowe ramy prowadzenia polityki regionalnej zarówno przez rząd wobec regionów, jak i wewnątrzregionalne.

Poprzez realizację celu 2 Strategii tj. *Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych* będą rozwijane i wykorzystywane instrumenty wsparcia ukierunkowane na tworzenie warunków do wzrostu konkurencyjności, innowacyjności i inwestycji w wybranych sektorach. Cel zostanie osiągnięty m. in. poprzez *rozwój kapitału ludzkiego i społecznego*, gdzie ważnym obszarem rozwoju kapitału społecznego jest pełniejsze wykorzystanie zasobów kultury i dziedzictwa narodowego. Inwestycje w kulturę poprzez wspomaganie lokalnych inicjatyw i form twórczego uczestnictwa w przedsięwzięciach kulturalnych, wspieranie organizacji czasu wolnego, imprez kulturalnych i turystyki kulturowej, współpracę z organizacjami pozarządowymi przyczynią się do podniesienia jakości życia, poczucia zakorzenienia i tożsamości kulturowej oraz przełożą się na wzrost atrakcyjności turystycznej i rozwój gospodarczy. W tym zakresie wspierane będą następujące działania takie jak: promocja i kultywowanie niematerialnego dziedzictwa kulturowego na obszarach wiejskich oraz zwiększanie dostępu mieszkańców tych obszarów do dóbr i usług kultury; rozwijanie przemysłu kreatywnego oraz zwiększanie wykorzystania

technik teleinformatycznych w dostępie do dóbr kultury jak również promocja turystyczna mająca na celu wzrost atrakcyjności turystycznej obszarów o wysokich walorach kulturowych, przyrodniczych i krajobrazowych.

4.2. Relacje programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Dokumentami zawierającymi strategiczne cele polityki samorządu wojewódzkiego są:

- Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 r.;
- Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2019-2022;
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego.

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 r. (SRWL 2030)

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego została przyjęta uchwałą Nr XXXIV/406/2021 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 9 marca 2021 roku. Dokument wyznacza kluczowe długoterminowe cele i kierunki rozwoju województwa lubelskiego i jest głównym dokumentem umożliwiającym racjonalne organizowanie działań i prowadzenie skoordynowanej polityki rozwoju w horyzoncie czasowym objętym Strategią. Jest to najważniejszy dokument programowy województwa określający wizję, cele i kierunki rozwoju regionu. Strategia wskazuje cztery cele strategiczne, a w ich obrębie znajduje się 18 celów operacyjnych oraz pakiety kierunków działań, które stanowią punkt odniesienia dla wszystkich działań rozwojowych na terenie Lubelszczyzny, w tym także dla kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz dla opracowania dokumentów o charakterze sektorowym.

Cel strategiczny 1 – Kształtowanie strategicznych zasobów rolnych	
Cele operacyjne	1.1. Poprawa konkurencyjności gospodarstw rolnych
	1.2. Rozwój przedsiębiorczości wykorzystującej surowce rolne
	1.3. Rozwój współpracy w sektorze rolno-spożywczym Cel operacyjny
	1.4. Umacnianie marki lubelskich produktów żywnościowych
Cel strategiczny 2 – Wzmocnienie powiązań i układów funkcjonalnych	
Cele operacyjne	2.1. Zrównoważony rozwój systemów infrastruktury technicznej
	2.2. Rozwój miejskich obszarów funkcjonalnych (LOM, ośrodków subregionalnych i lokalnych)
	2.3. Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich
	2.4. Ochrona walorów środowiska
Cel strategiczny 3 – Innowacyjny rozwój gospodarki oparty o zasoby i potencjały regionu	
Cel operacyjny	3.1. Wykorzystanie potencjału badawczo-rozwojowego jednostek naukowych oraz wspieranie transferu wiedzy i technologii

	3.2. Wspieranie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw
	3.3. Promocja i rozwój usług prozdrowotnych, uzdrowiskowych oraz gospodarki senioralnej
	3.4. Innowacyjne wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych, rozwój sportu i usług wolnego czasu
Cel strategiczny 4 – Wzmacnianie kapitału społecznego	
Cel operacyjny	4.1. Rozwijanie kapitału ludzkiego
	4.2. Poprawa jakości świadczenia usług zdrowotnych
	4.3. Włączenie i integracja społeczna
	4.4. Wzmocnienie współpracy transgranicznej i międzyregionalnej
	4.5. Bezpieczeństwo publiczne
	4.6. Wspieranie oddolnych inicjatyw i poprawa efektywności zarządzania

W dokumencie Strategii wyznaczono dziedziny o szczególnych potencjałach rozwojowych oraz obszary strategicznej interwencji. Należy podkreślić, iż miasto Biała Podlaska (jako ośrodek rdzeniowy), gmina wiejska Biała Podlaska (jako strefa zewnętrzna) tworzy tzw. Miejski Obszar Funkcjonalny i została zaliczona do *PODLASKIEGO OBSZARU STRATEGICZNEJ INTERWENCJI (OSI)*. Jako kierunki interwencji dla Podlaskiego OSI wskazano :

- wyprowadzenie ze stanu kryzysowego zdegradowanych obszarów, w tym rewitalizacja;
- wspieranie usług publicznych służących rozwijaniu działalności kulturalnej, wzmacnianiu poczucia tożsamości lokalnej i budowie społeczeństwa obywatelskiego;
- innowacyjne wykorzystanie walorów przyrodniczo – kulturowych, rozwój sportu i usług czasu wolnego.

Dla gminy Biała Podlaska ważnym z punktu widzenia Programu opieki nad zabytkami jest cel strategiczny 2, poprzez cele operacyjne: nr 2.2 *Rozwój miejskich obszarów funkcjonalnych (LOM, ośrodków subregionalnych i lokalnych)*, nr 2.3. *Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz cel operacyjny*. W celach operacyjnych wskazuje się, że miejskie obszary funkcjonalne stanowią strefy koncentracji rozwoju i krystalizowania funkcji społeczno-gospodarczych. Założono, że bogate walory przyrodnicze oraz dziedzictwo kulturowe obszarów wiejskich powinny być w bardziej efektywny sposób wykorzystywane do rozwoju turystyki, usług rekreacyjnych i zdrowotnych. Wśród kierunków działań/kierunków interwencji wskazuje się:

- wyprowadzanie ze stanu kryzysowego zdegradowanych obszarów (w tym rewitalizacja);
- wspieranie usług publicznych służących rozwijaniu działalności kulturalnej, wzmacnianiu poczucia tożsamości lokalnej i budowie społeczeństwa obywatelskiego.

Ważne znaczenie przypisuje się celowi strategicznemu nr 3 – *Innowacyjny rozwój gospodarki oparty o zasoby i potencjały regionu*. Ze względu na wysokie walory przyrodnicze i kulturowe, województwo lubelskie posiada znaczny potencjał do dalszego rozwoju dziedzin związanych z prowadzeniem aktywnego stylu życia oraz spędzaniem czasu wolnego. Wyzwaniem w tym zakresie jest zapewnienie kompleksowej oferty odpowiadającej na potrzeby i oczekiwania mieszkańców regionu, ale także w dużym zakresie jako propozycji na zapotrzebowanie krajowe i międzynarodowe.

Cel operacyjny 3.4. - *Innowacyjne wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych, rozwój sportu i usług wolnego czasu*. Przyrodnicze, krajobrazowe oraz kulturowe walory województwa lubelskiego wymagają nowego podejścia do ich wykorzystania tak, by mogły stanowić istotny czynnik rozwojowy. Spośród założonych w Strategii kierunków działań/kierunków interwencji wskazano:

- kreowanie, rozwijanie oferty i infrastruktury ośrodków łączących funkcje edukacyjne, kulturalne i rekreacyjne, wykorzystujących nowe trendy w turystyce;
- wspieranie tworzenia kompleksowej oferty turystycznej w oparciu o marki regionalne i terytorialne – pakietowanie i sieciowanie;
- rozwijanie produktów i ofert wydarzeń wykorzystujących unikalne zasoby lokalne (m.in. kuchnię, wydarzenia historyczne, tradycje, materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe, walory środowiskowe, wydarzenia związane z przejawami współczesnej twórczości);
- upowszechnianie nowoczesnych, wykorzystujących technologie cyfrowe form dostępu do kultury i informacji o zasobach przyrodniczych;
- rozwój infrastruktury sprzyjającej tworzeniu zróżnicowanej oferty opartej o różne formy turystyki (np. kajakową, rowerową, nordic walking, konną, kulturową, historyczną, przyrodniczą, kulinarną itp.);
- wspieranie rozwoju przemysłów kreatywnych oraz przemysłów kultury, przedsiębiorczości bazującej na lokalnych zasobach, dziedzictwie kulturowym i usługach edukacyjnych;
- ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez rozwijanie funkcji użytkowej obiektów kulturowych.

Założono, że innowacyjne podejście do wykorzystania zasobów lokalnych wpłynie na tworzenie produktów niestandardowych, kojarzonych wyłącznie z województwem lubelskim, co wzmocni pozytywny wizerunek i pozycję regionu jako atrakcyjnego miejsca wypoczynku, przyjaznego gościnnością mieszkańców. Kreowanie nowych atrakcji

w oparciu o niematerialne dziedzictwo kultury będzie sprzyjało zacieśnianiu więzi społecznych, integracji regionalnej, a także aktywizacji zawodowej mieszkańców. W znacznym stopniu przyczyni się do wykorzystania unikalnych zasobów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego w rozwoju lokalnym i regionalnym.

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2019-2022

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2019-2022 jest najważniejszym dokumentem strategicznym określającym politykę samorządu województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, stanowi on naturalną kontynuację wcześniejszych dokumentów programowych. Głównym celem Programu jest wyznaczenie pożądanych kierunków zmian w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami możliwych do rozpoczęcia lub osiągnięcia w perspektywie czasowej 4 lat. Istotną przesłanką Programu jest fakt, iż działania i zadania w zakresie ochrony zabytków będą skierowane wprost do jednostek samorządu terytorialnego

i przez nie realizowane przy zaangażowaniu wszystkich instytucji działających w tej sferze i zainteresowanych środowisk. Powinien zatem stanowić istotny punkt odniesienia dla gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Biała Podlaska.

Program zakłada, że Samorząd Województwa sprawując opiekę nad zabytkami będącymi jego własnością lub przez niego administrowanymi, poprzez swoje działania przyczynia się do ochrony zabytków leżących w granicach województwa lubelskiego. Samorząd Województwa w zakresie bieżących możliwości finansowych i organizacyjnych może tworzyć warunki wspierania wybranych działań, uznanych za istotne dla zachowania dziedzictwa kulturowego i tym samym dla realizacji zadań tego programu. Ponieważ dziedzictwo kulturowe jest przedmiotem ustaleń także innych wojewódzkich dokumentów planistyczno- strategicznych, konieczne jest dążenie do komplementarności kierunków i zadań we wszystkich dokumentach. Program powinien stać się podstawą określania polityki w zakresie opieki nad zabytkami dla samorządów lokalnych.

Dla osiągnięcia celów strategicznych programu fundamentalne jest wypracowanie planu finansowania długofalowych działań ukierunkowanych na osiągnięcie określonego celu. W przypadku poprawy materialnego stanu zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego, konieczne jest zwiększanie lub utrzymanie co najmniej na dotychczasowym poziomie wysokości środków przeznaczanych na rzecz określonej grupy zabytków (np. dotacje) i uwzględnienie celów programu opieki nad zabytkami w priorytetach Regionalnego Programu Operacyjnego.

Celami perspektywicznymi Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Lubelskiego na lata 2019-2022 są cele operacyjne i przypisane im działania, a są to:

Cel strategiczny I. Wzmocnienie potencjału dziedzictwa kulturowego województwa lubelskiego jako elementu rozwoju społeczno – gospodarczego regionu.

Cel operacyjny 1. Ochrona zabytków materialnych i opieka nad zabytkami materialnymi.

Działanie 1. Działania podnoszące świadomość społeczeństwa o wartościach krajobrazu kulturowego i jego wpływie na budowę wspólnoty społecznej i tożsamości regionu, w szczególności poprzez wprowadzanie nowoczesnej formy ochrony krajobrazu kulturowego w postaci parku kulturowego.

	Działanie 2. Działania na rzecz opracowania powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami w oparciu o aktualne uregulowania prawne w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
	Działanie 3. Prowadzenie gminnych lub powiatowych ewidencji zabytków.
	Działanie 4. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania zabytków na obszarze województwa lubelskiego, w tym stała ochrona wartościowych układów przestrzennych: urbanistycznych i ruralistycznych, ze szczególnym uwzględnieniem budownictwa drewnianego, zabytków i obszarów przemysłowych, powojennych oraz obiektów archeologicznych.
	Działanie 5. Upowszechnianie mechanizmu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru przez organy stanowiące jednostki samorządu terytorialnego na zasadach określonych przez te jednostki
	Działanie 6. Podejmowanie planowych działań w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami pozostającymi w posiadaniu jednostek samorządu terytorialnego.
	Działanie 7. Promocja instytucji muzeum jako narzędzia ochrony zabytków i miejsca wypracowywania wzorca opieki nad zabytkami. Wykorzystanie nowoczesnych technologii w działalności statutowej muzeów w celu przyciągnięcia odbiorcy.
Cel operacyjny 2. Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego.	Działanie 1. Poszerzanie form współpracy środowiska naukowego z samorządami w procesie ustalania autentycznych regionalnych wartości kulturowych, w tym określanie wyróżnika autentyczności poszczególnych grup etnograficznych Lubelszczyzny.
	Działanie 2. Podejmowanie starań o umieszczenie wybranych przejawów dziedzictwa niematerialnego na Krajowej Liście Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego
	Działanie 3. Wspieranie aktywności regionalnej mającej na celu uświadomienie wagi niematerialnego dziedzictwa kultury dla zachowania tożsamości oraz prowadzenie planowych działań wspierających dziedzictwo

	niematerialne, poprzez tworzenie różnych programów edukacyjnych umożliwiających przekazywania przez twórców ludowych swej wiedzy, umiejętności i doświadczeń zawodowych młodemu pokoleniu.
	Działanie 4. Propagowanie działań w zakresie opieki i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w szczególności poprzez kultywujące je wydarzenia.
	Działanie 5. Upowszechnianie niematerialnego dziedzictwa kulturowego, jako niepowtarzalnej atrakcji turystycznej województwa, w szczególności poprzez wspieranie usług turystycznych na terenach wiejskich.
	Działanie 6. Wspieranie publikacji regionalnych oraz wydawnictw popularyzujących dziedzictwo kulturowe Lubelszczyzny jako elementu przyczyniającego się do wzmocnienia poczucia wspólnoty regionalnej i tożsamości kulturowej.
Cel strategiczny II. Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny w działaniach promocyjnych i edukacyjnych wpływających na rozwój społeczno – ekonomiczny.	
Cel operacyjny 1. Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny.	Działanie 1. Poszerzanie wiedzy o dziedzictwie kulturowym i opiece nad nim przy użyciu nowoczesnych technologii, mediów oraz różnorodnych form edukacji społecznej.
	Działanie 2. Popularyzacja akcji edukacyjnych na rzecz niematerialnego dziedzictwa kulturowego do wzmacniania społecznej świadomości (poczucia wspólnoty regionalnej) mieszkańców Lubelszczyzny.
	Działanie 3. Edukacja właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych w zakresie zasad opieki nad nimi i ich ochrony.
	Działanie 4. Realizowanie studiów naukowych, wspieranie programów badawczych i dokumentacyjnych oraz organizowanie praktyk studenckich i staży, zmierzających do stworzenia pełnej inwentaryzacji zasobów dziedzictwa kulturowego niematerialnych i materialnego, zwłaszcza zagrożonego
	Działanie 5. Edukacja na rzecz poznawania

	istniejących na przestrzeni dziejów relacji kultury polskiej z kulturami innych społeczności na terenie Lubelszczyzny.
Cel operacyjny 2. Promocja dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny	Działanie 2. Promocja istniejących szlaków kulturowych oraz propagowanie ich tworzenia jako istotnych działań dla promocji regionu.
	Działanie 3. Wzmacnianie współpracy międzyregionalnej - krajowej i zagranicznej, województwa lubelskiego w zakresie wspólnej promocji dziedzictwa kulturowego, w tym promocja turystyki kulturalnej poprzez organizację międzynarodowych wydarzeń i przedsięwzięć kulturalnych.
	Działanie 4. Poszerzenie wiedzy społecznej dotyczącej przemysłów kultury jako istotnego potencjału sektora społeczno – ekonomicznego.
	Działanie 5. Promocja i stwarzanie dogodnych warunków do rozwoju przemysłów kultury jako czynnika stymulującego wzrost gospodarczy.
	Działanie 6. Promocja krajobrazu kulturowego województwa lubelskiego jako atrakcyjnych miejsc dla aktywności filmowej i przemysłów czasu wolnego.
	Działanie 7. Tworzenie mechanizmów włączających materialne dziedzictwo kulturowe w nowoczesny obieg gospodarczy: przemysłów czasu wolnego i przemysłów kultury, w tym promocja walorów niewykorzystywanych obiektów zabytkowych, jako miejsc dogodnych do nadania im istotnych funkcji społeczno – ekonomicznych.

Sformułowane cele strategiczne, cele operacyjne i działania skonstruowane zostały w odniesieniu do województwa, będącego zbiorem jednostek samorządu terytorialnego. Wiele działań skierowanych jest wprost do jednostek samorządu terytorialnego, dlatego prezentacja założeń programu wojewódzkiego jest ważna w kontekście formułowania programu gminnego. Program Opieki nad Zabytkami Gminy Biała Podlaska uwzględnia przedstawione wyżej cele i jest dokumentem komplementarnym w stosunku do programu wojewódzkiego. Bazując na przedstawionych dla całego województwa założeniach i zaprogramowanych celach, jak też realizowanych w ich ramach działaniach, stanowi on uzupełnienie i rozwinięcie programu wojewódzkiego, dostosowane do uwarunkowań lokalnych specyficznych dla gminy Biała Podlaska.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego jest dokumentem o charakterze długookresowym, stanowiącym element krajowego systemu planowania przestrzennego. Plan wskazuje, jakimi działaniami w obszarze kształtowania, użytkowania i przekształcania przestrzeni należy zmierzać do osiągnięcia celów zapisanych w Strategii rozwoju województwa. Plan jest wyrazem polityki przestrzennej samorządu województwa, w którym ochrona dziedzictwa kulturowego zajmuje ważne miejsce. Przyjęte kierunki i zasady zagospodarowania przestrzennego stwarzają ogólne warunki dla realizacji zadań inwestycyjnych formułowanych w programach rozwoju.

Jednym z wyzwań rozwojowych województwa lubelskiego jest poprawa ładu przestrzennego i harmonizacja zagospodarowania z walorami dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego. Dzięki odpowiedniej ochronie i promocji wzrośnie rozpoznawalność i atrakcyjność województwa lubelskiego. Zakłada się, że zarządzanie krajobrazem oparte będzie o zasady komplementarności aspektów środowiskowych, historyczno-konserwatorskich oraz estetycznych. Działania ochronne dotyczyć będą objęcie ochroną prawną krajobrazów przyrodniczych i kulturowych, w tym układów urbanistycznych i ruralistycznych.

Celem wiodącym jest zrównoważony rozwój przestrzenny regionu prowadzący do podniesienia konkurencyjności województwa i poprawy warunków życia. W sferze zagospodarowania przestrzennego środowiska kulturowego jako cel główny wyznaczono wzmacnianie tożsamości kulturowej regionu przez ochronę i pielęgnację zasobów kulturowych oraz ich wzbogacanie walorami współczesnymi.

W kierunkach rozwoju przestrzennego zaakcentowano problematykę środowiska kulturowego, wskazując, że działania w tym zakresie służyć mają wykorzystaniu dziedzictwa materialnego i niematerialnego w rozwoju społeczno-gospodarczym, w tym przede wszystkim turystyki oraz utrwalaniu tożsamości regionalnej i kreowaniu wizerunku województwa. W polityce regionalnej w zakresie ochrony i kształtowania krajobrazu kulturowego zwrócono uwagę na eksponowanie w zagospodarowaniu wyróżniających się historycznie przestrzeni kulturowych. Stąd też, jako jeden z kierunków działań przyjęto ochronę dziedzictwa kulturowego o znaczeniu światowym, europejskim i krajowym. Ochrona i opieka nad zabytkami służyć ma m.in. rewaloryzacji

i rewitalizacji obiektów i zespołów zabytkowych oraz uczytelnianiu reliktyw zabytków archeologicznych. W odniesieniu do zabytkowego krajobrazu kulturowego wśród działań wymieniono: wspieranie tworzenia parków kulturowych, zachowanie i konserwacja zieleni komponowanej, ochronę panoram w celu zachowania historycznych sylwet obiektów i zespołów urbanistycznych, ochronę zagrożonych zanikiem tożsamości historycznie ukształtowanych krajobrazów rolniczych, ochronę i odtwarzanie historycznych przestrzeni publicznych o potencjale kulturowym oraz tworzenie szlaków kulturowych.

W planie zagospodarowania przestrzennego w ramach kształtowania i utrwalania tożsamości regionalnej oraz turystycznego wykorzystania potencjału kulturowego wskazano m.in. pasmo pogranicza kulturowego wyznaczone przez obiekty sakralne trzech religii, tj.: chrześcijaństwa (greckokatolickie, rzymsko-katolickie, prawosławne), które swym zasięgiem obejmuje powiat bialski, w tym gminę Biała Podlaska. Określając przestrzenne warunki realizacji regionalnej polityki rozwoju - w odniesieniu do obiektów i przestrzeni publicznych o wybitnych walorach kulturowych – ustalono obowiązek dostosowania użytkowania oraz zagospodarowania otoczenia zapewniających

ich zachowanie, eksponowanie i udostępnianie odpowiednio do statusu. Warto zauważyć, że wśród rekomendacji dla podmiotów realizujących politykę przestrzenną w regionie wymieniono m.in. obszary o szczególnej wartości kulturowej rekomendowane do utworzenia parku kulturowego tj. Bialskopodlaski Park Kulturowy.

Zagadnienia dotyczące wykorzystania dziedzictwa kulturowego gminy Biała Podlaska znalazły też swoje odzwierciedlenie w rekomendacjach dla podmiotów realizujących politykę przestrzenną w regionie tj.:

- uznano za celowe wykorzystanie zasobów kulturowych dla potrzeb turystyki poprzez:
 - włączenie do programów rozwoju turystyki: obiektów muzealnych, dawnych budowli obronnych, dawnych zespołów rezydencjonalnych, zespołów sakralnych, zabytków techniki (m. in. wiatraków, młynów), budynków użyteczności publicznej;
 - zagospodarowanie w formie szlaków turystycznych lub tras rowerowych historycznych szlaków handlowych;
 - wykorzystywanie ocalałych obiektów dziedzictwa kulturowego jako wzorników w kształtowaniu lokalnej przestrzeni, a także bazy dla tworzenia instytucji kultury;
- podkreślenie bogactwa kultury lokalnej, stąd też rekomenduje się jej eksponowanie poprzez:
 - wspieranie rozwoju sieci muzeów i skansenów;
 - wspieranie twórczości ludowej, a także ośrodków rzemiosła ludowego poprzez tworzenie izb regionalnych;
 - objęcie ochroną wszelkich przejawów działalności kulturowej i kulturotwórczej, przetrwałych tradycji, obrzędów, stroju ludowego oraz wspieranie współczesnych form kontynuacji tradycji lokalnych.

Działania w tym zakresie służyć mają wykorzystaniu dziedzictwa materialnego i niematerialnego w rozwoju społeczno-gospodarczym gminy Biała Podlaska, w tym przede wszystkim turystyki jak również utrwalaniu tożsamości regionalnej i kreowaniu wizerunku województwa.

Strategia Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2018-2026

Strategia Rozwoju Powiatu Bialskiego jest podstawowym dokumentem określającym kierunki działania samorządu powiatowego i stanowi podstawę dla prowadzenia polityki rozwoju lokalnego. Określa ona obszary, cele oraz kierunki interwencji polityki rozwoju powiatu. W Strategii Rozwoju Powiatu Bialskiego wyodrębniono trzy obszary priorytetowe, gdzie ważne miejsce zajmuje kwestia ochrony zabytków, która stanowi istotny atut powiatu i są to zasoby charakterystyczne dla powiatu bialskiego, a tym samym dla gminy Biała Podlaska.

Priorytet I Gospodarka i rynek pracy	Priorytet II Społeczeństwo i jakość życia	Priorytet III Przestrzeń i środowisko
Cele strategiczne		
I.1. Zwiększanie konkurencyjności i atrakcyjności inwestycyjnej powiatu	II.1. Rozwój edukacji oraz społeczeństwa informacyjnego	III.1. Rozwój infrastruktury poprawiającej funkcjonowanie gospodarki oraz jakość życia mieszkańców
I.2. Wspieranie rozwoju nowoczesnej gospodarki i przedsiębiorczości	II.2. Poprawa dostępności do usług kultury, sportu i rekreacji	III.2. Ochrona i wykorzystanie zasobów dziedzictwa naturalnego oraz kulturowego
I.3. Wspieranie rozwoju nowoczesnej gospodarki rolnej	II.3. Poprawa dostępności do usług ochrony zdrowia i profilaktyki zdrowotnej	III.3. Zwiększanie wykorzystania OZE oraz rozwój gospodarki niskoemisyjnej
I.4. Przeciwdziałanie bezrobociu oraz aktywizacja lokalnego rynku pracy	II.4. Rozwój sfery usług społecznych i pomocy rodzinie	III.4. Ochrona i wykorzystanie leśnych zasobów naturalnych dla poprawy jakości powietrza w walce ze smogiem
I.5. Wspieranie rozwoju nowoczesnej gospodarki leśnej różnych form własności	II.5. Poprawa bezpieczeństwa publicznego	
	II.6. Poprawa jakości i efektywności zarządzania lokalnego	

Wszystkie trzy obszary priorytetowe: Gospodarka i rynek, Społeczeństwo i jakość życia, Przestrzeń i środowisko są wzajemnie powiązane, przenikają się wzajemnie i na siebie oddziałują. Cele strategiczne w ramach priorytetu Społeczeństwo i jakość życia odnoszą się do sfery społecznej: edukacja, kultura, sport, rekreacja, ochrona zdrowia, pomoc

społeczna - oraz bezpieczeństwa publicznego i jakości zarządzania lokalnego. Cele strategiczne mieszczące się w priorytecie Przestrzeń i środowisko dotyczą dbałości o jakość środowiska naturalnego oraz zachowanie i wykorzystanie zasobów dziedzictwa naturalnego i kulturowego. Cele strategiczne uszczegółowione zostały na poziomie celów operacyjnych – kierunków działań.

Celami operacyjnymi i kierunkami działań w osiągnięciu celu strategicznego II odnoszącymi się wprost do ochrony i opieki nad zabytkami są:

- budowa, modernizacja oraz doposażenie obiektów kultury, sportu i rekreacji;
- zwiększanie dostępności dla mieszkańców do dóbr kultury oraz obiektów sportowo-rekreacyjnych, w tym dla osób z niepełnosprawnościami;
- upowszechnianie kultury, sportu i rekreacji, między innymi poprzez organizację imprez, wydarzeń, wystaw, konkursów, wydawnictw, itp.;
- opracowanie kompleksowego systemu informacji i promocji dotyczącego życia kulturalno-sportowego w powiecie;
- współpraca i wymiana dorobku kulturalnego z partnerami krajowymi i zagranicznymi.

Natomiast celami operacyjnymi i kierunkami działań w osiągnięciu celu strategicznego III odnoszącymi się wprost do ochrony i opieki nad zabytkami są:

- ochrona zabytków oraz terenów o wysokich walorach krajobrazowych i przyrodniczych;
- rewitalizacja obiektów dziedzictwa historycznego i kulturowego na potrzeby integracji lokalnej społeczności oraz na cele turystyczne;
- propagowanie tradycji oraz dorobku kulturalnego regionu;
- wykorzystanie potencjału kulturowego i przyrodniczego dla celów rekreacyjnych oraz rozwój turystyki;
- przygotowanie zintegrowanej oferty turystycznej powiatu;
- promocja oferty turystycznej powiatu oraz opracowanie programu rozwoju turystyki w powiecie;
- rozbudowa małej infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej, w tym na potrzeby turystyki kwalifikowanej.

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Bialskiego 2020 - 2023

W Powiatowym Programie Opieki nad Zabytkami Powiatu Bialskiego wskazano dwa cele strategiczne dotyczące ochrony i opieki nad zabytkami

Cel strategiczny 1 Zachowanie i opieka nad dziedzictwem materialnym i niematerialnym powiatu bialskiego	
Cele szczegółowe	Działania
Ochrona zabytków oraz poprawa stanu	Podjęmowanie planowych działań w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

obiektów zabytkowych i ich otoczenia	pozostającymi w posiadaniu powiatu bialskiego. Udzielanie dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków.
Pobudzanie zintegrowanej polityki ochrony zabytków	Działania służące wspieraniu samorządów gminnych powiatu bialskiego w prowadzeniu ustawowych działań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami znajdującymi się na terenie powiatu bialskiego.
Wykorzystanie potencjału obiektów zabytkowych	Organizacja i współorganizacja przedsięwzięć służących zachowaniu dziedzictwa materialnego i niematerialnego powiatu bialskiego (imprez, spotkań, kampanie społeczne, konkursy).
Wspieranie działalności i promowanie tradycji, lokalnego folkloru, rzemiosła, rękodzieła artystycznego oraz przedstawicieli ginących zawodów	Przekazywanie informacji dotyczącej podejmowanych działań związanych z wykorzystaniem potencjału obiektów zabytkowych.
Promocja społecznych opiekunów zabytków	Działania promocyjne związane z funkcjonowaniem społecznych opiekunów zabytków;
Cel strategiczny 2 - Promocja i rozwój związany z dziedzictwem materialnym i niematerialnym powiatu bialskiego	
Cele szczegółowe	Działania
Upowszechnianie dziedzictwa materialnego i niematerialnego	Działania podejmowane we współpracy z samorządami, instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz rozwoju turystyki.
Wzmocnienie poczucia wspólnoty regionalnej i tożsamości kulturowej	Wspieranie publikacji regionalnych oraz wydawnictw popularyzujących dziedzictwo kulturowe.
Promocja idei parku kulturowego	Działania promocyjne związane z funkcjonowaniem parku kulturowego
Wzmacnianie współpracy krajowej i	Organizacja krajowych i międzynarodowych

zagranicznej powiatu bialskiego w zakresie wspólnej promocji dziedzictwa kulturowego	przedsięwzięć związanych z dziedzictwem materialnym i niematerialnym
--	--

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie Gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Zintegrowana Strategia Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Biała Podlaska na lata 2015 – 2020 (z perspektywą do 2030 roku) – obecnie obowiązująca dla Miasta Biała Podlaska i Gminy Biała Podlaska ZSR MOF przyjęta została uchwałą Nr XII/91/15 Rady Miasta Biała Podlaska z dnia 27 listopada 2015 roku i obejmuje okres lat 2015 - 2020 (z perspektywą do 2030 roku). Obszar funkcjonalny został podzielony na dwie jednostki administracyjne, za które odpowiadają poszczególne samorządy lokalne: gmina miejska Biała Podlaska oraz gmina wiejska Biała Podlaska.

Strategia nie zawiera zbyt wielu zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego. W Zintegrowanej Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Biała Podlaska na lata 2015 – 2020 (z perspektywą do 2030 roku) wymieniono trzy główne cele strategiczne, tj.:

- I. Efektywna gospodarka oparta na lokalnych specjalizacjach i oferującą więcej miejsc pracy.
- II. Wyższą jakość życia na terenie Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Biała Podlaska.
- III. Lepszą spójność terytorialną obszaru funkcjonalnego.

W Programie wymieniono trzy główne cele strategiczne. Wśród celów operacyjnych celu strategicznego 1 (Cel 1.4. Wzrost liczby turystów poprzez rozwój sieciowego produktu turystycznego opartego na turystyce aktywnej oraz transgranicznej.) oraz 3 (Cel 3.2. Rewitalizacja fizyczna, społeczna i gospodarcza obszaru.) wymieniona została ochrona zabytków. Nie ma natomiast konkretnych wskazań w jaki sposób ten cel będzie realizowany, a także jakie działania realizowane będą w pierwszej kolejności. Należałoby to uzupełnić podczas aktualizacji Strategii.

Dnia 26 kwietnia 2019 r. Miasto Biała Podlaska i Gmina Biała Podlaska podpisały porozumienie w sprawie wspólnego opracowania Zintegrowanej Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Biała Podlaska (dalej MOF) na lata 2020 – 2030. Wpływ na decyzję o opracowaniu i zakresie Zintegrowanej Strategii Rozwoju MOF miały znaczące zmiany w polityce regionalnej, wyrażone w Systemie Zarządzania Rozwojem

Polski (przyjętym przez radę Ministrów 29 października 2019 r.). Najważniejszym celem wypracowania i wdrożenia nowego modelu zarządzania rozwojem kraju jest zwiększenie skuteczności planowania i realizacji polityki rozwoju oraz podniesienie jakości funkcjonowania instytucji publicznych. Głównym celem zaktualizowanej Zintegrowanej Strategii MOF Białej Podlaskiej 2020 – 2030 ma być nie tylko sprostanie nowym wyzwaniom rozwojowym ale też wpisanie się w kierunki i zasady polityki rozwoju proponowane na poziomie krajowym.

Obecnie sporządzana jest diagnoza MOF Biała Podlaska na lata 2020 – 2030.

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Biała Podlaska – przyjęte uchwałą Nr XXI/233/2000 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 29 marca 2000 r., zmienione uchwałami Rady Gminy Biała Podlaska Nr XXXII/248/2009 z dnia 25 sierpnia 2009 r. i Nr VI/28/2015 z dnia 28 kwietnia 2015 r. oraz Nr XXXI/248/2022 z dnia 4 lutego 2022 r. Ostatnia zmiana studium została wywołana uchwałą Nr XVIII/136/2020 Rady Gminy Biała Podlaska z dn. 31 lipca 2020 r. w sprawie przystąpienia do zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska, która następnie została zmieniona uchwałami Nr XXI/162/2020 z dnia 22 grudnia 2020 roku oraz Nr XXIV/184/2021 z dnia 21 kwietnia 2021 r.

Podstawowym celem sporządzania Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego było określenie polityki przestrzennej gminy, w tym miejscowych zasad zagospodarowania przestrzennego. Z zapisów zawartych w wyżej wymienionym Studium wynika, że dla Gminy Biała Podlaska dziedzictwo kulturowe oraz zabytki stanowią ważną część układu funkcjonalno-przestrzennego terenu. W dokumencie wskazano zabytki na terenie gminy oraz zasady ich ochrony. Podstawowym warunkiem rozwoju zagospodarowania, wynikającym z wartości kulturowych, jest stała weryfikacja stanu zabytków na obszarze gminy i podjęcie decyzji dotyczących ich ochrony, co jest niezbędne dla uporządkowania istniejącego zagospodarowania i podniesienia poziomu estetycznego wizerunku Gminy.

W Studium wskazano obszary oraz zasady ochrony krajobrazu kulturowego, odnoszące się do proponowanych parków kulturowych tj.

- Bialskopodlaskiego Parku Kulturowego – obejmującego swym zasięgiem część obszaru gminy Biała Podlaska oraz część obszaru miasta Biała Podlaska;
- Studziańskiego Parku Kulturowego – obejmującego swym zasięgiem część obszaru gminy Biała Podlaska oraz części obszarów gminy Piszczac i gminy Łomazy.

Zasady ochrony krajobrazu kulturowego i inne szczegółowe ustalenia obowiązujące w granicach parków kulturowych powinny wynikać z planów ochrony i miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego opracowanych dla poszczególnych parków.

Studium zawiera wykazy zabytków i stanowisk archeologicznych, w tym obiekty i zespoły zabytkowe, jak również zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego gminy. Zakres i sposób ochrony dziedzictwa kulturowego gminy Biała Podlaska określono w postaci stref ochrony konserwatorskiej ścisłej i pośredniej, strefy ochrony ekspozycji, ochrony krajobrazu oraz obszaru podlegającego rygorom ochrony archeologicznej

ze względu na występujące ślady kultury materialnej, a także terenu nierozpoznanego pod względem archeologicznym.

W Studium wskazano, że wszystkie wyznaczone w studium granice wpisu do rejestru zabytków, stanowiska archeologiczne oraz strefy ochrony konserwatorskiej, w tym strefy ochrony pośredniej i strefy ochrony ekspozycji należy uwzględnić w nowych miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego lub przy zmianie obowiązujących planów miejscowych. W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego należy uwzględnić granice wpisu do rejestru zabytków oraz należy sformułować szczegółowe ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków. W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego należy objąć ochroną planistyczną pojedyncze obiekty zabytkowe ujęte w gminnej ewidencji zabytków, w miarę możliwości i potrzeb wraz z ich otoczeniem oraz należy sformułować szczegółowe ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków. Szczegółowe ustalenia dotyczące ochrony uregulowane w planach miejscowych powinny obejmować w szczególności zakres ochrony, cele ochrony oraz ustalenia w formie zakazów, nakazów, dopuszczeni i innych obowiązków wynikających z potrzeb służących ochronie. W ustaleniach planów miejscowych należy również uwzględnić wyznaczone

w studium osie widokowe.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego stanowią akty prawa miejscowego przyjmowane w formie uchwał przez Radę Gminy, określające przeznaczenie oraz warunki zagospodarowania i zabudowy terenów. MPZP uwzględniają również ochronę dziedzictwa kulturowego i zabytków poprzez określenie obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską. Na obszarze gminy Biała Podlaska obowiązują następujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego:

Na obszarze gminy Biała Podlaska obowiązują następujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego:

LP.	UCHWAŁA ZATWIERDZAJĄCA	ZAPISY ODNOŚZĄCE SIĘ DO OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
1.	Uchwała Nr XLV/262/98 Rady Gminy w Białej Podlaskiej z dnia 7 maja 1998 roku w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska (Dz. Urz. Woj. Białskop. z 1998r. Nr 6, poz. 80)	<i>Nie ustalono</i>
2.	Uchwała Nr XLIV/456/2002 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 31 maja 2002 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego fragment miejscowości Dokudów I (Dz. Urz. Woj. Lub. nr 86, poz. 1838) ze zmianą: uchwała Nr XX/166/2008 [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 95, poz. 2483]	<i>Nie ustalono</i>
3.	Uchwała Nr XIV/63/2003 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 29 września 2003 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego teren miejscowości Hola [Dz. Urz. Woj. Lubelskiego Nr 177, poz. 3539], ze zmianą: uchwała Nr XX/172/2008 z dnia 27.06.2008r. [Dz. Urz. Woj. Lubelskiego Nr 95, poz. 2490]	<i>Nie ustalono</i>
4.	Uchwała Nr XIV/64/2003 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 29 września 2003 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego fragment miejscowości Czosnówka [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 177, poz. 3540] ze zmianą: uchwała Nr IX/52/2007 z dnia 30 sierpnia 2007 roku [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 164, poz. 2926]	<i>Nie ustalono</i>

LP.	UCHWAŁA ZATWIERDZAJĄCA	ZAPISY ODNOSZĄCE SIĘ DO OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
5.	Uchwała Nr XLVIII/484/2002 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 10 września 2002 roku, w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego teren miejscowości Czosnówka [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 131, poz. 2735] ze zmianą: uchwała Nr IX/53/2007 z dnia 30 sierpnia 2007 roku [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 164, poz. 2927]	<i>Nie ustalono</i>
6.	Uchwała Nr XXXIX/417/2001 Rady Gminy w Białej Podlaskiej z dnia 14 grudnia 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego fragment miejscowości Cicibór Duży [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2002r. Nr 26, poz. 681] ze zmianą: uchwała Nr XX/171/2008 z dnia 27 czerwca 2008 roku [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2008r. Nr 95, poz. 2488]	<i>Nie ustalono</i>
7.	Uchwała Nr XXXIX/413/2001 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 14 grudnia 2001 roku, w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego teren miejscowości Cełujki [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 46, poz. 1161] ze zmianą: uchwała Nr XX/161/2008 z dnia 27 czerwca 2008 r [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 95, poz. 2478]	§ 7. W strefie ochrony archeologicznej każda działalność wymaga pisemnej zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
8.	Uchwała Nr XXXIX/415/2001 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 14 grudnia 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego teren miejscowości Wilczyn, Julków, Kolonia Zacisze [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2002r. Nr 46, poz. 1162] ze zmianą: uchwała Nr XX/162/2008 z dnia 27 czerwca 2008 r., [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 95, poz. 2479]	§ 9. W zakresie ochrony środowiska kulturowego ustala się: 1. Teren ozn. na rysunku planu symbolem ZP-D podlega ochronie konserwatorskiej. 2. W strefie ścisłej ochrony konserwatorskiej, ozn. na rysunku planu zagonie z legendą, ustala się dotychczasowy sposób użytkowania terenu. Każda działalność inwestycyjna może być prowadzona jedynie za pisemną zgodą Wojewódzkiego Konserwatora zabytków. 3. W strefie ochrony ekspozycji, ozn. na rysunku planu zgodnie z legendą, ochronie

LP.	UCHWAŁA ZATWIERDZAJĄCA	ZAPISY ODNOŚĄCE SIĘ DO OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
		podlegają podziały i układ działek, zieleń, mała architektura (w tym bramy i ogrodzenia), zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza, osie widokowe. Każda działalność inwestycyjna wymaga zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
9.	Uchwała Nr XXXIX/416/2001 Rady Gminy w Białej Podlaskiej z dnia 14 grudnia 2001 roku, w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego teren miejscowości Roskosz [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2002r. Nr 46, poz. 1163] ze zmianą: uchwała Nr XX/163/2008 z dnia 27 czerwca 2008r. [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 95, poz. 2480]	§ 12 . W zakresie ochrony środowiska kulturowego ustala się: 1. Teren ozn. na rysunku planu symbolem 6a PU- działalność produkcyjna, rzemieślnicza i usługi komercyjne bez realizacji budynków mieszkalnych – podlega ochronie konserwatorskiej. 2. Teren ozn. na rysunku planu symbolem ZP-D podlega ochronie konserwatorskiej. 3. W strefie ścisłej ochrony konserwatorskiej, ozn. na rysunku planu zagonie z legendą, ustala się dotychczasowy sposób użytkowania terenu. Zmiana sposobu użytkowania terenu oraz wszelka działalność inwestycyjna może być prowadzona jedynie za pisemną zgodą Wojewódzkiego Konserwatora zabytków. 4. W strefie ochrony ekspozycji, ozn. na rysunku planu zgodnie z legendą, ochronie podlegają podziały i układ działek, zieleń, mała architektura (w tym bramy i ogrodzenia), zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza, osie widokowe. Każda działalność inwestycyjna wymaga opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
10.	Uchwałą Nr XXXIX/418/2001 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 14 grudnia 2001 roku, w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego teren miejscowości Terebela [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2002r. Nr 46, poz. 1164] ze zmianą: uchwała Nr XX/164/2008 z dnia 27 czerwca 2008r. [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 95, poz. 2481]	§ 8 . 1. Teren ozn. na rysunku planu symbolem ZP-D podlega ochronie konserwatorskiej. 2. W strefie ścisłej ochrony konserwatorskiej, ozn. na rysunku planu zagonie z legendą, ustala się dotychczasowy sposób użytkowania terenu. Zmiana sposobu użytkowania terenu oraz wszelka działalność inwestycyjna może być prowadzona jedynie za pisemną zgodą Wojewódzkiego Konserwatora zabytków. 3. W strefie ochrony ekspozycji, ozn. na rysunku planu zgodnie z legendą, ochronie podlegają podziały i układ działek, zieleń, mała architektura (w tym bramy i ogrodzenia), zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza, osie widokowe. Każda działalność inwestycyjna wymaga opinii Wojewódzkiego Konserwatora

LP.	UCHWAŁA ZATWIERDZAJĄCA	ZAPISY ODNOSZĄCE SIĘ DO OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
		Zabytków. 4. W strefie ochrony archeologicznej każda działalność inwestycyjna wymaga pisemnie zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
11.	Uchwała Nr XXXIX/419/2001 Rady Gminy w Białej Podlaskiej z dnia 14 grudnia 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego teren miejscowości Łukowce i Sitnik [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2002r. Nr 46, poz. 1165] ze zmianami - uchwała Nr IX/59/2007 z dnia 30 sierpnia 2007 r. [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 164, poz. 2933]	§ 8. 1. Teren ozn. na rysunku planu symbolem 10a ZCz – teren zamkniętego cmentarza podlega ochronie konserwatorskiej. 2. W strefie ścisłej ochrony konserwatorskiej, ozn. na rysunku planu zagonie z legendą, ustala się dotychczasowy sposób użytkowania terenu. Każda działalność inwestycyjna może być prowadzona jedynie za pisemną zgodą Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. 3. W strefie ochrony archeologicznej każda działalność inwestycyjna wymaga pisemnie zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
12.	Uchwała Nr XXXIX/420/2001 Rady Gminy w Białej Podlaskiej z dnia 14 grudnia 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego teren miejscowości Hrud [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2002r. Nr 46, poz. 1166], ze zmianą: uchwała Nr XX/165/2008 z dnia 27 czerwca 2008r. [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 95, poz. 2482]	§ 11 ust. 1. Teren oznaczony na rysunku planu symbolem 4UK – usługi sakralne – podlega ochronie konserwatorskiej.
13.	Uchwałą Nr XLVII/475/2002 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 14 sierpnia 2002 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego teren miejscowości Grabanów [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 111, poz. 2491] ze zmianami: uchwała Nr IX/54/2007 z dnia 30 sierpnia 2007 roku [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 164, poz. 2928]	§ 9. 1. Teren ozn. na rysunku planu symbolem ZP-D podlega ochronie konserwatorskiej. 2. W strefie ścisłej ochrony konserwatorskiej, ozn. na rysunku planu zagonie z legendą, ustala się dotychczasowy sposób użytkowania terenu. Zmiana sposobu użytkowania terenu oraz wszelka działalność inwestycyjna może być prowadzona jedynie za pisemną zgodą Wojewódzkiego Konserwatora zabytków. 3. W strefie ochrony ekspozycji, ozn. na rysunku planu zgodnie z legendą, ochronie podlegają podziały i układ działek, zieleń, mała architektura (w tym bramy i ogrodzenia), zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza, osie widokowe. Każda działalność inwestycyjna wymaga opinii Wojewódzkiego Konserwatora

LP.	UCHWAŁA ZATWIERDZAJĄCA	ZAPISY ODNOŚĄCE SIĘ DO OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
		Zabytków. 4. W strefie ochrony archeologicznej każda działalność inwestycyjna wymaga pisemnie zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
14.	Uchwała Nr XLVII/476/2002 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 14 sierpnia 2002 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego teren miejscowości Rakowiska [Dz. Urz. W.L. z 2002r Nr 111, poz. 2492] ze zmianą: uchwałą Nr IX/56/2007 z dnia 30 sierpnia 2007 roku [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 164, poz. 2930]	<i>Nie ustalono</i>
15.	Uchwała Nr XLVII/477/2002 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 14 sierpnia 2002 roku, w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego teren miejscowości Sławacinek Stary [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 111, poz. 2493] ze zmianami: uchwała Nr IX/58/2007 z dnia 30 sierpnia 2007r. [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 164, poz. 2932]	§ 12. W strefie ochrony archeologicznej ozn. na rysunku planu zgodnie legendą, każda działalność inwestycyjna wymaga pisemnej zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
16	Uchwałą Nr XXXV/344/2001 Rady Gminy w Białej Podlaskiej z dnia 28 czerwca 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego fragment miejscowości Sycyna [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2001r. Nr 79, poz. 1176], ze zmianą: uchwała Nr XV/118/2008 z dnia 7 marca 2008r. [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 54, poz. 1669]	<i>Nie ustalono</i>
17.	Uchwała Nr XXXV/345/2001 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 28 czerwca 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego teren miejscowości Styrzyniec i fragmenty	§ 11. 1. W strefie ścisłej ochrony konserwatorskiej, ozn. na rysunku planu zgodnie z legendą, obejmującej obiekty i zespoły wpisane do rejestru zabytków ustala się: • zachowanie istniejących obiektów architektury o charakterze zabytkowym, historycznych układów zieleni i układów wodnych, sieci dróg wraz

LP.	UCHWAŁA ZATWIERDZAJĄCA	ZAPISY ODNOŚĄCE SIĘ DO OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
	miejsowości Sławacinek Nowy i Porosiuki [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 79, poz. 1177] ze zmianą: Uchwała Nr XV/117/2008 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 7 marca 2008r. [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2008r. Nr 54, poz. 1668]	z dawnymi liniami rozgraniczającymi, liniami i wysokością zabudowy, • zakaz wytyczania nowych dróg poza ich historycznym przebiegiem, • wysokość budynków do dwóch kondygnacji, z których ostatnia stanowi poddasze użytkowe, • zakaz wprowadzania obiektów wielkowymiarowych, w przypadku modernizacji istn. należy przeprojektować bryłę i elewację, • każda działalność inwestycyjna może być prowadzona jedynie za pisemną zgodą Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. 2.W strefie ochrony ekspozycji, ozn. na rysunku planu zgodnie z legendą, ochronie podlegają podziały i układ działek, zieleń, mała architektura (w tym bramy i ogrodzenia), zabudowa folwarczna i gospodarcza, osie widokowe. Obowiązuje zaopiniowanie każdej działalności inwestycyjnej z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. 3.W strefie ochrony archeologicznej każda działalność inwestycyjna wymaga pisemnej zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
18.	Uchwała Nr XXXV/346/2001 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 28 czerwca 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego teren miejscowości Woroniec [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2001r. Nr 79, poz. 1178] ze zmianą: Uchwała Nr XV/116/2008 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 7 marca 2008r. [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2008r. Nr 54, poz. 1667]	§ 4. 1.Teren ozn. na rysunku planu symbolem ZP-D podlega ochronie konserwatorskiej w granicach określonych na rysunku planu. 2. Ustala się dotychczasowy sposób użytkowania terenu. 3. Dopuszcza się zmianę dotychczasowego przeznaczenia po uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.
19.	Uchwała Nr XXXV/347/2001 Rady Gminy w Białej Podlaskiej z dnia 28 czerwca 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego teren miejscowości Woskrzenice Małe i Woskrzenice Duże [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2001r. Nr 79, poz. 1179] ze zmianą: uchwała Nr XV/115/2008 z dnia 7 marca 2008r. [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 54, poz. 1666]	<i>Nie ustalono</i>

LP.	UCHWAŁA ZATWIERDZAJĄCA	ZAPISY ODNOŚZĄCE SIĘ DO OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
20.	Uchwała Nr XXXV/348/2001 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 28 czerwca 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego teren miejscowości Porosiuki położony po południowej stronie rzeki Krzny [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2001r. Nr 79, poz. 1180] ze zmianami: uchwała Nr XV/114/2008 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 7 marca 2008r. [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 54, poz. 1665]	<i>Nie ustalono</i>
21.	Uchwała Nr XXXV/349/2001 Rady Gminy w Białej Podlaskiej z dnia 28 czerwca 2001 roku (Dz. Urz. Woj. Lub. z 2001r. Nr 79, poz. 1181) w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego teren miejscowości Surmacze ze zmianami: uchwała Nr XV/113/2008 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 7 marca 2009 roku [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 54, poz. 1664]	<i>Nie ustalono</i>
22.	Uchwała Nr XXXV/350/2001 Rady Gminy w Białej Podlaskiej z dnia 28 czerwca 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego teren miejscowości Hrud [Dz. Urz. Woj. Lubelskiego z 2001r. Nr 79, poz. 1182] ze zmianami: uchwała Nr XV/112/2008 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 7 marca 2008 roku [Dz. Urz. Woj. Lubelskiego nr 54, poz. 1663]	<i>Nie ustalono</i>
23.	Uchwała Nr XXXV/351/2001 Rady Gminy w Białej Podlaskiej z dnia 28 czerwca 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania	<i>Nie ustalono</i>

LP.	UCHWAŁA ZATWIERDZAJĄCA	ZAPISY ODNOŚĄCE SIĘ DO OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
	przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego teren miejscowości Michałówka [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2001r. Nr 79, poz. 1183], ze zmianą: uchwała Nr XV/111/2008 z dnia 7 marca 2008r [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 54, poz. 1662]	
24.	Uchwała Nr XXXV/352/2001 Rady Gminy w Białej Podlaskiej z dnia 28 czerwca 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego teren miejscowości Husinka [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2001r. Nr 79, poz. 1184] ze zmianą: uchwała Nr XV/110/2008 z dnia 7 marca 2008 roku [Dz. Urz. Woj. Lubelskiego Nr 54, poz. 1661]	§ 8. 1. Obejmuje się strefą ochrony konserwatorskiej zabudowane części miejscowości Husinka w zakresie ozn. na rysunku planu zgodnie z legendą. 2. Ochronie podlegają place, przebiegi dróg, istniejąca linia zabudowy, kalenicowy układ dachów. 3. Każda działalność inwestorska wymaga opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
25.	Uchwała Nr XXV/353/2001 Rady Gminy w Białej Podlaskiej z dnia 28 czerwca 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego teren miejscowości Janówka i Młyniec [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2001r. Nr 79, poz. 1185], ze zmianą: uchwała Nr XV/109/2008 z dnia 7 marca 2008r [Dz. Urz. Woj. Lubelskiego Nr 54, poz. 1660]	<i>Nie ustalono</i>
26.	Uchwała Nr XXXV/354/2001 Rady Gminy w Białej Podlaskiej z dnia 28 czerwca 2001 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego fragment miejscowości Czosnówka [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2001r. Nr 79, poz. 1186], ze zmianą: uchwała Nr IX/52/2007 z dnia 30 sierpnia 2007 roku [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 164, poz. 2926]	<i>Nie ustalono</i>
27.	Uchwała Nr XXXV/355/2001 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 28 czerwca 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania	<i>Nie ustalono</i>

LP.	UCHWAŁA ZATWIERDZAJĄCA	ZAPISY ODNOŚĄCE SIĘ DO OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
	przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego teren miejscowości Krzymowskie [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2001r. Nr 79, poz. 1187] ze zmianą: uchwała Nr XV/108/2008 z dnia 7 marca 2008r. [Dz. Urz. Woj. Lub. z dnia 9 maja 2008r. Nr 54, poz. 1659]	
28.	Uchwała Nr XXXV/356/2001 Rady Gminy w Białej Podlaskiej z dnia 28 czerwca 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego teren miejscowości Jażwiny [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2001r. Nr 79, poz. 1188], ze zmianą: uchwała Nr XV/107/2008 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 7 marca 2008 roku [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 54, poz. 1658]	<i>Nie ustalono</i>
29.	Uchwała Nr XXXV/357/2001 Rady Gminy w Białej Podlaskiej z dnia 28 czerwca 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego fragment miejscowości Jażwiny [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2001r. Nr 79, poz. 1189, ze zmianą: uchwała Nr XV/107/2008 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 7 marca 2008 roku [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 54, poz. 1658]	<i>Nie ustalono</i>
30.	Uchwała Nr XLIV/454/2002 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 31 maja 2002 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego fragmenty miejscowości Sławacinek Stary, Sławacinek Nowy i Porosiuki [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2002r. Nr 87, poz. 1861] ze zmianami: uchwała Nr IX/57/2007 z dnia 30 sierpnia 2007r. [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 164, poz. 2931]	§ 11. 1. W strefie ochrony archeologicznej ozn. na rysunku planu zgodnie z legendą każda działalność inwestycyjna wymaga pisemnej zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

LP.	UCHWAŁA ZATWIERDZAJĄCA	ZAPISY ODNOŚĄCE SIĘ DO OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
31.	Uchwała Nr XLIV/455/2002 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 31 maja 2002 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego fragmenty miejscowości Ortel Książęcy I [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2002r. Nr 87, poz. 1862], ze zmianą: uchwała Nr XX/167/2008 z dnia 27 czerwca 2008 roku [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 95, poz. 2484]	<i>Nie ustalono</i>
32.	Uchwała Nr XLIV/457/2002 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 31 maja 2002 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego fragmenty miejscowości Woroniec [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2002r. Nr 87, poz. 1863] ze zmianą uchwała Nr XX/168/2008 z dnia 27 czerwca 2008 roku [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 95, poz. 2485]	<i>Nie ustalono</i>
33.	Uchwała Nr XLIV/458/2002 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 31 maja 2002 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego fragmenty miejscowości Woskrzenice Duże [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2001r. Nr 87, poz. 1864], ze zmianą: uchwała Nr XX/169/2008 z dnia 27 czerwca 2008r. [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 95, poz. 2486]	§ 9. 1. Teren ozn. na rysunku planu symbolem ZP-D podlega ochronie konserwatorskiej. 2. W strefie ścisłej ochrony konserwatorskiej, ozn. na rysunku planu zagonie z legendą, ustala się dotychczasowy sposób użytkowania terenu. Każda działalność inwestycyjna może być prowadzona jedynie za pisemną zgodą Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.. 3. W strefie ochrony ekspozycji, ozn. na rysunku planu zgodnie z legendą, ochronie podlegają podziały i układ działek, zieleń, mała architektura (w tym bramy i ogrodzenia), zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza, osie widokowe. Każda działalność inwestycyjna wymaga opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. 4. W strefie ochrony archeologicznej każda działalność inwestycyjna wymaga pisemnej zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
34.	Uchwała Nr XLIV/459/2002 Rady Gminy Biała	<i>Nie ustalono</i>

LP.	UCHWAŁA ZATWIERDZAJĄCA	ZAPISY ODNOŚĄCE SIĘ DO OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
	Podlaska z dnia 31 maja 2002 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego fragmenty miejscowości Sitnik [Dz. Urz. Woj. Lub. z 36.2002r. Nr 87, poz. 1865, ze zmianą: uchwałą Nr IX/37.60/2007 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 30 sierpnia 2007 roku [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 164, poz. 2934]	
35.	Uchwała Nr XLIV/460/2002 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 31 maja 2002 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego fragment miejscowości Styrzyniec [Dz. Urz. Woj. Lub. 87, poz. 1866]	<i>Nie ustalono</i>
36.	Uchwała Nr XLIV/461/2002 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 31 maja 2002 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego teren miejscowości Cicibór Duży [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2002r. Nr 87, poz. 1867], ze zmianą: uchwałą Nr XX/170/2008 z dnia 27 czerwca 2008r. [Dz. Urz. Woj. Lub. z dnia 14 sierpnia 2008r. Nr 95, poz. 2487]	§ 13. 1. Teren ozn. na rysunku planu symbolem 4UK-usługi sakralne - podlega ochronie konserwatorskiej. 2. W strefie ścisłej ochrony konserwatorskiej, ozn. na rysunku planu zagonie z legendą, ustala się dotychczasowy sposób użytkowania terenu. Każda działalność inwestycyjna może być prowadzona jedynie za pisemną zgodą Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.. 3. W strefie ochrony ekspozycji, ozn. na rysunku planu zgodnie z legendą, ochronie podlegają podziały i układ działek, zieleń, mała architektura (w tym bramy i ogrodzenia), zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza, osie widokowe. Każda działalność inwestycyjna wymaga opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. 4. W strefie ochrony archeologicznej, ozn. na rysunku planu zgodnie z legendą, każda działalność inwestycyjna wymaga pisemnej zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
37.	Uchwała Nr XXXVI/371/2001 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 24 sierpnia 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania	<i>Nie ustalono</i>

LP.	UCHWAŁA ZATWIERDZAJĄCA	ZAPISY ODNOŚZĄCE SIĘ DO OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
	przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego fragment miejscowości Styrzyniec [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2002r. Nr 35, poz. 867], ze zmianą: uchwała Nr IX/61/2007 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 30 sierpnia 2007 roku [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 164, poz.2935]	
38	Uchwała Nr XXXVI/372/2001 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 24 sierpnia 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego teren miejscowości Sycyna [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 35, poz. 868], ze zmianą: uchwała Nr XV/105/2008 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 7 marca 2008r. [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 54, poz. 1656]	§ 6. 1.Teren ozn. na rysunku planu symbolem 10aZCz – teren zamkniętego cementarza - podlega ochronie konserwatorskiej. 2.W strefie ścisłej ochrony konserwatorskiej, ozn. na rysunku planu zagonie z legendą, ustala się dotychczasowy sposób użytkowania terenu. Każda działalność inwestycyjna może być prowadzona jedynie za pisemną zgodą Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. 3.W strefie ochrony ekspozycji, ozn. na rysunku planu zgodnie z legendą, ochronie podlegają podziały i układ działek, zieleń, mała architektura (w tym bramy i ogrodzenia), zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza, osie widokowe. Każda działalność inwestycyjna wymaga opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. 4.Obejmuje się strefą ochrony konserwatorskiej zabudowane części miejscowości Sycyna w zakresie ozn. na rysunku planu zgodnie z legendą. Ochronie podlegają place, przebiegi dróg, istn. linia zabudowy, kalenicowy układ dachów. Każda działalność inwestycyjna wymaga opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
39.	Uchwała Nr XXXVI/373/2001 Rady Gminy w Białej Podlaskiej z dnia 24 sierpnia 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego teren miejscowości Dokudów I [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2002r. Nr 35, poz. 869] ze zmianą: uchwała Nr XV/104/2008 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 7 marca 2008r [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2008r. Nr 54, poz. 1655]	§ 9. W strefie ochrony archeologicznej, ozn. na rysunku planu zgodnie z legendą, każda działalność inwestycyjna wymaga pisemnej zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

LP.	UCHWAŁA ZATWIERDZAJĄCA	ZAPISY ODNOŚĄCE SIĘ DO OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
40.	Uchwała Nr XXXVI/374/2001 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 24 sierpnia 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego teren miejscowości Ortel Książęcy I, Ortel Książęcy II i Perkowice [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2002r. Nr 35, poz. 870] ze zmianami: uchwała Nr XV/103/2008 z dnia 7 marca 2008r. [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 54, poz. 1654]	§ 9. 1.Teren ozn. na rysunku planu symbolem 4UK-usługi sakralne - podlega ochronie konserwatorskiej. 2.W strefie ścisłej ochrony konserwatorskiej, ozn. na rysunku planu zagonie z legendą, ustala się dotychczasowy sposób użytkowania terenu. Każda działalność inwestycyjna może być prowadzona jedynie za pisemną zgodą Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.. 3.W strefie ochrony ekspozycji, ozn. na rysunku planu zgodnie z legendą, ochronie podlegają podziały i układ działek, zieleń, mała architektura (w tym bramy i ogrodzenia), zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza, osie widokowe. Każda działalność inwestycyjna wymaga opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. 4.W strefie ochrony archeologicznej, ozn. na rysunku planu zgodnie z legendą, każda działalność inwestycyjna wymaga pisemnej zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
41.	Uchwała Nr XXXVI/375/2001 Rady Gminy w Białej Podlaskiej z dnia 24 sierpnia 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego fragment miejscowości Kolonia Lisy [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2002r. Nr 35, poz. 871], ze zmianą: uchwała Nr XV/102/2008 z dnia 7 marca 2008r. [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 54, poz. 1653]	§ 6. W strefie ochrony archeologicznej, ozn. na rysunku planu zgodnie z legendą, każda działalność inwestycyjna wymaga pisemnej zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
42.	Uchwała Nr XXXVI/376/2001 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 11 październik 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego teren miejscowości Swory [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2002r. Nr 35, poz. 872] ze zmianami: uchwała Nr XV/101/2008 z dnia 7 marca 2008roku, [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 54, poz. 1652]	§ 14. 1.Teren ozn. na rysunku planu symbolem 4UK – usługi sakralne - podlega ochronie konserwatorskiej. 2.Teren ozn. na rysunku planu symbolem 10aZCz – teren zamkniętego cmentarza - podlega ochronie konserwatorskiej. 3.W strefie ścisłej ochrony konserwatorskiej, ozn. na rysunku planu zagonie z legendą, ustala się dotychczasowy sposób użytkowania terenu. Każda działalność inwestycyjna może być prowadzona jedynie za pisemną zgodą Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

LP.	UCHWAŁA ZATWIERDZAJĄCA	ZAPISY ODNOŚZĄCE SIĘ DO OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
		4. W strefie ochrony ekspozycji, ozn. na rysunku planu zgodnie z legendą, ochronie podlegają podziały i układ działek, zieleń, mała architektura (w tym bramy i ogrodzenia), zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza, osie widokowe. Każda działalność inwestycyjna wymaga opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. 5. Obejmuje się strefą ochrony konserwatorskiej zabudowane części miejscowości Swory w zakresie ozn. na rysunku planu zgodnie z legendą. Ochronie podlegają place, przebiegi dróg, istn. linia zabudowy, kalenicowy układ dachów. Każda działalność inwestycyjna wymaga opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
43.	Uchwała Nr XXXVII/384/2001 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 11 października 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego teren miejscowości Ogrodniki oraz fragment miejscowości Ortel Książęcy II [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2002r. Nr 41, poz. 1032] ze zmianą: uchwała Nr XX/154/2008 z dnia 27 czerwca 2008 roku [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 95, poz. 2471]	<i>Nie ustalono</i>
44.	Uchwała Nr XXXVII/385/2001 Rady Gminy w Białej Podlaskiej z dnia 11 października 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego teren miejscowości Dokudów II [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2002r. Nr 41, poz. 1033], ze zmianą: uchwała Nr XX/155/2008 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 27 czerwca 2008r. [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2008r. Nr 95, poz. 2472]	<i>Nie ustalono</i>
45.	Uchwałą Nr XXXVII/386/2001 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 11 października 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania	<i>Nie ustalono</i>

LP.	UCHWAŁA ZATWIERDZAJĄCA	ZAPISY ODNOŚĄCE SIĘ DO OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
	przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego teren miejscowości Zabłocie [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2002r. Nr 41, poz. 1034], ze zmianą: uchwała Nr XX/156/2008 z dnia 27 czerwca 2008r. [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 95, poz. 2473]	
46.	Uchwała Nr XXXVII/387/2001 Rady Gminy w Białej Podlaskiej z dnia 11 października 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego teren miejscowości Grabanów Kolonia [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2002r. Nr 41, poz. 1035], ze zmianami: uchwała Nr IX/55/2007 z dnia 30 sierpnia 2007 roku [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 164, poz. 2929]	<i>Nie ustalono</i>
47.	Uchwała Nr XXXVII/388/2001 Rady Gminy w Białej Podlaskiej z dnia 11 października 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego fragment miejscowości Cicibór Duży [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2002r. Nr 41, poz. 1036], ze zmianą: uchwała Nr XV/106/2008 z dnia 7 marca 2008 roku [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2008r. Nr 54, poz. 1657]	<i>Nie ustalono</i>
48.	Uchwała Nr XXXVII/389/2001 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 11 października 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego miejscowość Kalińów [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 41, poz. 1037], ze zmianami: uchwała Nr XX/157/2008 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 27 czerwca 2008 roku, [Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 95, poz. 2474]	<i>Nie ustalono</i>
49.	Uchwała Nr XXXVII/390/2001 Rady Gminy Biała	<i>Nie ustalono</i>

LP.	UCHWAŁA ZATWIERDZAJĄCA	ZAPISY ODNOŚĄCE SIĘ DO OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
	Podlaska z dnia 11 października 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego miejscowość Pojelce [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2002r. Nr 41, poz. 1038], ze zmianą: uchwała Nr XX/158/2008 z dnia 27 czerwca 2008 roku [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2008r. Nr 95, poz. 2475]	
50.	Uchwała Nr XXXVII/391/2001 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 11 października 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego fragment miejscowości Pólko [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2002r. Nr 41, poz. 1039], ze zmianą: uchwała Nr XX/158/2008 z dnia 27 czerwca 2008 roku [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2008r. Nr 95, poz. 2475]	<i>Nie ustalono</i>
51.	Uchwała Nr XXXIX/414/2001 Rady Gminy w Białej Podlaskiej z dnia 14 grudnia 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska obejmującego teren miejscowości Cicibór Mały [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2002r. Nr 41, poz. 1040], ze zmianą: uchwała Nr XX/160/2008 z dnia 27 czerwca 2008r. [Dz. Urz. Woj. Lub. z dnia 14 sierpnia 2008r. Nr 95, poz. 2477]	§ 9. 1. W strefie ochrony archeologicznej, ozn. na rysunku planu zgodnie z legendą, każda działalność inwestycyjna wymaga pisemnej zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. 2. Obejmuje się strefą ochrony konserwatorskiej zabudowane części miejscowości Cicibór Duży w zakresie ozn. na rysunku planu zgodnie z legendą. Ochronie podlegają place, przebiegi dróg, istn. linia zabudowy, kalenicowy układ dachów. Każda działalność inwestycyjna wymaga opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
52.	Uchwała Nr X/53/11 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 31 sierpnia 2011 roku, w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w miejscowości Cicibór Duży [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2011r. Nr 173, poz. 2720]	§ 9. Teren planu nie jest objęty ochroną konserwatorską i nie występują na nim obiekty i obszary objęte ochroną prawną na podstawie ustawy o ochronie zabytków.
53.	Uchwała Nr XIII/85/11 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 9 listopada 2011 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego	§ 9. Ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego: 1. w granicach planu mają zastosowanie przepisy ustawy o ochronie zabytków

LP.	UCHWAŁA ZATWIERDZAJĄCA	ZAPISY ODNOŚĄCE SIĘ DO OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
	i zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w miejscowości Czosnówka [Dz. Urz. Woj. Lub. z dnia 3 lutego 2012 roku, poz. 774]	i opiece nad zabytkami w związku z położeniem w obszarze planu stanowiska archeologicznego; 2. w strefie stanowiska archeologicznego, każda działalność inwestycyjna wymaga pisemnej zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
54.	Uchwała NR XIII/84/11 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 9 listopada 2011 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego i zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w miejscowości Rakowiska [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2012r., poz.1076]	§ 9. Teren planu nie jest objęty ochroną konserwatorską i nie występują na nim obiekty i obszary objęte ochroną prawną na podstawie ustawy o ochronie zabytków.
55.	Uchwała Nr XIII/86/11 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 9 listopada 2011 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego i zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w miejscowościach Styrzyniec i Sławacinek Nowy [Dz. Urz. Woj. Lub. z dnia 1 marca 2012 roku, poz. 1077]	§ 9. Teren planu nie jest objęty ochroną konserwatorską i nie występują na nim obiekty i obszary objęte ochroną prawną na podstawie ustawy o ochronie zabytków.
56.	Uchwała Nr XIII/83/11 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 9 listopada 2011 roku, w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego i zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w miejscowości Styrzyniec [Dz. Urz. Woj. Lub. z dnia 1 marca 2012 roku, poz. 1075]	§ 9. Teren planu nie jest objęty ochroną konserwatorską i nie występują na nim obiekty i obszary objęte ochroną prawną na podstawie ustawy o ochronie zabytków.
57.	Uchwała Nr X/54/2011 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 31 sierpnia 2011 roku, w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego i zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w miejscowości Woroniec [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2011r, poz. 2721]	§ 9. W granicach planu mają zastosowanie przepisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z uwagi na obecność w granicach planu fragmentu obiektu wpisanego do wojewódzkiego rejestru zabytków: A/439 założenie przestrzennokrajobrazowe: kaplica grobowa książąt Światopełków Mirskich na osi alei brzoźowo-lipowej, przedłużonej przecinką leśną o długości 700 m oraz założenie dworsko-parkowe: krzyż alej, otoczenie

LP.	UCHWAŁA ZATWIERDZAJĄCA	ZAPISY ODNOŚĄCE SIĘ DO OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
		kaplicy, teren dawnej osady folwarcznej, teren dawnego parku i ogrodu warzywnego, część gospodarcza dawnego założenia – w granicach zgodnie z załącznikiem do planu.
58.	Uchwała Nr XXXI/196/2017 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 30 listopada 2017 roku, w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego i zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w miejscowości Woskrzenice Duże [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2018r. poz. 225]	<i>Nie ustalono</i>
59.	Uchwała Nr XXXI/194/2017 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 30 listopada 2017 roku, w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w miejscowości Czosnówka [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2018r. poz. 224]	<i>Nie ustalono</i>
60.	Uchwała Nr XXXI/195/2017 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 30 listopada 2017r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska w miejscowości Sławacinek Stary – etap pierwszy [Dz. Urz. Woj. Lub. z 2018r. poz. 316]	<i>Nie ustalono</i>
61.	Uchwała Nr XXXI/193/2017 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 30 listopada 2017 roku, w sprawie uchwalenia planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska w części miejscowości Cicibór Duży [Dz. Urz. Woj. Lub. 2018 poz. 223]	<i>Nie ustalono</i>
62.	Uchwała Nr XLI/295/2018 Rady Gminy Biała Podlaska z dnia 10 października 2018 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Biała Podlaska w korytarzu lokalizacji ropociągu	§ 10. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków. 1. Ustanawia się ochronę stanowisk archeologicznych i wyznacza się strefy ochrony stanowisk archeologicznych zgodnie z rysunkiem planu. 2. W obszarach stanowisk archeologicznych i stref ochrony stanowisk

LP.	UCHWAŁA ZATWIERDZAJĄCA	ZAPISY ODNOSZĄCE SIĘ DO OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
	(Dz. Urz. Woj. Lub. z 2018r. poz. 5147).	archeologicznych obowiązują przepisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz następujące ustalenia: 1) w pasie przebiegu ropociągu, w trakcie prac przygotowawczych polegających na odhumusowaniu trasy, należy przeprowadzić badania archeologiczne w formie nadzoru - w przypadku natrafienia na zabytki archeologiczne- należy przeprowadzić ratownicze archeologiczne badania wykopaliskowe; 2) na wszystkie prace i badania archeologiczne należy uzyskać odrębne pozwolenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, przed rozpoczęciem planowanych prac.

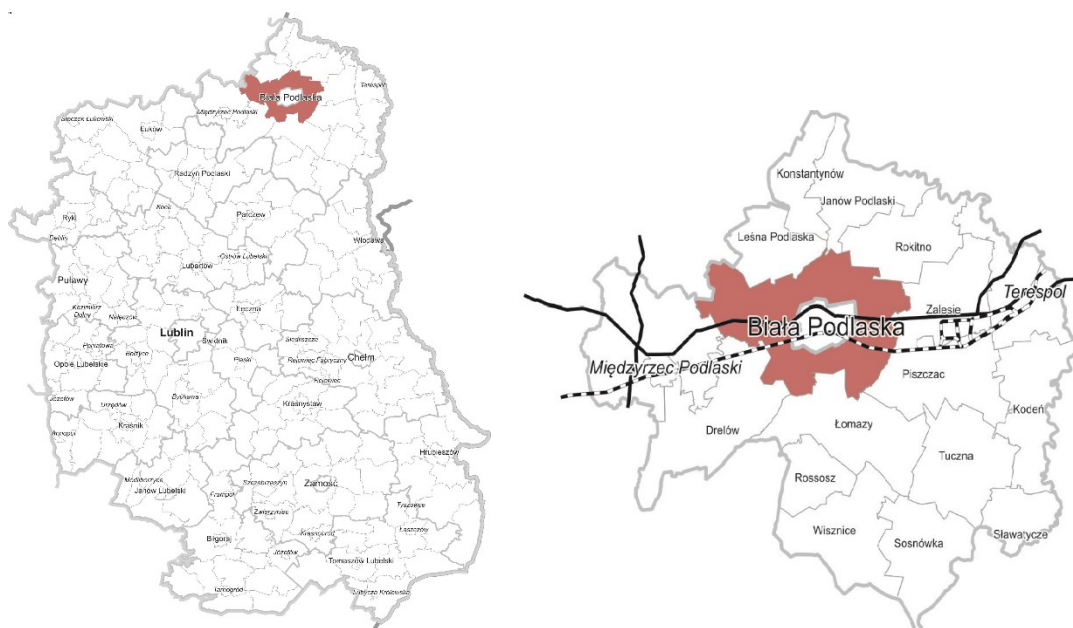
Źródło: Opracowanie własne.

5.2. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW ORAZ ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

Gmina Biała Podlaska położona jest w województwie lubelskim, w centralnej części powiatu bialskiego, okala miasto powiatowe Biała Podlaska. Gmina graniczy z następującymi gminami powiatu bialskiego: Leśna Podlaska, Janów Podlaski, Rokitno (od północy); Zalesie, Piszczac (od wschodu); Łomazy (od południa); Drelów, Międzyrzec Podlaski (od południowego zachodu), a także z gminą Huszlew w powiecie łosickim,

woj. mazowieckim (od północnego zachodu). Jest to największa, pod względem powierzchni, gmina w województwie lubelskim, zajmuje 11,8% powierzchni powiatu bialskiego oraz 1,3% powierzchni województwa. W skład gminy wchodzi 44 obrębów. W gminie znajdują się 45 miejscowości: Cełujki, Cicibór Duży, Cicibór Mały, Czosnówka, Dokudów I, Dokudów II, Grabanów, Grabanów Kolonia, Hola, Hrud, Husinka, Janówka, Jażwiny, Julków, Kaliłów, Kamieniczne, Krzymowskie, Lisy, Łukowce, Michałówka, Młyniec, Ogrodniki, Ortel Książęcy I, Ortel Książęcy II, Perkowice, Pojelce, Porosiuki, Pólko, Rakowiska, Roskosz, Sitnik, Sławacinek Nowy, Sławacinek Stary, Styrzyniec, Surmacze, Swory, Sycyna, Terebela, Wilczyn, Woroniec, Woskrzenice Duże, Woskrzenice Małe, Wólka Plebańska, Zabłocie, Zacisze. Przez gminę na linii wschód-zachód przebiega droga krajowa nr 2 (międzynarodowy szlak E30) oraz trasa kolejowa. Północną część gminy przecina droga wojewódzka nr 811 od Białej Podlaskiej w kierunku północnym do Sarnak, gdzie łączy się z drogą krajową nr 19. Część południową gminy przecina droga wojewódzka nr 812, biegnąca od Białej Podlaskiej na południe przez Wisznice, Włodawę i Chełm do Krasnegostawu, gdzie łączy się z drogą krajową nr 17.

Ryc. 1. Położenie gminy Biała Podlaska na tle woj. lubelskiego i powiatu bialskiego.

Źródło: Opracowanie własne.

Pod względem fizycznogeograficznym, gmina leży na terenie dwóch prowincji geomorfologicznych (Kondracki 2003): Zakłęsłości Łomaskiej, stanowiącej część makroregionu Polesie Zachodnie, oraz Równiny Łukowskiej, będącej częścią makroregionu Nizina Południowopodlaska. Obszar gminy położony na północ od doliny rzeki Krzny należy do Równiny Łukowskiej. Rzeźba tych terenów jest mało zróżnicowana - dominuje krajobraz równiny ze słabo zaznaczonymi dolinami rzek. Dolina Krzny oraz obszar na południe do niej leży w obrębie Zakłęsłości Łomaskiej. Jest to płaski teren o najmniejszej w powiecie wysokości bezwzględnej. Obszar gminy jest lekko pofalowaną równiną, urozmaiconą jedynie wcinającymi się w nią dolinami rzek. Najniżej położony punkt w gminie stanowi obniżenie w dolinie rzeki Krzny, na wschód od wsi Husinka (północno-wschodnia część gminy) – jego wysokość to 132,5 m n.p.m. Najwyżej położonym punktem gminy jest szczyt pagórka sandrowego, gdzie zbiegają się granice gmin: Biała Podlaska, Leśna Podlaska oraz Huszlew (północno-zachodnia część gminy) – wznosi się on na wysokość 165,9 m n.p.m. Deniwelacja terenu na obszarze gminy Biała Podlaska wynosi zatem 33,4 m.

Gleby na terenie gminy Biała Podlaska, pod względem genetycznym, są ściśle związane z podłożem, typem roślinności oraz działalnością człowieka. Największe powierzchnie gminy pokrywają gleby autogeniczne, powstałe na podłożu piaszczystym (pokrywy sandrowe) oraz piaszczysto-gliniastym i gliniastym (pokrywy morenowe). Należą do nich przede wszystkim gleby brunatne kwaśne, gleby płowe oraz gleby rdzawe. Miejscami odnotowano występowanie gleb brunatnych właściwych oraz gleb bielicówych. Roślinnością naturalną terenów zajętych przez te gleby są lasy i bory – znaczne tereny są nadal porośnięte przez te zbiorowiska. Znaczne powierzchnie najżyźniejszych gleb zostały natomiast odlesione dla celów rolniczych i są obecnie wykorzystywane jako pola uprawne. W obrębie licznych tu niecek powytopiskowych wykształciły się gleby hydrogeniczne: bagienne gleby mułowe, mułowo-torfowe oraz torfowe – często zdegradowane do murszów (przesuszonych gleb pobagiennych) w wyniku osuszania łąk i torfowisk. Gleby gminy Biała Podlaska charakteryzują się dość słabą bonitacją. Ponad połowę (52,5%) areału użytków rolnych zajmują gleby klas V i VI. Gleby klasy IV (IVa i IVb) zajmują 42,2% powierzchni, a gleby klasy III (IIIa i IIIb) – jedynie 5,3%.

Przynależność fizycznogeograficzna gminy Biała Podlaska decyduje o jej wartości zarówno przyrodniczej, jak i krajobrazowej. Pod względem krajobrazowym, obszar gminy nie cechuje się szczególnymi walorami, jest to obszar rolniczy oraz częściowo zurbanizowany. Elementem wzbogacającym rzeźbę terenu jest niewątpliwie dolina rzeki Krzna, zaliczana do najcenniejszych pod względem ekologicznym ekosystemów, o czym świadczy fakt, uznania doliny rzeki Krzny jako korytarz ekologiczny o randze krajowej w ramach sieci ECONET-PL.

Na terenie Biała Podlaska brak jest obszarowych form ochrony przyrody. Jedynymi obiektami objętymi ochroną przyrodniczą są pomniki przyrody oraz użytki ekologiczne:

- pomniki przyrody - zgodnie z centralnym rejestrem form ochrony przyrody na terenie gminy Biała Podlaska znajduje się 49 pomników przyrody, w tym: 39 pojedynczych drzew, 3 grupy drzew oraz 7 głązów narzutowych. Chronionymi drzewami są głównie dęby i lipy. Pozostałe gatunki chronione to sosna, świerk i modrzew oraz pojedyncze egzemplarze takich gatunków jak: buk, jesion, klon i tulipanowiec amerykański;
- 3 użytki ekologiczne (śródlądne powierzchnie zabagnione oraz torfowiska).

Gmina Biała Podlaska ma charakter zaplecza osadniczego miasta Biała Podlaska. Jest gminą typowo rolniczą, o czym świadczy duży udział użytków rolnych w strukturze użytkowania gruntów. Dotychczasowe użytkowanie i zagospodarowanie gminy Biała Podlaska należy uznać za zasadniczo zgodne z cechami i uwarunkowaniami przyrodniczymi. Większość powierzchni gminy zajęta jest przez pola uprawne, a znajdują się one przede wszystkim na terenach wierzchowinowych, a więc tam, gdzie warunki glebowe i topoklimatyczne sprzyjają takiemu zagospodarowaniu. Zabudowa gminy

jest dobrze wkomponowana w krajobraz. Wsie położone są na terenach, gdzie panowały dogodne warunki dla osadnictwa – na nadzalewowych terasach dolin rzecznych, na wierzchowinach, pod lasem, zasadniczo tam, gdzie gospodarstwa były zabezpieczone przed skutkami gwałtownych zdarzeń atmosferycznych (np. las chronił przed wichurą, a położenie na odpowiedniej wysokości – przed powodzią), a jednocześnie miały swobodny dostęp do różnych elementów przyrody (szczególnie ważny był dostęp do wody i drewna). Jako że współczesny układ wsi, mimo że często jest to zabudowa powstała niedawno, został w dużej mierze zachowany, można uznać że osadnictwo na terenie gminy zlokalizowane jest zgodnie z cechami i uwarunkowaniami przyrodniczymi terenu. Nowo powstająca zabudowa niekiedy wychodzi poza historyczną strukturę osadniczą (np. osiedla domów jednorodzinnych w Ciciborze, Czosnówce, Grabanowie, Rakowiskach i Sławacinku Starym), ale jest również lokalizowana

z uwzględnieniem warunków przyrodniczych, dzięki czemu unika się lokalizacji kolizyjnych.

O rozwoju przestrzennym obszaru, z przyrodniczego punktu widzenia, zwykle decydują takie czynniki, jak: uwarunkowania geologiczno-inżynierskie (nośność gruntu, poziom zalegania wód gruntowych), uwarunkowania klimatyczne, konfiguracja terenu, formy pokrycia terenu oraz zasoby i walory środowiska przyrodniczego. Czynniki te stwarzają preferencje i ograniczenia dla różnych form zagospodarowania i użytkowania terenów. Ich układ na obszarze gminy jest zróżnicowany i występują tu zarówno tereny o korzystnych dla zabudowy warunkach (obszary wierzchowinowe), jak i takie, na których zabudowa nie napotka sprzyjających warunków (dna dolin rzecznych), a także tereny wymagające ochrony (obszary podmokłe).

5.2.1. Zarys historii i rozwoju przestrzennego gminy.

Dzieje polityczne gminy Biała Podlaska oraz całego powiatu bialskiego w okresie wczesnego średniowiecza są słabo rozpoznane, a większość informacji ma charakter pośredni, opierający się na badaniach dotyczących historii sąsiednich ośrodków, takich jak Brześć, Drohiczyn czy obszary położone nad Liwcem. Terytorium to, pozbawione konkretnego centrum politycznego, przechodziło wielokrotnie z rąk do rąk. W ostatnich latach panowania Bolesława Chrobrego znajdowało się prawdopodobnie w granicach Państwa Polskiego, na co może wskazywać wzmianka, iż w roku 1017 książę ruski próbował zdobyć Brześć. Prawdopodobnie za panowania Kazimierza Odnowiciela, po stłumieniu buntu panującego na Mazowszu Mieczława, ziemie te zostały opanowane przez księcia kijowskiego Jarosława Mądrego. Władcy polscy kilka razy próbowali odzyskać utracone terytorium, choć bez trwałych sukcesów. Dopiero Leszkowi Białemu udało się zająć na kilka lat ziemie nad Bugiem, które następnie zajęli książęta ruscy.

Pod panowaniem książąt ruskich rozpoczęło się osadnictwo ludności ruskiej, która wypierała wcześniej osiadłą ludność z Mazowsza. W XIII region, w tym obszar gminy Biała Podlaska, nękały najazdy jaćwieskie, zaś w drugiej połowie XIII wieku stał się on obszarem ekspansji Litwy, która ostatecznie opanowała go około poł. XIV wieku.¹

Obszar dzisiejszej gminy Biała Podlaska związał się z dziejami Polski na skutek Unii z Litwą zapoczątkowanej układem w Krewie z 1385 r. Tworzył on fragment zachodniej rubieży Wielkiego Księstwa Litewskiego rozpostartej dość szerokim pasem na lewym brzegu środkowego Bugu. Zawarty w 1385 roku układ w Krewie obok wyraźnych korzyści politycznych wytworzył również sprzyjające warunki dla rozwoju gospodarczego państwa polskiego i Litwy. Likwidując stan zagrożenia na pograniczu polsko-litewskim spowodował wzrost znaczenia terenów nad środkowym Bugiem. Biegły tutaj i krzyżowały się bowiem ważne szlaki komunikacyjne i handlowe.² Dorzecze Bugu, od strony wschodniej było piaszczysto-bagienne, od strony zachodniej bardziej urodzajne, a więc atrakcyjniejsze dla osadnictwa. W pobliżu Białej zachowały się liczne pozostałości tego osadnictwa – cmentarzyska, kurhany oraz znaleziska luźne. Ich skupienie występuje między dzisiejszym miastem Biała Podlaska a Sławacinkiem. Osadnictwo, na szerszą skalę rozpoczęło się dopiero po zabezpieczeniu granic od najazdów nieprzyjacielskich. Pod koniec XIV wieku ze wschodu żywił ruski, który kolonizowano wielkie królewszczyny, od zachodu rozpoczął się proces masowego osiedlania się drobnej szlachty mazowieckiej.³

Od samego początku był to teren pograniczny między Polską a Litwą i takim pozostał, choć w zmiennym kształcie, aż do końca XVIII w. Część tego obszaru w ramach województwa podlaskiego została włączona w 1569 r. do Korony, natomiast pozostała część na wschód od Białej Podlaskiej, łącznie z miastem, pozostała nadal przy Litwie. Administracyjnie należała ona do województwa brzeskiego. Pogranicze to chyba

¹ K. Kolendo-Korczakowa; A. Oleńska; M. Zgliński, „Katalog Zabytków Sztuki. Województwo Lubelskie. Powiat Biała Podlaska”, Instytut Sztuki PAN, Warszawa 2006 ;

² A. Wawrzyńczyk, „Studia z dziejów handlu Polski z Wielkim Księstwem Litewskim i Rosją w XVI w.”, Warszawa, 1956;

³ J. Maraśkiewicz, Biała Podlaska. Dzieje miasta i kościoła farnego pw. św. Anny od XV w. do 1945 r., Biała Podlaska 2007;

najważniejsza, najbardziej wyraźna cecha tego terytorium. Tędy przechodziła granica polityczna dwóch zunifikowanych państw, z którą pokrywała się granica administracyjna między województwami koronnymi i litewskimi. Tutaj krzyżowały się wpływy kulturowe (polskie, litewskie, ruskie) i wyznaniowe (katolicyzm, prawosławie, unicy). Wiele z tych zjawisk nie zanikło wraz z upadkiem Rzeczypospolitej Obojga Narodów, przetrwało w XIX i XX w., co więcej są one wciąż obecne w życiu dzisiejszej społeczności gminy a nawet jej sąsiedztwa.

W 1388 roku książę litewski Witold umożliwił osiedlenie się tutaj ludności żydowskiej, natomiast w XVII wieku doszło do osiedlenia rodzin tatarskich. W związku z tym na tym terenie powstała specyficzna mozaika: narodowościowa, kulturowa i religijna.

Rycina 2. Mapa generalna hrabstwa bialskiego dóbr Księcia Hieronima Radziwiłła podkomorzego Wielkiego Księstwa Litewskiego.

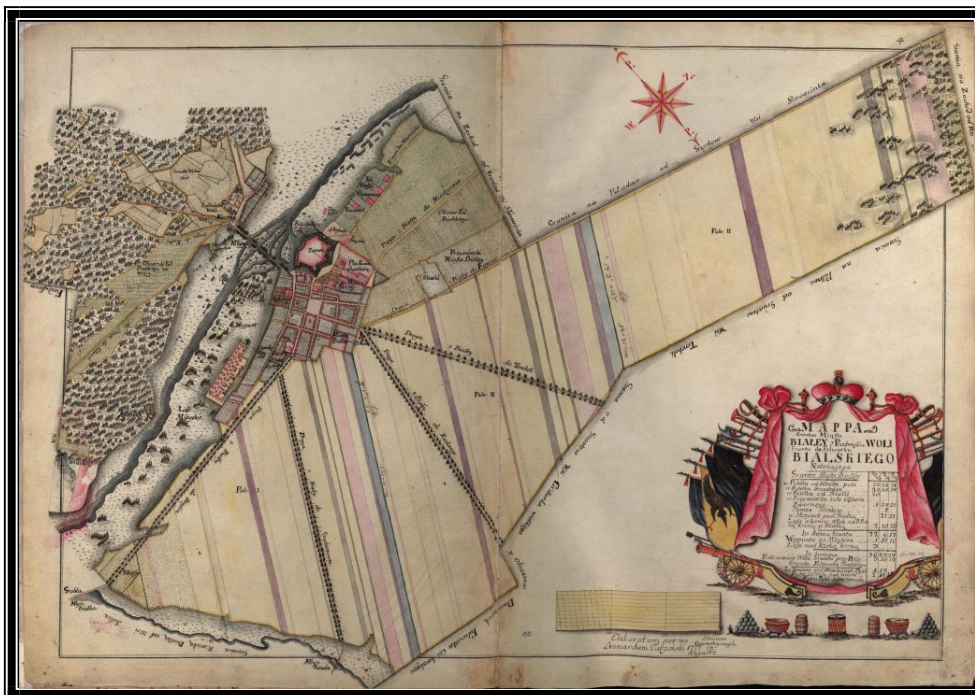
*Źródło: Atlas Radziwiłłowski Hrabstwa Białskiego (1781). Ze zbiorów Towarzystwa Naukowego
Płockiego w Płocku.*

Rycina 3. Mapa generalna folwarku bialskiego ze wsiami do niego należącymi.

Źródło: Atlas Radziwiłłowskiego Hrabstwa Bialskiego (1781). Ze zbiorów Towarzystwa Naukowego Płockiego w Płocku.

Rycina 4. Mapa Białej i przedmieść folwarku Białej.

Źródło: Atlas Radziwiłłowskiego Hrabstwa Bialskiego (1781). Ze zbiorów Towarzystwa Naukowego Płockiego w Płocku.

Po stłumieniu Powstania Styczniowego (trwało na Podlasiu najdłużej), nastąpiła kasacja Unii Brzeskiej. Rozpoczęły się na wielką skalę prześladowanie unitów (głównie w Ortelu Książęcym, Ciciborze, Łukowcach, Sworach i w Hrudzie). W roku 1918 po odzyskaniu przez Polskę niepodległości powiat bialski wszedł w skład województwa lubelskiego. W okresie okupacji hitlerowskiej powiat bialski wchodził w skład Generalnej Guberni.

Obecny kształt gmina otrzymała 1 stycznia 1973 roku dzięki połączeniu dotychczasowych jednostek administracyjnych: Sidorki, Sitnik i Swory. W latach 1975–1999 gmina funkcjonowała w strukturze województwa białskopodlaskiego.

Pod względem administracyjnym, od 1 stycznia 1999 roku gmina Biała Podlaska należy do województwa lubelskiego i wchodzi w skład powiatu bialskiego. Zajmuje obszar 326 km² (11,8% powierzchni powiatu i 1,3% powierzchni województwa). Otoczona jest gminami: Drelów, Huszlew, Janów Podlaski, Leśna Podlaska, Łomazy, Międzyrzec Podlaski, Piszczac, Rokitno, Zalesie. Gmina otacza miasto Biała Podlaska, które ma status powiatu grodzkiego.

Rozwój gminy wiejskiej Biała Podlaska jest w dużym stopniu zdeterminowany przez miasto Biała Podlaska – szybko rozwijający się ośrodek miejski, wokół którego położona jest gmina sąsiedztwo silnego miasta powiatowego wpływa korzystnie na układ osadniczy w gminie oraz podnosi atrakcyjność inwestycyjną i turystyczną gminy. Stwarza dodatkowe możliwości zagospodarowania wolnych terenów na cele osadnictwa podmiejskiego i rekreacyjnego.

5.2.2. Krajobraz kulturowy i zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy.

Gmina Biała Podlaska ma charakter zaplecza osadniczego miasta Biała Podlaska. Warunki naturalne ułatwiały zachowanie architektury tradycyjnej, której liczne i różnorodne przykłady można znaleźć zwłaszcza w zachodniej części gminy. O dużych walorach krajobrazowo-kulturowych wielu wsi gminy decyduje: zewnętrzny układ drożny, układ przestrzenny, zabudowa kulturowa, działki siedliskowe i ich rozplanowanie, obiekty architektury monumentalnej, cmentarze zabytkowe, krzyże i kapliczki przydrożne, wiatraki i inne zabytki techniczne oraz skomponowane układy zieleni. W krajobrazie najbardziej widoczne są obiekty sakralne oraz zespoły dworskie.

Drewniane obiekty sakralne w Ciciborze Dużym, Hrudzie, Sworach, Woskrzenicach stanowią doskonały przykład uniwersalności tego typu wzorca architektonicznego. W przeszłości były one kościołami, cerkwiami unickimi i prawosławnymi, aby ponownie w czasach współczesnych stać się kościołami rzymsko-katolickimi. Wszystkie obiekty są anonimowe; stanowią dowód istnienia na tym terenie wyspecjalizowanych zespołów cieśli – budowniczych. Do najciekawszych należą kościoły w Ciciborze Dużym, w Sworach i Ortelu Książęcym. Zachowały one w swoich wnętrzach liczne zabytki malarstwa, rzeźby i rzemiosła artystycznego.

Kapliczki przydrożne na terenie gminy prezentują formy eklektyczne, widoczne w różnorodności szczytów oraz formy bezstylowe nakryte dachami dwuspadowymi. Jednak nie formy architektoniczne, lecz nasycenie tego typu obiektów (razem z krzyżami przydrożnymi) decyduje o ich wybitnych wartościach kulturowych.

Dwory w Grabanowie, Kozuli i Terebeli są przykładami rezydencji wiejskich w małej skali, których cechy stylowe nawiązują do architektury klasycznej oraz do tradycyjnego budownictwa wiejskiego rozwiniętego przez podlaską szlachtę dla potrzeb dworskich. Zespoły dworskie w Worońcu, Roskoszy i Woskrzenicach stanowią wielohektarowe kompozycje krajobrazowe wykraczające swoją skalą oraz rozplanowaniem poza granice

Południowego Podlasia. Ze względu na stale zmniejszającą się liczbę drewnianych dworów w Polsce, dwór w Zaciszu oraz drobnoszlachecki dwór w Krzymowskich należy traktować jako ważne i mające duże walory historyczne i architektoniczne.

Architektura mieszkalna, nazywana budownictwem ludowym, jest stosunkowo licznie reprezentowana we wsiach zachodniej części gminy. Szczególną wartość mają zachowane zespoły zwartej zabudowy drewnianej we wsiach Cicibór Mały oraz Swory, rzadko występujące w takim nasyceniu na terenie całego powiatu bialskiego.

Generalnie – istniejące układy zabudowy wszystkich wsi na terenie gminy odpowiadają stanowi historycznemu z II połowy XIX w. Stopień zachowania tych kompozycji jest różnorodny. Zachowało się dawne charakterystyczne dla Podlasia rozplanowanie rozłogów pól, które w krajobrazie są elementem o wysokich wartościach historycznych. W poszczególnych miejscowościach gminy układ zabudowy na działkach zagrodowych jest zróżnicowany. W Ciciborze Małym przeważa dawna zabudowa szczytem do drogi, w pozostałych wsiach dominuje układ kalenicowy.

Najlepiej zachowane obiekty w Sworach, Ciciborze Małym, Sycynie i Woskrzenicach reprezentują cechy budownictwa lokalnego, bez zindywidualizowanych cech stylowych. Typowymi elementami tradycyjnego budownictwa drewnianego w gminie są: zewnętrzne konstrukcje ścian, dachy dwuspadowe kryte pierwotnie strzechą, przybudówki przy domach od strony północnej oraz układ wewnątrz {pierwotnie domy o planie kuchnia – komora - izba - sień, następnie rozbudowa programu o izbę: izba, sień, komora, izba-alkierz, kuchnia (tzw. domy centralne).

Budownictwo gospodarcze i inwentarskie cechują konstrukcje zrębowe.

Obszar gminy zdominowany jest wysokimi walorami historycznych postaci krajobrazu, o czym decydują znaczne powierzchnie łąk, starorzecza Krzny i rzeczek z nią połączonych, a także rozłogi pól nie zmienione od czasów katastralnych (poł. XIX w.).

Wśród zespołów zabudowy wiejskiej najcenniejsze znajdują się w Ciciborze, Sycynie oraz Woskrzenicach i Husince. Miejscowości te, podobnie jak Porosiuki i Jażwiny, zachowały też najbardziej harmonijne sylwety krajobrazowe. Pozostałe wsie są w znacznym stopniu nasycone nowymi zespołami zabudowy, jednakże udział form nowszych przyniósł zszpecenie sylwet i zespołów zabudowy wiejskiej jedynie w Sławacinku, Rakowiskach, Terebeli oraz częściowo w Styrzyńcu.

Układ dróg lokalnych w zasadzie odzwierciedla stan z II połowy XVIII w. oraz początku XIX w. Z pewnością pochodzenia średniowiecznego jest droga z Łukowa – Międzyrzecza do Brześcia oraz droga z Lublina, Łomaz do Janowa Podlaskiego i dalej.

ZABYTKI SAKRALNE

Cicibór Duży – kościół fil. p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej, filia parafii Bł. Honorata Koźmińskiego w Białej Podlaskiej (rejestr zabytków A/1391). Pierwotnie unicka cerkiew par. p.w. św. Praksedy o nie znanej dacie, powtórnie erygowana w 1655 roku przez Adama Świderskiego, remontowana w 1740 roku, od 1875 roku prawosławna. Od 1919 roku siedziba parafii Kościoła Rzymskokatolickiego. Kościół został uszkodzony w wyniku działań wojennych (1920 r.). W latach 1939-1945 wykorzystywany jako pralnia, następnie magazyn amunicji, wówczas także doszło do rozebrania dzwonnicy i ogrodzenia. W 1944 r. ponownie został zniszczony w czasie działań wojennych, popadając w ruinę. W 1955 roku

Fot. 1. Cicibór Duży. Kościół rzym.-kat. p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej

Fot. 2. Cicibór Duży. Kościół rzym.-kat. p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej

został rekoncyliowany, wówczas wykonano remont ścian i wnętrza.

Źródło: Fotografie własne.

Kościół został wykonany z drewna na murowanej podmurówce, konstrukcji zrębowej z lisicami, oszalowany. Orientowany i salowy, od wschodu zamknięty trójbocznie, z niską kwadratową zakrystią na osi. Wnętrze kościoła jest otynkowane i kryte stropem. Od zachodu znajduje się chór muzyczny. Okna w obiekcie są zamknięte półkoliste, natomiast w fasadzie i skośnych ścianach części prezbiterialnej koliste. Dach świątyni kryty jest blachą, nad korpusem jest to dach sześciopołaciowy z ośmioboczną wieżyczką na sygnaturkę, zwieńczony cebulastym hełmem, nad zakrystią trójpołaciowy.⁴

Hrud – kościół parafialny p.w. Zwiastowania N.P. Marii (rejestr zabytków A/1326). Parafia erygowana w 1925 roku. Pierwotnie drewniana cerkiew unicka p.w. Ofiarowania N.P. Marii, ufundowana przez w 1666 roku przez Michała Kazimierza Radziwiłła. Od 1875 roku prawosławna po czym została rozebrana. W końcu XIX wieku wzniesiono kolejną, gdzie po 1919 roku została przejęta przez katolików i przebudowana na kościół. W 1928 roku kościół został wyremontowany, a następnie rozbudowywany. Zakres obejmował przedłużenie ścian obwodowych, dobudowanie zakrystii, wykonanie nowego zwieńczenia wieży i sygnaturki. Kolejne remonty wykonano w 1970 roku i

Fot. 3. Hrud. Kościół rzym.-kat. p.w. Zwiastowania N.P. Marii.

Fot. 4 Hrud. Kościół rzym.-kat. p.w. Zwiastowania N.P. Marii – widok dzwonnicy.

⁴ K. Kolendo-Korczakowa, A. Oleńska, M. Żelinski, „Katalog Zabytków Sztuki Województwo Lubelskie. Powiat Biała Podlaska”, Instytut Sztuki PAN, Warszawa 2006.

1980 roku.

Źródło: Fotografia własna.

Kościół wykonany jest z drewna, zwrócony frontem na południe, o konstrukcji zrębowej, oszalowany, na kamiennym podmurowaniu. Jednonawowy, o prostokątnym korpusie

Fot. 5. Hrud. Kościół rzym.-kat. p.w. Zwiastowania N.P. Marii – wnętrze

z niższym i węższym prostokątnym prezbiterium ujętym zakrystią i skarbczykiem. Od frontu kościoła znajduje się prostokątna kruchta a nad nią kwadratowa, jednokondygnacyjna wieża. Wnętrze budowli kryte stropami. Łuk tęczowy oraz wejście do zakrystii i skarbcza jest ostrołukowe. Chór muzyczny wsparty na konsolach, z ażurową balustradą wycinaną z desek. Okna w obiekcie są prostokątne, o ściętych górnych narożnikach, w nawie okna parzyste. Dach świątyni kryty blachą, nad nawą czterospadowy, pozostałe dwuspadowe. Na wieży znajduje się ostrosłupowy hełm, z trójkątnymi szczykami i żelaznym krzyżem na szczycie. Dzwonnica kościoła jest budowlą murowaną z cegły, otynkowana, z parą arkadowych przezrocz, zwieńczona gzymsem. Dach dzwonnicy kryty blachą, czterospadowy z ułożonym na szczycie betonowym krzyżem. Dzwon datowany na 1919 rok. Plebania wykonana z drewna, na planie prostokąta, siedmioosiowa. Od frontu na osi drugiej i szóstej przedsionki. Dach plebani kryty blachą, dwuspadowy.

Źródło: <https://www.jurekwdrozdze.pl/index.php>

Wypożyczenie kościoła: ołtarze w stylu neobarokowym, może z wykorzystaniem elementów ikonostasu. W głównym ołtarzu widnieją gipsowe rzeźby, pochodzące z 1. tercji XX w. tj. Najświętsze Serce Jezusa oraz śś. Piotr i Paweł; na zasuwie obraz „Zwiastowanie” z 1948 roku (mal. Augustyn Jędrzejczyk). W ołtarzach bocznych: w prawym widnieje obraz w stylu barkowym, z pocz. XX w. pn. „Ukrzyżowanie”, silnie przemalowany; w lewym widnieje gipsowa rzeźba z 1. tercji XX w. pn. „św. Teresa od Dzieciątka Jezus”. W kościele występują dwa konfesjonały, pochodzące z 1919 roku, które zostały zwieńczone akantowym brakowym (2 ćw. w. XVIII) kartuszem, z motywem gorejącego serca. Chrzcielnica neobarokowa, pochodząca z XIX/XX w. W świątyni znajdują się także: obraz „Ostatnia wieczerza” (z końca XIX w.) malowany na desce; neorokokowa monstrancja (XIX/XX w.) z kolistą glorią i stopą, na ramionach trzonu figurki aniołków; neogotycki kielich (1921-1931) z cechę warszawskiej firmy Teodor

Werner; puszki – eklektyczna (2 poł. XIX w.) i neorenesansowa (XIX/XX w.) z cechą wytwórni Norblin; eklektyczny krzyż ołtarzowy (1 ćw. XX w.); neogotycki krzyż procesyjny (pocz. XX w.); eklektyczna czteroramienna para świeczników (pocz. XX w.). sześć lichtarzy klasycystycznych (koniec XIX w.); gładkie naczynie na oleje z rytą datą 1860 r.; neogotycka mosiężna lampa wieczna (XIX/XX w.) w kształcie serca z dwoma parami skrzydeł. W kościele znajdują się również zabytkowe ornaty z 2 poł. XVIII, pocz. XX w. oraz XVIII/XIX w. ⁵

Swory – kościół parafialny p.w. Najświętszego Serca Jezusa (rejestr zabytków A/1328). Wzniesiony w latach 1907-1908, częściowo z fundacji Czesława Światopełk-Mirskiego i jego żony Marii z Fragetów, konsekrowany w 1908 roku jako kaplica. W 1919 roku parafia została erygowana. Remontowany w 1946 r., 1964 r., 1975 r. i 1998 r. Kościół jest orientowany i wybudowany w stylu zakopiańskim. Budowla wykonana na planie wydłużonego prostokąta z drewna o konstrukcji zrębowej, oszalowana. Prezbiterium zamknięte trójbocznie, ujęte w niższe, prostokątne zakrystie z łozami na piętrze. Wnętrze świątyni posiada otwartą wieżbę oraz kolebkowe stropy w nawie głównej i ukośne stropy w nawie bocznej. Chór muzyczny wsparty na czterech słupach, z pełnym parapetem, pokryty wycinaną ażurową dekoracją. Okna i drzwi są prostokątne w profilowanych obramieniach, a na drzwiach okucia o zgeometryzowanych motywach roślinnych. Fasada z kruchtą, poprzedzona gankiem na dwóch słupach, nad nawą

Fot. 6. Swory. Kościół rzym.-kat. p.w. Najświętszego Serca Jezusa.

główną znajduje się dwukondygnacyjna wieża. Dachy kryte blachą o wspólnej kalenicy, nad nawą główną dwuspadowy, z ostrosłupowym hełmem, nad bocznymi pulpitowe, na wieży czterospadowy ostrosłupowy hełm. Bramka-dzwonnica, na osi od frontu w formie dwóch kwadratowych wieżyczek zwieńczonych ostrosłupowymi hełmami, z półkolistymi przezroczami w drugiej kondygnacji.

Źródło: <https://www.jurekwdrodze.pl/index.php>

Wypożyczenie kościoła: malowidła ścienne z 1967 r. wyk. Wiesław Garbolinski i Helena Strzyż-Garbolińska, w nawie głównej znajdują się święci, w bocznych i prezbiterium

⁵ K. Kolendo-Korczakowa; A. Oleńska; M. Zgliński, „Katalog Zabytków Sztuki. Województwo Lubelskie. Powiat Biała Podlaska”, Instytut Sztuki PAN, Warszawa 2006 ;

sceny z życia Chrystusa i Marii. Wyposażenie pochodzi z około 1909 roku jest jednorodne,

w stylu zakopiańskim, bejcowane na brązowo, ze złoceniami. Ołtarze posiadają trójkątne zwieńczenie, w głównym znajdują się gipsowe rzeźby Matki Boskiej i św. Jana Ewangelisty oraz obrazy Najśw. Serca Jezusa, klęczącym pielgrzymem z 1905 roku. Na zasuwie znajduje się „Ukrzyżowanie” (pocz. XX w.), a w zwieńczeniu Bóg Ojciec (pocz. XX w.); tabernakulum z tronem eucharystycznym ujętym kolumnkami. Ołtarze boczne: lewy

z obrazem św. Czesław z 1910 r., a prawy z nową rzeźbą Matki Boskiej Fatimskiej. Ambona kościoła usytuowana na ośmiobocznym filarze. Organy pochodzą z 1909 roku z warszawskiej firmy Antoni Szymański, rozbudowane przez firmę Jana Zycha. Chrzcielnica w formie ośmiobocznego trzonu i misy z nakrywą w formie ostrosłupa. W świątyni znajdują się dwa konfesjonały z zapleckiem o trójkątnym zwieńczeniu, dekorowane rozetami. W kościele znajdują się także: portrety fundatorów kościoła z 1903 roku, konserwowane w 2000 r.; barokowe gipsowe rzeźby św. Piotra i Pawła (2 poł. XVIII w.) pochodzące z miejscowej cerkwi unickiej; złożone rzeźby dwóch ewangelistów i dwa anioły (3 ćw. XVIII w.); barkowe krucyfiksy (2 poł. XVIII w.); neobarokowy mosiężny Żyrandol (XX w.).⁶

Woskrzenice Duże – kościół parafialny p.w. Michała Archaniola (rejestr zabytków A/1335). Pierwotnie cerkiew unicka pod tymże wezwaniem, erygowana w 1613 roku. Następna wzniesiona w 1678 roku z fundacji Jana Karola Kopcia, wojewody połockiego i jego zony Lukrecji Marii ze Strozich^{1°} v. Dominikowej Mikołajowej Radziwiłłowej. W 1855 roku była remontowana. Od 1875 roku prawosławna, rozebrana przed 1890 roku. W 1902 roku została zastąpiona wzniesioną z częściowym użyciem starego materiału.

W 1919 roku kościół rzym.-kat., a w 1925 roku erygowana parafia. W latach 1926 – 1929 dokonano gruntownego remontu kościoła, a w 1938 roku wieży. W latach 1939-1944, była to cerkiew prawosławna. Kościół jest orientowany i wykonany z drewna o konstrukcji zrębowej, oszalowany, na nowej podmurówce z ociosanych gładów narzutowych. Kościół został wybudowany na planie wydłużonego prostokąta z niższym, zamkniętym trójbocznie prezbiterium z przylegającą od pn. prostokątną zakrystią, od zach. kwadratowa kruchta i krypta pod prezbiterium. Wnętrze świątyni kryte jest stropem ze skośnymi fasetami, oszalowanymi w kratę imitującą płaskie kasetony. Chór muzyczny wsparty na czterech słupach, dostępny schodami po południowej stronie nawy. Otwory okienne prostokątne, w nawie okna kwadratowe, trójdzielne.

Fot. 7. Woskrzenice Duże. Kościół rzym.-kat. p.w. Michała Archaniola.

⁶ K. Kolendo „Podlaska”, Instytut

Elewacja frontowa przesłonięta kruchłą Dach kryty blachą, dwuspadowy, nad prezbiterium pięciopółaciowy. Na Kalenicy dachu znajdują się ośmioboczna wieżyczka na sygnaturkę,

z czterema przezroczami zamkniętymi łukiem nadwieszonym, z daszkiem namiotowym z krzyżem. Wolnostojąca, szalowana drewniana dzwonnica pochodzi z 1920 roku i posiada konstrukcję słupowo-ramową. Budowla powstała na planie kwadratu, jednokondygnacyjna z prostokątnymi drzwiami w elewacji wsch. i czterema prostokątnymi przezroczami. Dach jest dwuspadowy, kryty blachą. Dzwonnica zwieńczona żelaznym krzyżem.

Wyposażenie kościoła: ołtarz główny w stylu rokokowym (3 ćw. XVIII w.) z wysuniętą parą kolumn kompozytowych, w polu głównym obraz św. Michała Archanioła; ołtarze boczne o charakterze klasycystycznym, ujęte parami kolumnienek kompozytowych, zwieńczone trójkątnie, z obrazami po 1922 roku. W lewym ołtarzu bocznym: św. Piotra i Pawła, w prawym ołtarzu bocznym: Matka Boska z Dzieciątkiem wg Corregia. Ambona o cechach klasycystycznych. Chrzcielnica w stylu eklektycznym. Wyposażenie kościoła obejmuje także: fisharmonia firmy Story&Clark z Chicago, koniec XIX w.; klasycystyczny mosiężny świecznik -pająk (pocz. XX w.); krzyż procesyjny (1 ćw. XX w.) oraz rokokowe cynowe lichtarze (3 ćw. XVIII w.).⁷

Ortel Książęcy II – kościół par. p.w. Narodzenia N.P. Marii (rejestr zabytków A/1397). Pierwotnie cerkiew. W miejsce istniejącej cerkwi powstały kolejne unickie: w 1628 roku z fundacji Aleksandra Ludwika Radziwiłła; około 1775 roku z fundacji Karola Stanisława Radziwiłła oraz w 1882 roku zbudowano cerkiew prawosławną. W 1919 roku przyjęta na kościół rzym.-kat. Parafia erygowana w 1921 roku. W następnym roku dobudowano północną zakrystię. W latach 1925-1929 dokonano remontu oraz remontu generalnego w latach 1980-1981 – wówczas go oszalowano, wewnątrz pokryto nowym stropem, dobudowano poprzecznie prostokątne prezbiterium i południową zakrystię. Kościół orientowany. Budynek wykonany z drewna o konstrukcji zrębowej z lisicami, oszalowany na nowej betonowej podmurówce. Kościół wzniesiono na planie prostokąta, z węższym i niższym prostokątnym prezbiterium i dwiema niższymi zakrystiami. Wnętrze pokryte stropem. Chór muzyczny z balustradą, wsparty na czterech bokach. Okna w budowlu są prostokątne, w nawie o ściętych górnych narożach. Dachy kryte blachą, dwuspadowe, nad zakrystiami pulpity, okapy z lambrekinami wycinanymi z deski, na kalenicy

Fot. 8. Ortel Książęcy II. Kościół rzym.-kat. p.w. Narodzenia N.P. Marii.

znajduje się ośmioboczna wieżyczka na sygnaturkę z ostrosłupowym hełmem, zwieńczona żelaznym krzyżem.

⁷ K. Kolendo-Korczakowa; A. Oleńska; M. Zgliński, „Katalog Zabytków Sztuki. Województwo Lubelskie. Powiat Biała Podlaska”, Instytut Sztuki PAN, Warszawa 2006 ;

Źródło: <https://www.jurekwdrodze.pl/index.php>

Wyposażenie kościoła: ołtarz główny o cechach klasycyzmu z około 1922 roku. Feretron pocerkiewny pochodzący z końca XIX w. z obrazami „Boże Narodzenie i Św. Jana Ewangelisty”. Obraz Chrystusa w grobie, koniec XIX w., ufundowany przez Konrada Maliszewskiego, przemalowany około 1960 r. przez Bazylego Albiczuka. Kielich neogotycki. Relikwiarz w stylu eklektycznym z przełomu XIX/XX w. Dwa mosiężne świeczniki pocerkiewne z końca XIX w. oraz neoklasycystyczny kociołek datowany na około 1935 r. ⁸

CMENTARZE

Na terenie gminy Biała Podlaska występuje 18 cmentarzy ujętych w gminnej ewidencji zabytków, z czego 12 wpisanych jest do Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków i 5 cmentarzy ujętych jest w rejestrze zabytków. Cmentarze na terenie gminy Biała Podlaska ujęte w GEZ gminy Biała Podlaska:

L.p.	MIJSCOWOŚĆ	OBIEKT	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTEKÓW	INNE	IDENTYFIKATOR
1.	Cicibór Duży	Cmentarz Unicki	1 ćw. XIX w.	A/1391 z dn. 21.05.1993 r.		195
2.	Dokudów I	Cmentarz Unicki	1 ćw. XIX w.	A/93 z dn. 02.10.2003 r.		182
3.		Cmentarz Rzymsko-Katolicki	1920 r.		Wojewódzka Ewidencja Zabytków	185
4.	Hrud	Cmentarz Rzymsko-Katolicki	1 ćw. XX w.		Wojewódzka Ewidencja Zabytków	166
5.	Kaliów	Cmentarz Wojenny, Radziecki	1941-1942		Wojewódzka Ewidencja Zabytków	176

⁸ K. Kolendo-Korczakowa; A. Oleńska; M. Zgliński, „Katalog Zabytków Sztuki. Województwo Lubelskie. Powiat Biała Podlaska”, Instytut Sztuki PAN, Warszawa 2006 ;

L.p.	MIJSCOWOŚĆ	OBIEKT	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTEKÓW	INNE	IDENTYFIKATOR
6.	Łukowce	Cmentarz Rzymsko-Katolicki	1 ćw. XX w.		Wojewódzka Ewidencja Zabytków	254
7.		Cmentarz Unicki	1 ćw. XIX w.	A/1363 z dn. 20.10.1993 r.		255
8.	Ortel Książęcy II	Cmentarz Rzymsko-Katolicki	pocz. XX w.		Wojewódzka Ewidencja Zabytków	141
9.		Cmentarz Unicki, ob. Prawosławny	4 ćw. XIX w.		Wojewódzka Ewidencja Zabytków	142
10.	Swory	Cmentarz Choleryczny	1 ćw. XIX w.		Wojewódzka Ewidencja Zabytków	249
11.		Cmentarz Unicki (Choleryczny)	poł. XIX w.		Wojewódzka Ewidencja Zabytków	250
12.		Cmentarz Rzymsko-Katolicki	pocz. XX w.		Wojewódzka Ewidencja Zabytków	259
13.		Cmentarz Unicki	Poł. XIX w.	A/1373 z dn. 18.05.1993 r.		264
14.	Sycyna	Cmentarz Unicki, ob. Prawosławny	XVII w. pocz. XIX w.	A/1337 z dn. 25.10.1996 r.		224
15.		Cmentarz Choleryczny, Miejsce Bitwy Powstańców 1863 r.	2 ćw. XIX w.			286
16.	Terebela	Cmentarz Unicki	1 ćw. XIX w.		Wojewódzka Ewidencja Zabytków	272
17.	Woskrzenice Duże	Cmentarz Rzymsko-Katolicki	poł. XIX w.		Wojewódzka Ewidencja Zabytków	200
18.	Wólka Plebańska	Cmentarz Prawosławny	4 ćw. XIX w.		Wojewódzka Ewidencja Zabytków	192

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wykazu obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków gminy Biała Podlaska – Załącznik B.

ZESPOŁY DWORSKO-PARKOWE

Grabanów – klasycystyczny dwór, wzniesiony dla Grabowskich około 1860 r. w miejscu dawnego drewnianego (rejestr zabytków A/1431). Remontowany w latach 1974-1975 i 1986-1988 z przebudową wewnątrz i adaptacją na Dom Opieki Społecznej. Po kolejnym

remoncie w 2002 roku, dwór został siedzibą Ośrodka Doradztwa Rolniczego. Budynek został zwrócony frontem na wschód. Dwór murowany z cegły i otynkowany, został wzniesiony na planie wydłużonego prostokąta, z pięciobocznym parterowym ryzalitem w elewacji ogrodowej. Budynek jest parterowy z czteroosiową piętrową częścią środkową i podpiwniczony. Układ wnętrz dwutraktowy, przekształcony. Elewacja na wysokim cokole, z wyjątkiem piętra boniowana, zwieńczona gzymsem. Elewacja frontowa dziewięcio-, a ogrodowa jedenastoosiowa, zwieńczona żeliwną balustradą. Wejście do budynku, zamknięte półkoliście, w obramieniu opaskowym, poprzedzone balustradą, okna prostokątne, w parterze zamknięte odcinkowo, w osiach skrajnych większe, zamknięte półkoliście w profilowanych obramieniach z płycinami podokiennymi. Dachy kryte blachą, dwuspadowe, a nad częścią piętrową czterospadowe.

Fot. 9 i 10. Dwór w Grabanowie – elewacja frontowa i tylna.

Źródło: <https://www.jurekwdrodze.pl/index.php>

Fot. 11 i 12. Dwór w Grabanowie – elewacja boczna i park dworski.

Źródło: Fotografie własne.

Wozownia i stajnia: są to murowane budynki, wybudowane w latach 20. – 20. XX w., usytuowane na zach., równolegle do dworu. Czworak: drewniany, powstał w 2 poł. XIX w. Ponadto na terenie dworu znajduje się park krajobrazowy, powstały około 1860 r. o osiowym i promienistym układzie alejek, miejscami zatartym, z długą aleją dojazdową

niegdyś na grobli między stawami dworu, zamkniętym półkoliście, ramowanym szpalerami grabowymi i jesionowymi.⁹

Kozula – w II poł. XVIII w. bialscy Radziwiłłowie posiadali na obrzeżach miasta trzy folwarki będące zapleczem gospodarczym rezydencji w Białej. Obok folwarku w Sławacinku i na Woli istniał też folwark w Grabanowie, Kozula wchodziła w skład tego ostatniego. W II poł. XIX w. m.in. Kozula przekształciła się w ośrodek dworski. Według Słownika Geograficznego Królestwa Polskiego dobra Kozuli w 1881 r. miały 83 morgi gruntów ornych oraz ogrodowych, 28 mórg łąk, 7 mórg placów i nieużytków. Znajdowało się tam również 6 budynków murowanych, 25 drewnianych, gorzelnia, młyn,

deptak i cegielnia. Pałac w stylu neorenesansu francuskiego powstał w latach 1892-1893, dla Połozowskich (rejestr zabytków A/1430). Od 1947 roku przekazano dwór na rzecz Domu Opieki Społecznej, który wyremontowano około 1990 roku. Zasadniczy, piętrowy korpus pałacu rzutowany jest na planie prostokąta, do którego od strony północnej przylega pawilon kryjacy wejście. Stwarza on wrażenie, jakby był dobudowany w późniejszym okresie. Całość jest murowana z czerwonej cegły, na którą w narożach i otoczeniu okien nałożono geometryczne partie z białej zaprawy wapiennej. W części parterowej są boniowane, natomiast na piętrze korpusu gładkie. Pietrowa bryła pałacu pokryta jest dachem czterospadowym łaskim z licznymi kominami. Okapy dachów są silnie wysunięte poza obręb bryły. Wsparte na dekoracyjnych kroksztynach w drewnie. Stanowią one element charakterystyczny dla stylu neorenesansu francuskiego.

Dopełnieniem założenia były naturalne skupiska drzewostanu olchowego oraz jesionowego i wiązowego. Ich pozostałości po obu stronach przepływającej obok rzeki Klukówki zachowały się po dzień dzisiejszy.¹⁰

Fot. 13, 14, 15, 16. Pałac w Kozuli.

⁹ K. Kolendo-Korczakowa; A. Oleńska; M. Zgliński, „Katalog Zabytków Sztuki. Województwo Lubelskie. Powiat Biała Podlaska”, Instytut Sztuki PAN, Warszawa 2006 ;

¹⁰ Antoni Jodłowski, „Dzieje obiektów zabytkowych z wybranych miejscowości północno-wschodniej części woj. Lubelskiego”, Muzeum Południowego Podlasia w Białej Podlaskiej, Zarząd Główny Stowarzyszenia Twórców Ludowych w Lublinie, Biała Podlaska 2000;

Źródło: Fotografie własne.

Terebela - zabytkowy park dworski z XIX w. z odrestaurowanym dworem w Terebeli (rejestr zabytków A/1424). Teren parku jest w prywatnym posiadaniu.

Fot. 17. Założenie parkowe.

Źródło: <https://www.jurekwdrodze.pl/index.php>

Roskosz – założenie dworskie powstało dla Katarzyny z Sobieskich Radziwiłłowej jako siedziba podmiejska, złożona z drewnianego dworu, ogrodu włoskiego, zwierzyńca, bażantarni i zabudowań gospodarczych (rejestr zabytków A/196). Przekształcony w latach 1730-1731 dla Anny z Sanguszków Radziwiłłowej, wzniesiono wówczas drewniany dwór, określany mianem pałacu myśliwskiego. W 1776 roku dwór został rozebrany. W 1822 roku na miejscu ogrodu i zwierzyńca założono park angielski. W 1840 roku wzniesiono murowany dwór oraz stajnie cugową. W następnych latach doszło

do niszczenia parku i dworu. W 1918 roku odbudowano dwór. W 1944 roku dwór w Roskoszy wraz z ziemią przeszedł w ręce Skarbu PRL. Z czasem stał się siedzibą dla miejscowego Państwowego Gospodarstwa Rolnego. W 1990 roku po upadku PGR-u, dwór dwa lata później przekazany został Ośrodkowi Pracy Twórczej w Roskoszy pod kierownictwem Galerii Podlaskiej w Białej Podlaskiej. W związku z reformą administracji w 1998 roku, dwór przeszedł w ręce miasta Biała Podlaska a jego władze sprzedały obiekt 31 sierpnia 1999 roku Komendzie Głównej Ochotniczych Hufców Pracy na ośrodek szkoleniowo-wypoczynkowy.¹¹

¹¹ Antoni Jodłowski, „Dzieje obiektów zabytkowych z wybranych miejscowości woj. białkopodlaskiego”, Muzeum Okręgowe, Biała Podlaska 1996;

Fot. 17, 18, 19, 20. Dwór w Zespole dworsko-parkowym w Roskoszy.

Źródło: Fotografie własne.

Dwór, został wybudowany z cegły (otynkowany) w stylu późnoklasycystycznym, z neogotycką elewacją wschodnią. Obecnie hotel i centrum konferencyjne. Położony w południowej części parku, na zamknięciu lipowej alei, stanowiącej niegdyś główną oś założenia. Obiekt zwrócony frontem na północ. Dwór został wzniesiony na planie prostokąta, parterowy, podpiwniczony w części środkowej. Wnętrza dworu są trzytraktowe, na parterze z salonem na osi, poprzedzonym hallem, zachowano elementy oryginalnej stolarki oraz dwa piece kaflowe w salonie, piętro i poddasze zaadaptowane na pokoje hotelowe. Elewacje, oprócz frontowej, rozczłonkowane pilastrami tokańskimi. Okna prostokątne, w części środkowej nakryte gzymsem, w bocznych osiach ryzalitu zamknięte półkoliście, w polu szczytu półkoliste. Dach kryty blachą, czterospadowy, nad ryzalitem dwuspadowy. Wewnątrz znajduje się rzeźba Wenus z 1 poł. XIX w., wykonana z białego marmuru.¹²

¹² K. Kolendo-Korczakowa; A. Oleńska; M. Zgliński, „Katalog Zabytków Sztuki. Województwo Lubelskie. Powiat Biała Podlaska”, Instytut Sztuki PAN, Warszawa 2006 ;

Fot. 21, 22, 23, 24. Stajnia dworska (cugowa) w Zespole dworsko-parkowym w Roskoszy

Źródło: Fotografie własne.

Stajnia, murowana z cegły (otynkowana) zbudowana współcześnie z dworem. W latach 2000-2001 przeszła generalny remont, w ramach którego przekształcone wnętrza na hotel. Budynek stajni położony jest w północnej części parku, po wschodniej stronie alei lipowej prowadzącej do dworu. Budynek powstał w duchu romantycznego eklektyzmu z elementami neoklasycyzmu i gotyku angielskiego. Stajnia zbudowana na planie litery H, z pięcioosiową częścią środkową parterową. Elewacja o podziałach ramowych w dolnej kondygnacji półkoliste arkady, a w części środkowej i w bocznych elewacjach skrzydeł ślepe, nad nimi półkoliste okna, w szczytowych elewacjach skrzydeł dwuskrzydłowe drzwi.

Na terenie założenia dworsko-parkowego, znajduje się rozległy park angielski, założony w 2 ćw. XIX w. z aleją lipową, podjazdem na osi dworu, z dużymi wnętrzami gazonowymi ze swobodnymi grupami roślin i systemem stawów, połączonych rowami z rzeką Klukówką.

Fot. 25, 26. Gorzelnia w Zespole dworsko-parkowym w Roskoszy

Źródło: Fotografie własne.

Fot. 27, 28. Obora w Zespole dworsko-parkowym w Roskoszy

Źródło: Fotografie własne

Fot. 29, 30. Obora i magazyn spirytusowy w Zespole dworsko-parkowym w Roskoszy

Źródło: Fotografie własne

Folwark, położony jest na północny-wschód od dworu. Zabudowania gospodarcze są murowane z cegły i kamienia polnego, gruntownie remontowane i częściowo przebudowane. Na terenie folwarku znajdują się: żrębociarnia (1895 r.), gorzelnia (1910 r.) remontowana w 1991 r.; magazyn spirytusu wykonany na planie litery T (1850 r.), cielętnik (1898 r.); magazyn paszowy (1889 r.), obora (1890 r.), magazyn części zamiennych wybudowany na planie litery L, częściowo drewniany o konstrukcji ramowo-słupowej (1895 r.); spichlerz (1898 r.); kuźnia, stelmacharnia, piwnica dworska, piwnica folwarczna oraz stodoła.¹³

Woskrzenice Duże – pozostałości zespołu dworskiego (rejestr zabytków A/1407). Od zachodu ślady dworu mogą pochodzić nawet z XVII w., nie istniejącego już w l. 90. XIX w. Dwór powstał na planie wydłużonego prostokąta, z zarysem kwadratowych alkierzy

w narożnikach północnych – pawilon parkowy. Obiekt pobudowany około roku 1893-1894, w stylu gotyku angielskiego, w typie pseudoobronnego zameczku. Obecnie ruina. Dwór był wzniesiony z cegły otynkowany, na wysokim cokole z ociosanych głazów granitowych. Dwukondygnacyjny, dwutraktowy, z wysmukłą kwadratową wieżą wysuniętą z narożnika północno-zachodniego. W pozostałych narożnikach zlokalizowano kwadratowe filary, zwieńczone krenelażem. Ściana północna jest trójosiowa, pozostałe praktycznie w całości zostały rozebrane. Attyka dzielona

¹³ K. Kolendo-Korczakowa; A. Oleńska; M. Zgliński, „Katalog Zabytków Sztuki. Województwo Lubelskie. Powiat Biała Podlaska”, Instytut Sztuki PAN, Warszawa 2006 ;

prostokątnymi, wysokimi i wąskimi płycinami w formie strzelnic, zwieńczone szczytkowo zachowanym krenelażem.

Fot. 31, 32. Ruiny murowanego pałacu myśliwskiego z XIX w. z wieżyczkami, w parku obok zabytkowego drewnianego dworu w Woskrzenicach Dużych.

Źródło: <https://www.jurekwdrodze.pl/index.php>

Park krajobrazowy z 2 poł. XIX w., rozległy założony na tarasach i skarpie rzeki Krzny, ze śladami alej o równoległym i promienistym układzie, obszernych wnętrz i dużego stawu u stóp skarpy. Od północnego – wschodu aleja dojazdowa, wysadzana świerkami, nieliczne okazy starych lip, świerków, grabów i jesionów. Folwark zlokalizowany na północny-zachód od parku, z obszernym majdanem i resztką zabudowań gospodarczych murowanych z cegły.¹⁴

KAPLICZKI, FIGURY I KRZYŻE PRZYDROŻNE

Na terenie Gminy Biała Podlaska występuje kilka kapliczek i krzyży przydrożnych. Obiekty tego typu są rozpowszechnionym elementem krajobrazu nie tylko tego regionu, ale i przeważającej części kraju. Ich ustawianie wiązało się z lokalną tradycją oraz religijnym, duchowym doświadczeniem fundatorów katolickich. Powstawały na pamiątkę ważnych wydarzeń historycznych, sytuacji rodzinnych, z obawy przed chorobami czy wojnami. Miały charakter dziękczynny, suplikacyjny a nawet odstraszały. Najczęściej wybierano lokalizację w pobliżu świątyń, przy skrzyżowaniach, przy wjeździe do wsi przy mostach, a bardziej osobiste przed domami.

5.2.3. Zabytki ruchome.

W myśl art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję

¹⁴ K. Kolendo-Korczakowa; A. Oleńska; M. Zgliński, „Katalog Zabytków Sztuki. Województwo Lubelskie. Powiat Biała Podlaska”, Instytut Sztuki PAN, Warszawa 2006 ;

o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy).

Na terenie gminy Biała Podlaska brak jest zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków.

5.3. ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY

Podstawowe formy ochrony zabytków według ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, stanowią:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 3) uznanie za pomnik historii;
- 4) utworzenie parku kulturowego;
- 5) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze Gminy Biała Podlaska funkcjonują dwie z wyżej wymienionych form ochrony zabytków: wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

5.3.1. Zabytki wpisane do rejestru zabytków.

Na terenie gminy znajduje się 20 obiektów zabytkowych lub zespołów obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków województwa lubelskiego (według obwieszczenia nr 1/2021 Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie z dnia 12 stycznia 2021 r. w sprawie wykazów zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa lubelskiego i rejestru zabytków archeologicznych woj. lubelskiego). Znajdują się one w miejscowościach Cicibór Duży, Dokudów Pierwszy, Grabanów (właśc. obręb ewid. Wilczyn), Hrud, Kozula (właśc. obręb ewid. Grabanów), Łukowce, Ortel Książęcy I (w decyzji Dokudów), Ortel Książęcy II, Roskosz, Styrzyniec, Swory, Sycyna, Terebela, Woroniec, Woskrzenice Duże, Zacisze. Wykaz zabytków wpisanych do rejestru zabytków woj. lubelskiego na obszarze gminy Biała Podlaska.

Spis zabytków nieruchomych ujętych w rejestrze zabytków przedstawia Załącznik A.

5.3.2. Strefy ochrony konserwatorskiej.

Na obszarze gminy obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego sporządzone dla części obszarów poszczególnych miejscowości, w których to planach wyznaczone zostały strefy ochrony konserwatorskiej:

- Cicibór Duży – strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej obejmująca cerkiew unicką, ob. kaplica rzymskokat. pw. Matki Boskiej Częstochowskiej, wraz z otaczającym drzewostanem (wpisany do rejestru zabytków województwa lubelskiego pod nr rej. A/1392) oraz strefa ochrony ekspozycji obejmująca tereny wokół tego obiektu;
- Cicibór Duży – strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej obejmująca cmentarz unicki (nieczynny) wraz z drzewostanem (wpisany do rejestru zabytków województwa lubelskiego pod nr rej. A/1391);
- Grabanów – strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej obejmująca założenie dworsko-parkowe („w Kozuli”): dwór, pozostałości parku, fragment olsu nadrzecznego (wpisany do rejestru zabytków województwa lubelskiego pod nr rej. A/1430) oraz strefa ochrony ekspozycji obejmująca tereny wokół tego obiektu;
- Hrud – strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej obejmująca d. cerkiew prawosławną, ob. Kościół rzymskokat. pw. Zwiastowania NMP wraz z otaczającym drzewostanem (wpisany do rejestru zabytków województwa lubelskiego pod nr rej. A/1326) oraz strefa ochrony ekspozycji obejmująca tereny wokół tego obiektu;
- Husinka – strefa „B” ochrony konserwatorskiej obejmująca zabudowane części miejscowości – podlegające ochronie place, przebiegi dróg, istniejąca linia zabudowy, kalenicowy układ dachów;
- Łukowce – strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej obejmująca cmentarz unicki, później prawosławny, wraz z drzewostanem (wpisany do rejestru zabytków województwa lubelskiego pod nr rej. A/1363);
- Ortel Książęcy II – strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej obejmująca kościół paraf. rzymskokat. (dawn. cerkiew prawosławna) pw. Narodzenia NMP, z otaczającym drzewostanem (wpisany do rejestru zabytków województwa lubelskiego pod nr rej. A/1397) oraz strefa ochrony ekspozycji obejmująca tereny wokół tego obiektu;
- Roskosz – strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej obejmująca część zespołu dworsko-parkowego: dwór, stajnia, park z alejami, stawami, kanałami, gorzelnia, dwa magazyny, dwie obory (wpisane do rejestru zabytków województwa lubelskiego pod nr rej. A/196) oraz strefa ochrony ekspozycji obejmująca tereny wokół tych obiektów;
- Styrzyniec – strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej obejmująca dwór, park (wpisany do rejestru zabytków województwa lubelskiego pod nr rej. A/237) i aleję dojazdową do obiektu oraz strefa ochrony ekspozycji obejmująca tereny wokół tego obiektu;
- Swory – strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej obejmująca zespół kościoła rzymskokat. pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa: kościół, brama główna, ogrodzenie placu przykościelnego, drzewostan (wpisany do rejestru zabytków

województwa lubelskiego pod nr rej. A/1328) oraz strefa ochrony ekspozycji obejmująca tereny wokół tego obiektu;

- Swory – strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej obejmująca cmentarz unicko-katolicki wraz z drzewostanem (wpisany do rejestru zabytków województwa lubelskiego pod nr rej. A/1373);
- Sycyna – strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej obejmująca d. cmentarz unicki, ob. prawosławny, wraz z ogrodzeniem i drzewostanem (wpisany do rejestru zabytków województwa lubelskiego pod nr rej. A/1337) oraz strefa ochrony ekspozycji obejmująca tereny wokół tego cmentarza;
- Terebela – strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej obejmująca założenie parkowe: park, pole w miejscu d. warzywnika (wpisany do rejestru zabytków województwa lubelskiego pod nr rej. A/1424) oraz strefa ochrony ekspozycji obejmująca tereny wokół tego obiektu;
- Wilczyn – strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej obejmująca zespół dworsko-parkowy („w Grabanowie”): park ze stawami, alejami, dwór, d. wozownia, teren d. sadu (wpisany do rejestru zabytków województwa lubelskiego pod nr rej. A/1431) oraz strefa ochrony ekspozycji obejmująca tereny wokół tego obiektu;
- Woroniec – strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej obejmująca założenie przestrzenno-krajobrazowe z kaplicą grobową książąt Światopełków-Mirskich na osi alei brzoźowo-lipowej i przecinki leśnej o długości 700 m oraz założenie dworsko-parkowe: krzyż alej, otoczenie kaplicy teren d. sadu, teren d. osady folwarcznej, teren d. parku i ogrodu warzywnego, część gospodarcza d. założenia (wpisane do rejestru zabytków województwa lubelskiego pod nr rej. A/439) oraz strefa ochrony ekspozycji obejmująca tereny wokół tych obiektów.
- Woskrzenice Duże – strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej obejmująca kościół rzymskokat. pw. św. Michała Archanioła wraz z otaczającym drzewostanem (wpisany do rejestru zabytków województwa lubelskiego pod nr rej. A/1335) oraz strefa ochrony ekspozycji obejmująca tereny wokół tego obiektu,
- Woskrzenice Duże – strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej obejmująca zespół dworsko-parkowy: dwór, park, staw, pawilon ogrodowy (wpisany do rejestru zabytków województwa lubelskiego pod nr rej. A/1407) oraz strefa ochrony ekspozycji obejmująca tereny wokół tego obiektu;
- Zacisze – strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej obejmująca założenie dworsko-ogrodowe: dwór, spichlerz, park (wpisany do rejestru zabytków województwa lubelskiego pod nr rej. A/1404) oraz strefa ochrony ekspozycji obejmująca tereny wokół tego obiektu.

Poza wyżej wymienionymi strefami ochrony konserwatorskiej obowiązujące na obszarze gminy miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego uwzględniają część stanowisk archeologicznych objętych strefami ochrony archeologicznej zlokalizowanymi

w miejscowościach Cełujki, Cicibór Duży, Cicibór Mały, Czosnówka, Dokudów Pierwszy, Grabanów, Hrud, Janówka, Michałówka, Ortel Książęcy Drugi, Porosiuki, Sitnik, Sławacinek Stary, Surmacze, Terebela, Woskrzenice Duże.

5.4. ZABYTKI NIERUCHOME W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. Gminy mają dbać między innymi o „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie”, a także zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Informacje o zabytkach nieruchomych, które powinna zawierać karta adresowa, określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113 poz. 661). Na podstawie art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Dodatkowo ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków m.in. poprzez obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o WZIZT (Warunków Zabudowy i Zagospodarowania Terenu) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków. Gminna ewidencja zabytków Gminy Biała Podlaska została wykonana w 2014 r. Zawiera ona zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków, zabytki nieruchome znajdujące się wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz stanowiska archeologiczne. Ewidencja została przyjęta Zarządzeniem Nr 85/2014 Wójta Gminy Biała Podlaska z dnia 1 grudnia 2014 r. Gminna Ewidencja Zabytków została sporządzona zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ewidencja prowadzona jest w formie kart adresowych zabytków nieruchomych.

Na terenie gminy znajdują się 152 zabytkowe obiekty budowlane lub zespoły Zabytkowych obiektów budowlanych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków gminy Biała Podlaska. Znajdują się one w miejscowościach Cicibór Duży, Cicibór Mały, Czosnówka, Dokudów Pierwszy, Dokudów Drugi, Grabanów, Hola, Hrud, Husinka, Jażwiny, Kaliów, Krzymowskie, Łukowce, Ogrodniki, Ortel Książęcy Drugi, Pojelce, Porosiuki, Roskosz, Sitnik, Sławacinek Nowy, Styrzyniec, Swory, Sycyna, Terebela,

Wilczyn, Woroniec, Woskrzenice Duże, Woskrzenice Małe, Wólka Plebańska, Zabłocie, Zacisze.

Spis zabytków nieruchomych w gminnej ewidencji zabytków przedstawia Załącznik B.

5.5. ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania, podlegają ochronie

i opiece. Na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, prowadząc inwestycje wymagające robót ziemnych, przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych, należy przeprowadzić ratownicze badania archeologiczne w zakresie uzgodnionym z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółowić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych i niekoniecznie może dokładnie odpowiadać zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, ponieważ może okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska. Niezbędne jest także określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych zawartych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo konserwatora zabytków, zgodnie z ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami.

Większość stanowisk archeologicznych została rozpoznana „powierzchniowo” podczas projektu realizowanego już od końca lat 70. XX w., tj. Archeologiczne Zdjęcie Polski. Poszukiwania stanowisk archeologicznych prowadzone są głównie metodą tzw. badań powierzchniowych, czyli obserwacji powierzchni zaoranych pól wiosną i jesienią. Dodatkowo wykorzystuje się informacje ze źródeł archiwalnych oraz wywiady z mieszkańcami danej miejscowości. Badania powierzchniowe uzupełniane są metodami archeologii lotniczej. Terytorium Polski podzielono na prostokąty mapy tzw. arkusze AZP o pow. 35 km², w skali 1:25 000, z których każdy oznaczony jest numerem.

Obszar Gminy Biała Podlaska znajduje się na 15 obszarach AZP: 59-84, 59-86, 59-87, 60-84, 60-85, 60-86, 60-87, 60-88, 61-85, 61-86, 61-87, 61-88, 62-86, 62-87, 62-88. Najwięcej stanowisk archeologicznych znajduje na obszarze 59-86 oraz 61-86 i 62-86, a najmniej na obszarze 62-88, 59-84, 60-84 i 61-88. Na terenie gminy znajdują się 134 obiekty zabytkowe – stanowiska archeologiczne, znajdujące się w gminnej

ewidencji zabytków gminy Biała Podlaska (według zarządzenia nr 85/2014 Wójta Gminy

Biała Podlaska z dnia 1 grudnia 2014 r. w sprawie gminnej ewidencji zabytków gminy Biała Podlaska). Wśród nich znajduje się jedno stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru „C” zabytków archeologicznych województwa lubelskiego, zgodnie z obwieszczeniem nr 1/2021 Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie z dnia 12 stycznia 2021 r. w sprawie wykazów zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa lubelskiego i rejestru zabytków archeologicznych województwa lubelskiego (Dz. Urz. Woj. Lub. poz. 324 z dnia 15 stycznia 2021 r.). Jest to grodzisko wczesnośredniowieczne w miejscowości Ortel Książęcy Pierwszy (w decyzji: Dokudów), nr rej. C/164.

Spis zabytków archeologicznych w gminnej ewidencji zabytków przedstawia Załącznik C.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Zachowane obiekty zabytkowe na terenie gminy Biała Podlaska są zróżnicowane pod względem architektonicznym, a także pod względem sposobu użytkowania i stanu zachowania. Analiza stanu dziedzictwa kulturowego i uwarunkowań jego ochrony na terenie gminy doprowadziła do rozpoznania czynników determinujących jej dalszy rozwój. Stan obecny i perspektywy ochrony dziedzictwa kulturowego na obszarze gminy Biała Podlaska podsumowane zostały w układzie słabych i mocnych stron oraz szans

i zagrożeń w tej dziedzinie. Analiza SWOT jest jednym z elementarnych narzędzi diagnostycznych opisujących stan obecny analizowanego obszaru. Składa się z opisu jego czterech elementów: mocnych i słabych stron – czyli pozytywnych i negatywnych warunków wewnętrznych oraz szans i zagrożeń – czyli pozytywnych i negatywnych uwarunkowań zewnętrznych, co obrazuje poniższa tabela. Zdiagnozowane mocne strony oraz szanse dają możliwość dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego gminy z uwzględnieniem wartości historycznych i kulturowych tego obszaru. Należy jednak zwrócić uwagę na występujące słabe strony w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, a także na potencjalne zagrożenia, które mogą powodować negatywne skutki dla ochrony obiektów i obszarów zabytkowych zlokalizowanych w granicach gminy Biała Podlaska. Prezentowana analiza stanowi podstawę do opracowania zasadniczych kierunków działania w zakresie opieki nad zabytkami gminy.

Tabela Analiza SWOT dla obszaru gminy Biała Podlaska.

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
- korzystna lokalizacja, blisko przejścia granicznego z Białorusią; - położenie wokół rozwijającej się Białej Podlaskiej i wykorzystanie pozytywnego oddziaływania miasta	- występowanie obiektów zabytkowych, które wymagają renowacji; - pogarszanie się stanu technicznego części obiektów wpisanych

(dostępność do wysokiej jakości usług kulturalnych); • wielokulturowość oraz bogate dziedzictwo kulturowe; • wykonana Gminna Ewidencja Zabytków; • obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków; • zasób zabytków drewnianych, obiektów sakralnych i budownictwa; • licznie występujące stanowiska archeologiczne; • uwzględnianie problemów ochrony dziedzictwa kulturowego w gminnych dokumentach strategicznych i planistycznych (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego). • funkcjonujące instytucje kultury na terenie gminy; • organizacja wydarzeń kulturalnych umożliwiających promowanie tradycji regionu; • korzystne warunki do rozwoju turystyki w oparciu o potencjał naturalny i kulturowy.	do gminnej ewidencji zabytków; • niewystarczające wykorzystanie potencjału obiektów; • nieuregulowany stan prawno - własnościowy części obiektów zabytkowych; • brak zainteresowania prawną ochroną krajobrazu kulturowego; • brak wystarczających nakładów na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami; • brak koordynatora działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem; • niewystarczające środki finansowe w budżecie gminy na dofinansowanie prac remontowych i konserwatorskich przy zabytkach (dotacje celowe); • trudności finansowe właścicieli obiektów zabytkowych; • niska świadomość społeczna dla znaczenia ochrony i opieki nad zabytkami. • niewystarczająca informacja i promocja dotycząca zasobów dziedzictwa kulturowego.
SZANSE	SŁABE STRONY
▪ przygraniczne położenia gminy; ▪ zróżnicowany zasób obiektów zabytkowych, składających się na tożsamość krajobrazu kulturowego - charakterystyczne zjawisko przenikania 3 kultur; ▪ występowanie obszarów predystynowanych do utworzenia parków kulturowych; ▪ prowadzenie dalszych badań archeologicznych; ▪ wykorzystanie szans rozwoju gminy	▪ brak opracowanej strategii rewaloryzacji i remontów zachowawczych dla obiektów zabytkowych z terenu gminy; ▪ brak pełnego rozeznania niematerialnego dziedzictwa kulturowego; ▪ zakłócenia współpracy transgranicznej związane z konfliktami międzynarodowymi w regionie; ▪ niskie możliwości finansowe gminy na ochronę dziedzictwa kulturowego

i jej społeczności wynikających z dostępnych programów Unii Europejskiej; ▪ możliwość rewaloryzacji znaczącej części obiektów zabytkowych z wykorzystaniem środków krajowych i dotacji unijnych; ▪ rozszerzająca się lista źródeł finansowania ochrony zabytków; ▪ możliwość pozyskania dotacji na prace konserwatorskie i roboty budowlane przy obiektach zabytkowych ze środków finansowych pochodzących z różnych źródeł; ▪ wzrost znaczenia turystyki kulturalnej; ▪ włączenie się gminy w ogólnoeuropejski nurt rozwoju turystyki (budowa niezbędnej infrastruktury, rozwój miejscowych produktów turystycznych, promocja w układzie sieciowym, itd.); ▪ znaczący potencjał obiektów zabytkowych w tworzeniu bazy turystycznej; ▪ kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagosp. obiektów zabytkowych; ▪ rozwój działalności gospodarczej opartej na bazie obiektów dziedzictwa kulturowego; ▪ rozwój promocji turystyki przy udziale organizacji pozarządowych, w tym Lokalnej Organizacji Turystycznej „Między Bugiem a Krzną”; ▪ wykorzystanie walorów dziedzictwa kulturowego dla rozwoju turystyki, agroturystyki i rekreacji, jako dodatkowego źródła dochodu dla części społeczności gminy; ▪ uwzględnianie zagadnień z zakresu ochrony środowiska kulturowego	gminy; ▪ spadek ilości środków finansowych przeznaczanych na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami; ▪ postępująca degradacja obiektów zabytkowych, - konflikt między dążeniem do rozwoju techniczno-ekonomicznego a wymogami ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego; ▪ degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzenie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do historycznego charakteru gminy; ▪ trudności w pozyskiwaniu środków zewnętrznych, głównie przez prywatnych właścicieli; ▪ wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych; ▪ samowolne działania na zabytkach; ▪ brak skutecznego egzekwowania prawa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami ze strony organów administracji; ▪ niewystarczająca promocja ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; ▪ niedostateczna edukacja na rzecz wykorzystania dziedzictwa kulturowego i naturalnego dla korzyści ekonomicznych;
--	--

w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.	
--	--

Źródło: Opracowanie własne.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Gminny Program Opieki nad Zabytkami formułuje szereg długofalowych celów działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami gminnymi. Wyznaczone poniżej kierunki i zadania powstały w oparciu o konsultacje z władzami gminy i uwzględniają specyfikę dziejów gminy, charakter jego dziedzictwa kulturowego oraz są zgodne z celami wyznaczonymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Poprzez zachowanie zabytków i edukacji o dziedzictwie kulturowym – prowadzone zgodnie z planowanymi krótko o długookresowo działaniami – lokalny samorząd może realnie wpływać na te ważne dziedziny życia społecznego i gospodarczego.

Celem niniejszego Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami jest stworzenie wieloletniej strategii ochrony zabytków znajdujących się na terenie gminy Biała Podlaska. Misją gminy, w kontekście zachowania i ochrony jej dziedzictwa kulturowego jest: **„odpowiedzialne kształtowanie i zachowanie krajobrazu kulturowego, poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych dla przyszłych pokoleń oraz efektywne wykorzystanie istniejących zabytków na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego gminy i regionu.**

Gminny Program Opieki nad Zabytkami służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju gminy. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów, zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

Za podstawowe cele programu opieki nad zabytkami należy przyjąć te wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tj.:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków.

PRIORYTET I OCHRONA I REWALORYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	
Kierunki działań:	Zadania:
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	➤ Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich zabytków stanowiących własność gminy, w miarę posiadanych do dyspozycji środków finansowych w budżecie oraz pozyskanych ze źródeł zewnętrznych. ➤ Wspomaganie działań rewaloryzacyjnych i rewitalizacyjnych zdegradowanych cennych obiektów i obszarów o znaczeniu historycznym. ➤ Współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Lublinie, Delegatura w Białej Podlaskiej, w zakresie dbałości o obiekty zabytkowe oraz w zakresie samowoli budowlanych. ➤ Monitoring stanu zachowania zabytków będących własnością gminy Biała Podlaska, w zakresie: – przeglądu stanu technicznego obiektów, – wyznaczenia obiektów, dla których niezbędny jest remont/konserwacja, – opracowania planu remontów. ➤ Podejmowanie starań o uzyskanie zewnętrznych środków finansowych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy. ➤ Coroczne przeznaczanie środków z budżetu gminy na dotacje na renowację zabytków wpisanych do Rejestru zabytków. ➤ Ochrona zabytków nieruchomych oraz zabytków archeologicznych poprzez wskazanie lokalizacji i zapisu ustaleń dot. ich ochrony w dokumentach planowania przestrzennego. ➤ Ochrona stanowisk archeologicznych: – prowadzenie działań inwestycyjnych po przeprowadzeniu nadzoru archeologicznego lub badań wykopaliskowych.
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego	➤ opracowywanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, szczególnie obszarów o dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi (w tym weryfikacja obowiązujących w zakresie aktualizacji zagadnień związanych z ochroną zabytków); ➤ określenie zasad i ich wdrażanie w zakresie umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych; ➤ prace ingerujące w substancję zabytkową powinny być zaopiniowane przez Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (zabytki ewidencyjne) lub powinny uzyskać decyzję na prace (zabytki ujęte w rejestrze), ➤ prace prowadzone przy zabytkach ujętych w rejestrze zabytków powinny być wykonane pod nadzorem konserwatorskim; ➤ promowanie działań związanych z ochroną zabytków w szkołach; ➤ wspieranie inicjatyw kulturalnych, promocja regionalnego folkloru jako atrakcji turystycznej;

	➤ prowadzenie działań mających na celu poprawę wizerunku i estetyki przestrzeni publicznej np. poprzez promocję dobrych praktyk – organizowanie i patronowanie konkursom na najlepiej utrzymany zabytek oraz na nowe realizacje najlepiej wpisujące się w tradycyjny krajobraz.
PRIORYTET II KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO I JEGO OCHRONA	
Kierunki działań:	Zadania:
Zintegrowana ochrona dziedzictwa i krajobrazu kulturowego oraz poprawa ładu przestrzennego	➤ weryfikacja obowiązujących miejscowych planów w zakresie aktualizacji zagadnień związanych z ochroną zabytków oraz uwzględnienie postulatów ochrony dziedzictwa kulturowego w nowych planach; ➤ egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określoną w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego; ➤ ochrona panoram oraz przedpoli widokowych wsi o wartościach kulturowych; ➤ powołanie parków kulturowych „Białskopodlaskiego” i „Studziańskiego” i sporządzenie planów ich ochrony; ➤ poprawa ładu przestrzennego wsi oraz zapobieganie rozpraszaniu osadnictwa poprzez: – ochronę historycznie ukształtowanego układu dróg, historycznych podziałów oraz relacji przestrzennych pomiędzy zespołami zabytkowej zabudowy, – wypełnianie zabudową wolnych działek budowlanych w obszarach centrów wsi oraz historycznych siedlisk w zgodzie z historyczną kompozycją danego układu i gabarytami oraz formą architektoniczną tworzącej go zabudowy; ➤ Zadania dla gminnej ewidencji zabytków: – zakładanie nowych kart adresowych w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Ochrony Zabytków dla zabytków dotychczas nierozpoznanych i nie uwzględnionych w ewidencji, a istotnych dla obrazu dziedzictwa kulturowego na terenie gminy, – systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentację fotograficzną, – udostępnianie opracowanych kart adresowych do celów projektowych i badawczych dla służb i podmiotów opracowujących wszelkie plany zagosp. przestrzennego czy inne programy: np. rewitalizacyjne, opieki nad zabytkami, – sporządzanie sprawozdań z realizacji założeń Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami (zgodnie z art. 87 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).
PRIORYTET III	

PROMOCJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I PIELĘGNACJA TOŻSAMOŚCI REGIONALNEJ	
Kierunki działań:	Zadania:
Edukacja i popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym	➤ udostępnianie informacji o zabytkach i działaniach promocyjnych na stronie internetowej Urzędu Gminy Biała Podlaska; ➤ współorganizowanie wszelkiego rodzaju wystaw poświęconych historii oraz ochronie obiektów zabytkowych gminy; ➤ organizowanie konkursów artystycznych poruszających tematykę zabytków; ➤ informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwości pozyskiwania środków na odnowę zabytków wpisanych do rejestru zabytków; ➤ promocja obiektów zabytkowych podczas uroczystości na terenie gminy; ➤ wspieranie działalności organizacji pozarządowych związanych z historią i kulturą, bibliotek oraz innych instytucji kultury; ➤ organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego; ➤ działania edukacyjne w zakresie podstawowej problematyki dziedzictwa archeologicznego; ➤ pielęgnowanie tradycji regionalnych: – organizacja imprez kulturalnych promujących kulturę regionalną, – tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji i promocji regionu (w tym wsparcie szeroko pojętych kół zainteresowań), – edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym, – promocja tradycji regionalnych za pośrednictwem zbiorów bibliotecznych i Internetu.
Promocja dziedzictwa kulturowego gminy służąca kreacji produktów turystyki kulturowej	➤ wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy; ➤ promocja i rozwój istniejących szlaków turystycznych; ➤ stworzenie interaktywnej mapy dziedzictwa kulturowego; ➤ rozwijanie istniejących produktów turystycznych opartych na szlakach turystycznych, kulturowych lub ścieżkach edukacyjnych;; ➤ tworzenie nowych produktów wykorzystujących istniejące zasoby.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podmiotem formułującym Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest Samorząd Gminy. Realizacja dokumentu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz gminy na rzecz celów w nim przyjętych. Zadania opisane w niniejszym Programie powinny być realizowane poprzez wspólne działania samorządu gminy, różnych podmiotów oraz właścicieli i zarządców obiektów zabytkowych. Zadania określone w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami gminy Biała Podlaska będą wykonywane za pomocą niżej wymienionych instrumentów.

Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawne i zawarte w nich regulacje dotyczące instrumentów prawno-ekonomicznych i finansów publicznych.

Do **instrumentów prawnych** należą:

- akty prawa powszechnego;
- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony zabytków;
- dokumenty prawne wydane przez Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ochrony zabytków i ich realizacja;
- akty prawa miejscowego tj. uchwały Rady Gminy w zakresie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zawierających ustalenia dotyczące ochrony obiektów zabytkowych;
- realizacja i zgodność dokumentów gminnych z programem wojewódzkim w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego;
- zwolnienia i ulgi dla właścicieli zabytków;
- prowadzenie Gminnej Ewidencji Zabytków
- wnioskowanie o wpis do wojewódzkiego rejestru lub wojewódzkiej ewidencji zabytków obiektów będących własnością gminy Biała Podlaska.

Ustawowy obowiązek utrzymania zabytku we właściwym stanie, co wiąże się m.in. z prowadzeniem i finansowaniem przy nim prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych spoczywa na jego posiadaczu, który dysponuje tytułem prawnym do zabytku wynikającym z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego, prowadzenie i finansowanie wspomnianych robót jest jej zadaniem własnym. Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac przy zabytkach mogą ubiegać się o dofinansowanie na prace przy zabytkach z wielu źródeł, które ogólnie podzielić można na krajowe i zagraniczne.

Do **instrumentów finansowych** należy zaliczyć m.in.:

- finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy Biała Podlaska;
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich;
- dotacje;
- subwencje;
- dofinansowania;
- nagrody i zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;
- zbiórki społeczne.

Instrumenty koordynacji oznaczają współdziałanie w zakresie realizacji celów programu z zainteresowanymi organizacjami pozarządowymi i osobami fizycznymi. Do **instrumentów koordynacji** należy:

- współpraca z jednostkami administracji rządowej, samorządowymi instytucjami kultury, administratorami zabytków, organizacjami pozarządowymi w zakresie opieki nad zabytkami;

- podejmowanie działań ukierunkowanych na racjonalne zagospodarowanie i wykorzystanie przestrzeni lokalnej, wykorzystujących walory środowiskowe i kulturowe gminy;
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego;
- utrzymywanie spójności projektów i programów zawartych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego (strategia rozwoju gminy; plany rozwoju lokalnego; programy rozwoju infrastruktury gminy; programy ochrony środowiska przyrodniczego; programy prac konserwatorskich; studia i analizy, koncepcje; plany rewitalizacji).

W ramach działań o charakterze społecznym, Gmina powinna prowadzić działania edukacyjne, promocyjne i współpracę z organizacjami społecznymi. Edukacja i informacja są ze sobą ściśle powiązane, ponieważ dobra i właściwa informacja wzmacnia efekt edukacji. **Instrumenty społeczne** obejmują m.in.:

- wszelkie działania umożliwiające realizację działań założonych w programie we współpracy ze społecznością lokalną, w tym współpraca z organizacjami społecznymi i lokalnymi inicjatywami;
- prowadzenie szeroko pojętej edukacji kulturowej i tworzenie świadomości potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego;
- współdziałanie z organizacjami społecznymi;
- działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego;
- edukacja kulturowa;
- tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Instrumenty kontrolne obejmują między innymi:

- aktualizację i weryfikację gminnej ewidencji zabytków;
- sporządzanie raz na dwa lata sprawozdania z realizacji Programu;
- monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Za koordynację i monitorowanie realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Biała Podlaska na lata 2022-2025 odpowiada Wójt Gminy Biała Podlaska. Program stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami Gminny Program Opieki jest sporządzany na okres 4 lat, a co 2 lata sporządzane jest sprawozdanie z jego realizacji, które to przedstawia się Radzie Gminy. Sprawozdanie przedkładane Radzie Gminy powinno zawierać informację o

ewentualnych zmianach zachodzących w gminnej ewidencji zabytków oraz rejestrze zabytków, informacje o działaniach podejmowanych na rzecz opieki nad zabytkami oraz o postulatach mieszkańców i właścicieli obiektów dotyczących ochrony obiektów zabytkowych. Dla oceny realizacji programu proponowane są następujące wskaźniki:

- liczba działań, projektów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego;
- liczba obiektów poddanych pracom rewaloryzacyjnym, konserwatorskim;
- zestawienie wydatków z budżetu gminy na ochronę, edukację i promocję dotyczące dziedzictwa kulturowego;
- liczba działań, projektów związanych z edukacją kulturową;
- liczba działań, projektów związanych z promocją obiektów zabytkowych;
- zmiany ilości zasobów obiektów zabytkowych – wskazanie ilości obiektów odkrytych, utraconych, zniszczonych, nowo wprowadzonych do ewidencji lub objętych wpisem do rejestru;
- zmiany jakości zasobów obiektów zabytkowych – wskazanie, czy stan zachowania obiektów uległ poprawie, pogorszeniu, czy też utrzymuje się na niezagrażonym poziomie trwania.

Wskazane jest aby sprawozdanie zostało przesłane Lubelskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków. W przypadku istotnych zmian w zakresie zapisów lub postanowień Programu, niezbędna jest jego aktualizacja, co następuje zgodnie z ww. zasadami.

Program Opieki nad Zabytkami, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostaje przedstawiony Radzie Gminy, w celu przyjęcia go uchwałą (zgodnie z pkt 3 art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Po upływie 4 lat program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez Radę Gminy.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zawarty w art. 71 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie i opiece nad zabytkami przepis informuje, że obowiązek finansowania prac przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prace te należą do ich zadań własnych. Szczegółowe określenie poziomu finansowania ochrony zabytków w gminie, zwłaszcza w odniesieniu do realnych potrzeb w tym zakresie jest trudne do obiektywnej oceny. W niniejszym rozdziale wskazuje się możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Jednakże ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania środków niezbędnych na ochronę i opiekę nad zabytkami w swoich budżetach. Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie

powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego. O wydajności systemu finansowania ochrony zabytków świadczy wielkość przeznaczanych środków finansowych z budżetu gminy na dofinansowanie prac remontowych i konserwatorskich przy zabytkach (tzw. dotacje celowe). Należy mieć na uwadze, że system dotacji może skutecznie aktywizować innych prywatnych właścicieli do prowadzenia (i współfinansowania) prac remontowo-konserwatorskich. Wzrost środków finansowych z budżetu gminy na dotacje celowe jest też bardzo ważny, gdyż dofinansowanie to dotyczyć może właścicieli obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Zabytki te nie mają takich możliwości wsparcia finansowego jak obiekty wpisane do rejestru zabytków, a są niekiedy bardzo istotne dla zachowania tożsamości gminy.

Zgodnie z art. 73 ustawy podmioty będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające zabytek w trwałym zarządzie albo będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa, mogą ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru albo prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa. Z kolei zgodnie z art. 74 ustawy dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez:

- 1) ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego ze środków budżetu państwa, z części, której dysponentem jest ten minister;
- 2) wojewódzkiego konserwatora zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda.

Poniżej przedstawiono możliwe źródła finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach zabytkowych:

- źródła krajowe:
 - dotacje Ministra Kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
 - promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
 - Funduszu Kościelnego w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji (dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże) ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych

- elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki);
- Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej;
 - dotacje, granty, nagrody samorządu województwa dla podmiotów nie zaliczanych do sektora finansów publicznych;
 - dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków;
 - dotacje powiatowe;
 - własne środki budżetowe gminy Biała Podlaska na realizację zadań własnych;
 - dochody własne instytucji kultury;
 - środki prywatne (osób fizycznych, stowarzyszeń, fundacji, osób prawnych, związków wyznaniowych);
 - dotacje gminne;
- inne źródła:
 - środki z funduszy europejskich, dystrybuowane na poziomie krajowym;
 - środki z funduszy europejskich – dystrybuowane na poziomie województwa,;
 - środki z europejskich programów specjalnych, współpracy transgranicznej,
 - źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Fundusz EOG.

Zgodnie z art. 81 w trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Stąd też, pożądanym rozwiązaniem jest dofinansowywanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków, za sprawą podjęcia odpowiedniej uchwały, określającej tryb i zasady udzielenia dotacji celowych. W tym celu Rada Gminy opracowuje zasady najkorzystniejsze z perspektywy lokalnej społeczności i samorządu, zaś środki wsparcia finansowego w miarę możliwości powinny utrzymywać się na stałym poziomie. Przede wszystkim dotyczyć to może zabytków wpisanych do rejestru zabytków, ale także obiektów i budowali figurujących w ewidencji zabytków i wskazanych do ochrony ustaleniami planu miejscowego. Dotacje celowe mogą dotyczyć najpilniejszych potrzeb konserwatorskich, mających m.in. związek z nieszczęśliwymi wypadkami. Ponadto realizacja zadań związanych z opieką i ochroną nad zabytkami opierać się będzie na systematycznym pozyskiwaniu środków pozabudżetowych.

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego

prorowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd gminny powinna przebiegać na trzech płaszczyznach:

- opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest gmina Biała Podlaska;
- wspierania robót budowlanych, prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach z terenu gminy nie będących własnością gminy Biała Podlaska;
- kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze gminy.

Gmina jest ustawowo zobligowana do opieki nad obiektami, których jest właścicielem: utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całej przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobytów. Zaleca się, aby finansowe wsparcie gminy w latach 2022 - 2025 przy zadaniach z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego, w miarę możliwości, z każdym kolejnym rokiem systematycznie wzrastało do pewnego, stałego poziomu finansowania (np. procentowego udziału w corocznie uchwalanym budżecie). Pozwoli to potencjalnym beneficjentom

na zaplanowanie inwestycji w perspektywie kilkuletniej (np. gdy w ciągu jednego roku nie jest możliwe zakończenie prac). Kolejnym rozwiązaniem polepszającym stan zachowania lokalnych zabytków jest występowanie gminy w roli partnera przy projektach unijnych lub ministerialnych, w których beneficjenci (właściciele zabytków) często nie są w stanie zapewnić wymaganego wkładu własnego. Takie działania z pewnością podniosłoby poziom życia mieszkańców oraz atrakcyjność turystyczną gminy. Zadania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami mogą też być realizowane przez instytucje kultury podległe gminie lub funkcjonujące na jej terenie w ramach działalności bieżącej. Ponadto (w zakresie ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie) gmina może wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (m.in. stowarzyszenia, parafie).

Inwestycje realizowane przez Gminę Biała Podlaska z zakresu ochrony zabytków w latach 2010-2021:

1. Termomodernizacja pałacu w miejscowości Wilczyn 2021 r.

Całość projektu 907 198,27 zł w tym 560 587,97 zł wkładu funduszy europejskich (85% kosztów kwalifikowanych).

Poza projektem roboty dodatkowe:

- Odwodnienie- 71709 zł
- Roboty elektryczne- 3567 zł
- Dokumentacja projektowa elewacji zewnętrznej- 29000 zł
- instalacje sanitarne- 74000 zł

- Wzmocnienie stropu- 12000 zł

2. Szkoła Dokudów Pierwszy

Rok 2017- remont podłóg- 15000,00 zł

3. Szkoła Styrzyniec

Rok 2010- Wymiana okien- 4379,80 zł

Rok 2013- Malowanie klatki schodowej- 2346,00 zł

Rok 2017- Wymiana drzwi- 6500 zł, remonty bieżące- 9866,23 zł, remont podłogi w sali gimnastycznej- 4532,32 zł

Rok 2018- malowanie sal lekcyjnych- 4163,80 zł, wykonanie oświetlenia placu szkolnego 15000,00 zł

Rok 2020- remont instalacji elektrycznej- 19800,00 zł, malowanie ścian w sali gimnastycznej- 4269,00 zł, remont schodów- 29889 zł

4. Woroniec- dworek

Rok 2011- remont wewnątrz 29226,55 zł

Rok 2013- wymiana okna i bieżące naprawy- 7499,31 zł

Rok 2014- wymiana okna i bieżące naprawy- 7600,00 zł

Rok 2017- remont dachu- 55354,50 zł

Rok 2018- bieżące naprawy- 3058,80 zł

Rok 2020- bieżące naprawy, remont i konserwacja dachu- 21500 zł

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Biała Podlaska jest dokumentem długofalowym, zapisy w nim zawarte powinny być brane pod uwagę we wszelkich działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Konsekwentna realizacja założeń Programu przyczyni się do poprawy jakości środowiska kulturowego, wzrostu nakładów finansowych na inwestycje związane z obiektami zabytkowymi (zarówno w przypadku osób prywatnych, administracji publicznej, jak i organizacji pozarządowych), szerszej promocji gminy i przyciągnięcia turystów, a także do wzrostu świadomości regionalnej mieszkańców i poprawy ich sytuacji materialnej. W sporządzanych co cztery lata aktualizacjach Programu powinny znajdować się odniesienia do uaktualnionych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zawartych w innych dokumentach strategicznych gminy. Szczególną uwagę należy zwrócić na wyszczególnienie obowiązujących w danym momencie aktów prawnych - zarówno ogólnokrajowych, jak regionalnych i lokalnych. Gminny Program Opieki nad Zabytkami kładzie szczególny nacisk na wykorzystanie istniejących źródeł finansowania inwestycji związanych z opieką nad zabytkami, intensywne działania w obszarach najbardziej atrakcyjnych historycznie, promocją dziedzictwa kulturowego oraz wypracowanie odpowiednich schematów współpracy administracji samorządowej z właścicielami obiektów zabytkowych, dla których niejednokrotnie konieczność zadbania w należyty sposób o zabytek, w którego są posiadaniu jest zbyt dużym obciążeniem. Biorąc pod uwagę korzystne położenie gminy Biała Podlaska oraz istnienie

obiektów posiadających wartości zabytkowe Gminny Program Opieki nad Zabytkami stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminnej w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy. Wszystkie te elementy przyczynią się do postrzegania gminy Biała Podlaska, jako przyjaznej turystom i inwestorom, oraz dbającej o własne dziedzictwo kulturowe i historyczne.

ZAŁĄCZNIKI

ZAŁĄCZNIK A

WYKAZ ZABYTEKÓW WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTEKÓW WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO POŁOŻONYCH NA OBSZARZE GMINY BIAŁA PODLASKA

Lp.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	NR REJESTRU
1.	Cicibór Duży	cerkiew unicka, ob. kaplica rzymskokat. pw. Matki Boskiej Częstochowskiej, wraz z otaczającym drzewostanem, w gran. działek określonych w decyzji	A/1392
2.	Cicibór Duży	cmentarz unicki (nieczynny) wraz z drzewostanem, w obrębie działki, wg zał. planu	A/1391
3.	Dokudów Pierwszy	kapliczka cmentarna na terenie d. cmentarza unickiego, na działce wskazanej w dec., wg zał. mapy	A/93
4.	Grabanów, (właśc. Obręb geod. Wilczyn)	zespół dworsko-parkowy: park ze stawami, alejami, dwór, d. wozownia, teren d. sadu, w gran. wg zał. planu	A/1431
5.	Hrud	d. cerkiew prawosławna, ob. kościół rzymskokat. pw. Zwiastowania NMP, wraz z otaczającym drzewostanem, na działce wskazanej w dec., w gran. wg zał. planu	A/1326
6.	Kozula, (właśc. obręb geod. Grabanów)	założenie dworsko-parkowe: dwór, pozostałości parku, fragment olsu nadrzecznego, w gran. wg zał. Planu	A/1430
7.	Łukowce	cmentarz unicki, później prawosławny, wraz z drzewostanem, w obrębie działki wskazanej w dec., w gran. wg zał. planu	A/1363
8.	Ortel Książęcy I (w decyzji: Dokudów)	grodzisko wczesnośredniowieczne	C/164
9.	Ortel Książęcy II	kościół paraf. rzymskokat. (dawn. cerkiew prawosławna) pw. Narodzenia NMP, z otaczającym drzewostanem, w gran. wg zał. planu	A/1397
10.	Roskosz	zespół dworsko-parkowy: dwór, stajnia, park z alejami, stawami, kanałami, aleja dojazdowa, gorzelnia, dwa magazyny,	A/196

Lp.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	NR REJESTRU
		dwie obory, w gran. wg zał. planu	
11.	Styrzyniec	dwór, park	A/237
12.	Swory	zespół kościoła rzymskokat. pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa: kościół, brama główna, ogrodzenie placu przykościelnego, drzewostan, na działce wskazanej w dec., w gran. wg zał. planu	A/1328
13.	Swory	cmentarz unicko-katolicki wraz z drzewostanem, w obrębie działki wskazanej w dec., w gran. wg zał. planu	A/1373
14.	Sycyna	d. cmentarz unicki, ob. prawosławny, wraz z ogrodzeniem i drzewostanem, w obrębie działki wskazanej w dec., wg zał. planu	A/1337
15.	Terebela	założenie parkowe: park, pole w miejscu d. warzywnika, w gran. wg zał. planu	A/1424
16.	Woroniec	Światopelków-Mirskich na osi alei brzoźowo-lipowej i przecinki leśnej o długości 700 m - założenie dworsko-parkowe: krzyż alej, otoczenie kaplicy teren d. sadu, teren d. osady folwarcznej, teren d. parku i ogrodu warzywnego, część gospodarcza d. założenia, w gran. wg zał. planu	A/439
17.	Woskrzenice Duże	kościół rzymskokat. pw. św. Michała Archanioła wraz z otaczającym drzewostanem, na działce wskazanej w dec., w gran. wg zał. planu	A/1335
18.	Woskrzenice Duże	zespół dworsko-parkowy: dwór, park, staw, pawilon ogrodowy – w gran. wg zał. planu	A/1407
19.	Zacisze	założenie dworsko-ogrodowe: dwór, spichlerz, park, w gran. wg zał. planu	A/1404
20.	Kaliów	pomnik (kapliczka) w lesie Hola, na działce wskazanej w dec., wg zał. mapy	A/1658

Źródło: Opracowanie własne na podstawie obwieszczenia nr 1/2021 Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie z dnia 12 stycznia 2021 r. w sprawie wykazów zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa lubelskiego i rejestru zabytków archeologicznych woj. lubelskiego.

ZAŁĄCZNIK B**WYKAZ OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH – OBIEKTÓW BUDOWLANYCH –****ZNAJDUJĄCYCH SIĘ W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW GMINY BIAŁA PODLASKA**

Lp.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTK.	INNE	IDENTYFIKATOR
1.	CICIBÓR DUŻY	dom	1 ćw. XX w.		WEZ	146
2.	CICIBÓR DUŻY	dom	1 ćw. XX w.		WEZ	147
3.	CICIBÓR DUŻY	dom	1 ćw. XX w.		WEZ	148
4.	CICIBÓR DUŻY	D. Cerkiew Unicka, ob. kaplica rzym.-kat. pw. Matki Boskiej Częstochowskiej	1655 r.	A/1391 z dn. 21.05.1993 r.		149
5.	CICIBÓR DUŻY	dwór w zespole dworsko-parkowym	4 ćw. XIX w.		WEZ	150
6.	CICIBÓR DUŻY	obora dworska w zespole dworsko-parkowym	4 ćw. XIX w.		WEZ	151
7.	CICIBÓR DUŻY	spichlerz dworski w zespole dworsko-parkowym	4 ćw. XIX w.		WEZ	152
8.	CICIBÓR DUŻY	park dworski w zespole dworsko-parkowym	4 ćw. XIX w.		WEZ	153
9.	CICIBÓR DUŻY	krzyż przydrożny	2 ćw. XX w.			154
10.	CICIBÓR DUŻY	dom	1 ćw. XIX w.			155
11.	CICIBÓR DUŻY	cmentarz unicki	1 ćw. XIX w.	A/1391 z dn. 21.05.1993 r.	WEZ	195
12.	CICIBÓR MAŁY	krzyż przydrożny	2 ćw. XX w.			156
13.	CICIBÓR MAŁY	spichlerz	1 ćw. XX w.		WEZ	157
14.	CICIBÓR MAŁY	dom	1 ćw. XX w.		WEZ	158
15.	CICIBÓR MAŁY	krzyż przydrożny	2 ćw. XX w.		WEZ	159
16.	CZOSNÓWKA	dworzec w zespole dworca PKP Ogrodniki	4 ćw. XIX w.		WEZ	143
17.	CZOSNÓWKA	drożniczówka w zespole dworca PKP Ogrodniki	4 ćw. XIX w.		WEZ	144
18.	CZOSNÓWKA	magazyn PKP w zespole dworca PKP Ogrodniki	4 ćw. XIX w.		WEZ	145
19.	DOKUDÓW I	dom	pocz. XX w.			179

Lp.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTEK.	INNE	IDENTYFIKATOR
20.	DOKUDÓW I	budynek szkoły	2 ćw. XX w.			180
21.	DOKUDÓW I	kapliczka cmentarza na cmentarzu unickim	pocz. XX w.		WEZ	181
22.	DOKUDÓW I	cmentarz unicki	1 ćw. XIX w.		WEZ	182
23.	DOKUDÓW I	kapliczka przydrożna	k. XIX w.		WEZ	183
24.	DOKUDÓW I	kościół paraf. pw. św. Praksedy	1928 r.		WEZ	184
25.	DOKUDÓW I	cmentarz rzymsko-katolicki	1920 r.		WEZ	185
26.	DOKUDÓW I	krzyż przydrożny	1 ćw. XX w.			186
27.	DOKUDÓW II	kapliczka przydrożna	2 ćw. XX w.			178
28.	GRABANÓW	dwór w zespole dworsko-parkowym Kozula	ok. poł. XIX w.	A/1430 z dn. 31.12.1983 r.		280
29.	GRABANÓW	park dworski w zespole dworsko-parkowym w Kozuli	ok. poł. XIX w.	A/1430 z dn. 31.12.1983 r.		281
30.	GRABANÓW	figura Matki Boskiej w zespole dworsko-parkowym w Kozuli	2 ćw. XX w.			282
31.	HOLA	krzyż przydrożny	k. XVIII w.			196
32.	HRUD	krzyż przydrożny	2 ćw. XX w.			160
33.	HRUD	spichlerz	2 ćw. XX w.			161
34.	HRUD	dom	1 ćw. XX w.			162
35.	HRUD	d. cerkiew prawosławna, ob. kościół parafialny pw. Zwiastowania NMP	k. XIX w.	A/1326 z dn. 20.08.1997 r.		163
36.	HRUD	dzwonnica w zespole kościoła parafialnego	1 ćw. XX w.		WEZ	164
37.	HRUD	figura Chrystusa Miłosiernego w zespole kościoła parafialnego	2 ćw. XX w.			165
38.	HRUD	cmentarz rzymsko-katolicki	1 ćw. XX w.		WEZ	166
39.	HRUD	krzyż przydrożny	2 ćw. XX w.			167
40.	HUSINKA	mogiła żołnierza z 1920 r.	1920 r.		WEZ	208
41.	HUSINKA	upamiętnienie pomordowanych w 1942 r.	2 ćw. XX w.			209
42.	HUSINKA	budynek szkoły, ob. dom mieszkalny	2 ćw. XX w.			210

Lp.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTEK.	INNE	IDENTYFIKATOR
43.	HUSINKA	upamiętnienie J. Deskura	4 ćw. XX w.			211
44.	JAŻWINY	mogiła żołnierzy AK z 1944 r. w zespole leśniczówki	1944 r.		WEZ	193
45.	JAŻWINY	spichlerz w zespole leśniczówki	2 ćw. XX w.			194
46.	KALIŁÓW	cmentarz wojenny, radziecki	1941-1942		WEZ	176
47.	KALIŁÓW	upamiętnienie obozu Jeńców Radzieckich	3 ćw. XX w.		WEZ	177
48.	KRZYMOWSKIE	dwór w zespole dworsko-parkowym	pocz. XX w.			212
49.	KRZYMOWSKIE	park dworski w zespole dworsko-parkowym	pocz. XX w.			213
50.	KRZYMOWSKIE	spichlerz w zespole dworsko-parkowym	2 ćw. XX w.			214
51.	KRZYMOWSKIE	kapliczka przydrożna	1 ćw. XX w.			215
52.	KRZYMOWSKIE	dom	pocz. XX w.			216
53.	KRZYMOWSKIE	krzyże przydrożne	1 ćw. XX w.			217
54.	ŁUKOWCE	cmentarz rzymsko-katolicki	1 ćw. XX w.		WEZ	254
55.	ŁUKOWCE	cmentarz unicki	1 ćw. XX w.	A/1363 z dn. 20.10.1993 r.	WEZ	255
56.	ŁUKOWCE	krzyże przydrożne	1916 r.			256
57.	OGRODNIKI	kapliczka przydrożna	2 ćw. XX w.			134
58.	OGRODNIKI	krzyż przydrożny	2 ćw. XX w.			135
59.	ORTEL KSIĄŻĘCY I	rządcówka w zespole dworsko-parkowym	2 ćw. XX w.		WEZ	136
60.	ORTEL KSIĄŻĘCY II	obora w zespole dworsko-parkowym	2 ćw. XX w.		WEZ	138
61.	ORTEL KSIĄŻĘCY II	park dworski w zespole dworsko-parkowym	1 ćw. XX w.		WEZ	139
62.	ORTEL KSIĄŻĘCY II	d. cerkiew prawosławna, ob. kościół parafialny pw. Narodzenia NMP	k. XIX w.	A/1397 z dn. 10.03.1993 r.		140
63.	ORTEL KSIĄŻĘCY II	cmentarz rzymsko-katolicki	pocz. XX w.		WEZ	141
64.	ORTEL KSIĄŻĘCY II	cmentarz unicki, ob. prawosławny	4 ćw. XIX w.		WEZ	142

Lp.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTEK.	INNE	IDENTYFIKATOR
65.	POJELCE	krzyż przydrożny	1930 r.			251
66.	POROSIUKI	dom	k. XIX w.			218
67.	POROSIUKI	dom	1 ćw. XX w.			219
68.	ROSKOSZ	dwór w zespole dworsko-parkowym	ok. poł. XIX w.	A/196 z dn. 05.12.1983 r.		168
69.	ROSKOSZ	park dworski w zespole dworsko-parkowym	4 ćw. XIX w.	A/196 z dn. 05.12.1983 r.		169
70.	ROSKOSZ	stajnia dworska w zespole dworsko-parkowym	ok. poł. XIX w.	A/196 z dn. 05.12.1983 r.		170
71.	ROSKOSZ	spichlerz dworski w zespole dworsko-parkowym	1898 r.	A/196 z dn. 05.12.1983 r.		171
72.	ROSKOSZ	Obora dworska I w zespole dworsko-parkowym	1898 r.	A/196 z dn. 05.12.1983 r.		172
73.	ROSKOSZ	Obora dworska I w zespole dworsko-parkowym	1898 r.	A/196 z dn. 05.12.1983 r.		173
74.	ROSKOSZ	magazyn spirytusowy w zespole dworsko-parkowym	k. XIX w.	A/196 z dn. 05.12.1983 r.		174
75.	ROSKOSZ	gorzelnia w zespole dworsko-parkowym	k. XIX w.	A/196 z dn. 05.12.1983 r.		175
76.	SITNIK	upamiętnienie przemarszu legionów WP	ok. 1925 r.			253
77.	SŁAWACINEK NOWY	krzyż przydrożny	1935 r.			252
78.	STYRZYNIC	dwór w zespole dworsko-parkowym	1840 r. , 1889 r.	A/237 z dn. 28.02.1967 r.		220
79.	STYRZYNIC	park dworski w zespole dworsko-parkowym	ok. poł. XIX w.	A/237 z dn. 28.02.1967 r.		221
80.	STYRZYNIC	budynek gospodarczy w zespole dworsko-parkowym	pocz. XX w.		WEZ	222
81.	SWORY	cmentarz choleryczny	1 ćw. XIX w.		WEZ	249
82.	SWORY	cmentarz unicki (choleryczny?)	ok. poł. XIX w.		WEZ	250
83.	SWORY	kościół paraf. pw. Naj. Serca Jezusa w zespole kościelnym	1908 r.	A/1328 z dn. 20.08.1997 r.		257
84.	SWORY	brama i ogrodzenie cm.	pocz. XX w.	A/1328		258

Lp.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTEK.	INNE	IDENTYFIKATOR
		przykościelnego w zespole kościelnym		z dn. 20.08.1997 r.		
85.	SWORY	cmentarz rzymsko-katolicki	pocz. XX w.		WEZ	259
86.	SWORY	wiatrak	pocz. XX w.		WEZ	260
87.	SWORY	dom	1 ćw. XX w.			261
89.	SWORY	stodoła	1 ćw. XX w.			262
90.	SWORY	dom	1 ćw. XX w.			263
91.	SWORY	cmentarz unicki	ok. poł. XIX w.	A/1373 z dn. 18.05.1993 r.		264
92.	SWORY	kapliczka przydrożna	pocz. XX w.		WEZ	265
93.	SWORY	kapliczka	pocz. XX w.		WEZ	266
94.	SWORY	pomnik niepodległości	1928 r.			267
95.	SWORY	dom	pocz. XX w.		WEZ	268
96.	SWORY	kapliczka przydrożna	1956 r.			269
97.	SWORY	dom	1 ćw. XX w.			270
98.	SYCYNA	kapliczka przydrożna	1 ćw. XX w.			223
99.	SYCYNA	cmentarz unicki, ob. Prawosławny	XVII w., pocz. XIX w.	A/1337 z dn. 25.10.1996 r.		224
100.	SYCYNA	brama cmentarna z murem cmentarnym	pocz. XX w.	A/1337 z dn. 25.10.1996 r.		225
101.	SYCYNA	zbiorowa mogiła poległych 1863 r.	1863 r.			226
102.	SYCYNA	dom	pocz. XX w.		WEZ	227
103.	SYCYNA	spichlerz	1 ćw. XX w.		WEZ	228
104.	SYCYNA	dom	1 ćw. XX w.		WEZ	229
105.	SYCYNA	cmentarz choleryczny (?) miejsce bitwy powstańców 1863 r.	2 ćw. XIX w.			286
106.	TEREBELA	park dworski	k. XIX w.	A/1424 z dn. 31.12.1983 r.		271
107.	TEREBELA	cmentarz unicki	1 ćw. XIX w.		WEZ	272
108.	WILCZYN	dwór w zespole dworsko-parkowym Grabanów	ok. 1860 r.	A/1431 z dn. 31.12.1983 r.		276
109.	WILCZYN	park dworski w zespole dworsko-parkowym	ok. poł. XIX w.	A/1431 z dn. 31.12.1983 r.		277

Lp.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTEK.	INNE	IDENTYFIKATOR
110.	WILCZYN	wozownia dworska w zespole dworsko-parkowym Grabanów	pocz. XX w.	A/1431 z dn. 31.12.1983 r.		278
111.	WILCZYN	czworak w zespole dworsko-parkowym Grabanów	k. XIX w.		WEZ	279
112.	WORONIEC	mogiła powstańców	1863 r.		WEZ	230
113.	WORONIEC	kaplica grobowa w zespole dworsko-parkowym	l. 70 XIX w.	A/439 z dn. 31.12.1983 r.	WEZ	231
114.	WORONIEC	Aleje dojazdowe w zespole dworsko-parkowym	k. XIX w.	A/439 z dn. 31.12.1983 r		232
115.	WORONIEC	park dworski w zespole dworsko-parkowym	k. XIX w.	A/439 z dn. 31.12.1983 r		233
116.	WORONIEC	obora dworska I w zespole dworsko-parkowym	1 ćw. XX w.	A/439 z dn. 31.12.1983 r		234
117.	WORONIEC	obora dworska II w zespole dworsko-parkowym	1 ćw. XX w.	A/439 z dn. 31.12.1983 r		235
118.	WORONIEC	spichlerz dworski krzyż przydrożny	pocz. XX w.	A/439 z dn. 31.12.1983 r		236
119.	WORONIEC	stodoła dworska w zespole dworsko-parkowym	1 ćw. XX w.	A/439 z dn. 31.12.1983 r		237
120.	WORONIEC	wozownia dworska w zespole dworsko-parkowym	1 ćw. XX w.	A/439 z dn. 31.12.1983 r		238
121.	WORONIEC	piwnica dworska w zespole dworsko-parkowym	1 ćw. XX w.		WEZ	239
122.	WORONIEC	ochronka w zespole dworsko-parkowym	1 ćw. XX w.	A/439 z dn. 31.12.1983 r		240
123.	WORONIEC	dwanaściorak w zespole dworsko-parkowym	pocz. XX w.			241
124.	WORONIEC	czworak w zespole dworsko-parkowym	1 ćw. XX w.		WEZ	242
125.	WORONIEC	kuchnia dworska	1 ćw. XX w.			243
126.	WORONIEC	magazyn dworski w zespole dworsko-parkowym	1 ćw. XX w.	A/439 z dn. 31.12.1983 r	WEZ	244
127.	WORONIEC	upamiętnienie lotników amerykańskich	4 ćw. XX w.			245

Lp.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTEK.	INNE	IDENTYFIKATOR
128.	WORONIEC	Obora I w zespole folwarcznym Frampol	pocz. XX w.		WEZ	273
129.	WORONIEC	Obora II w zespole folwarcznym Frampol	k. XIX w.		WEZ	274
130.	WORONIEC	Aleja dojazdowa do zespołu folwarcznego Frampol	pocz. XX w.		WEZ	275
131.	WOSKRZENICE DUŻE	d. cerkiew prawosławna, ob. Kościół paraf. pw. Michała Archanioła	1902 r.	A/1335 z dn. 20.08.1997 r.		198
132.	WOSKRZENICE DUŻE	dzwonnica w zespole kościoła parafialnego	2 ćw. XX w.		WEZ	199
133.	WOSKRZENICE DUŻE	cmentarz rzymsko-katolicki	ok. poł. XIX w.		WEZ	200
134.	WOSKRZENICE DUŻE	pomnik kamienny (kamienna Baba)	późne średniowiecze		WEZ	201
135.	WOSKRZENICE DUŻE	pomnik kamienny (Kamienna Stella)	późne średniowiecze		WEZ	202
136.	WOSKRZENICE DUŻE	park dworski w zespole dworsko-parkowym	1 ćw. XIX w.	A/1407 z dn. 31.12.1983 r.		203
137.	WOSKRZENICE DUŻE	dwór w zespole dworsko-parkowym	4 ćw. XIX w.	A/1407 z dn. 31.12.1983 r.		204
138.	WOSKRZENICE DUŻE	pawilon ogrodowy w zespole dworsko-parkowym	4 ćw. XIX w.	A/1407 z dn. 31.12.1983 r.		205
139.	WOSKRZENICE DUŻE	budynek gospodarczy w zespole dworsko-parkowym	4 ćw. XIX w.		WEZ	206
140.	WOSKRZENICE MAŁE	dom	2 ćw. XX w.			207
141.	WÓLKA PLEBAŃSKA	krzyż przydrożny	2 ćw. XX w.			187
142.	WÓLKA PLEBAŃSKA	krzyż przydrożny	1950 r.			188
143.	WÓLKA PLEBAŃSKA	krzyż przydrożny	2 ćw. XX w.			189
144.	WÓLKA PLEBAŃSKA	krzyż przydrożny	2 ćw. XX w.			190
145.	WÓLKA PLEBAŃSKA	krzyż przydrożny	2 ćw. XX w.			191
146.	WÓLKA PLEBAŃSKA	cmentarz prawosławny	4 ćw. XIX w.		WEZ	192
147.	ZABŁOCIE	kapliczka przydrożna	pocz. XX w.			246
148.	ZABŁOCIE	krzyż przydrożny	1 ćw. XX w.			247

Lp.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTEK.	INNE	IDENTYFIKATOR
149.	ZABŁOCIE	Kapliczka przydrożna	1958 r.			248
150.	ZACISZE	dwór w zespole dworsko-parkowym	ok. 1930 r.	A/1404 z dn. 10.03.1989 r.		283
151.	ZACISZE	spichlerz dworski w zespole dworsko-parkowym	pocz. XX w.	A/1404 z dn. 10.03.1989 r.		284
152.	ZACISZE	park dworski w zespole dworsko-parkowym	1 ćw. XX w.	A/1404 z dn. 10.03.1989 r.		285

ZAŁĄCZNIK C

WYKAZ OBIEKTÓW ZABYTEKOWYCH - STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH –
ZNAJDUJĄCYCH SIĘ W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW GMINY BIAŁA PODLASKA

Lp.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	OBSZAR AZP	NR STAN. NA OBSZARZE	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTEK.	INNE	IDENTYFIKATOR
1.	CEŁUJKI/PÓLKO	OSADA	24	59-84	okres nowożytny		WEZ	133
2.	CICIBÓR DUŻY	ŚLAD OSADNICTWA	8	60-86	okres nowożytny		WEZ	120
3.	CICIBÓR MAŁY	ŚLAD OSADNICTWA	26	59-86	epoki kamienia, brązu, żelaza, wczesne średniowiecze		WEZ	105
4.	CICIBÓR MAŁY	ŚLAD OSADNICTWA	28	59-86	okres nowożytny		WEZ	106
5.	CICIBÓR MAŁY	OSADA	27	59-86	okres nowożytny		WEZ	108
6.	CICIBÓR MAŁY	OSADA	25	59-86	okres rzymski		WEZ	109
7.	CICIBÓR MAŁY	OSADA	5	60-86	wczesne średniowiecze		WEZ	117
8.	CICIBÓR MAŁY	ŚLAD OSADNICTWA	4	60-86	średniowiecze		WEZ	118
9.	CICIBÓR MAŁY	ŚLAD OSADNICTWA	6	60-86	okres nowożytny		WEZ	119
10.	CZOSNÓWKA	OSADA	13	61-87	okres nowożytny		WEZ	17
11.	CZOSNÓWKA	ŚLAD OSADNICTWA	12	61-87	okres nowożytny		WEZ	18
12.	CZOSNÓWKA	OSADA	11	61-87	mezolit, neolit		WEZ	19
13.	CZOSNÓWKA	OSADA	10	61-87	nieokreślony		WEZ	20
14.	CZOSNÓWKA	ŚLAD OSADNICTWA	9	61-87	okres nowożytny		WEZ	21

Lp.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	OBSZAR AZP	NR STAN. NA OBSZARZE	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTK.	INNE	IDENTYFIKATOR
15.	DOKUDÓW I	ŚLAD OSADNICTWA	17	62-87	starożytność		WEZ	57
16.	DOKUDÓW I	ŚLAD OSADNICTWA	21	62-87	starożytność		WEZ	63
17.	DOKUDÓW I	ŚLAD OSADNICTWA	25	62-87	starożytność		WEZ	64
18.	DOKUDÓW I	ŚLAD OSADNICTWA	24	62-87	okres rzymski		WEZ	65
19.	DOKUDÓW I	ŚLAD OSADNICTWA	23	62-87	okres nowożytny		WEZ	66
20.	DOKUDÓW I	OSADA	22	62-87	wczesne średniowiecze		WEZ	67
21.	DOKUDÓW I	ŚLAD OSADNICTWA	26	62-87	starożytność		WEZ	288
22.	DOKUDÓW I	ŚLAD OSADNICTWA	27	62-87	wczesne średniowiecze		WEZ	289
23.	HRUD	OSADA	6	60-87	okres nowożytny		WEZ	81
24.	HRUD	ŚLAD OSADNICTWA	3	60-86	okres nowożytny		WEZ	123
25.	HRUD	ŚLAD OSADNICTWA	2	60-86	wczesna epoka brązu, starożytność, średniowiecze, okres przedrzymski		WEZ	124
26.	HRUD	ŚLAD OSADNICTWA	20	59-86	mezolit, starożytność, wczesne średniowiecze		WEZ	92
27.	HRUD	ŚLAD OSADNICTWA	21	59-86	starożytność, wczesne średniowiecze		WEZ	93
28.	HRUD	ŚLAD OSADNICTWA	22	59-86	okres nowożytny		WEZ	90
29.	HRUD	ŚLAD OSADNICTWA	23	59-86	starożytność		WEZ	91
30.	HRUD	ŚLAD OSADNICTWA	24	59-86	starożytność, okres nowożytny		WEZ	97
31.	HRUD	ŚLAD OSADNICTWA	29	59-86	wczesne średniowiecze		WEZ	107
32.	HRUD	OSADA	30	59-86	okres nowożytny		WEZ	104
33.	HRUD	OSADA	31	59-86	średniowiecze		WEZ	102
34.	HRUD	ŚLAD OSADNICTWA	32	59-86	okres nowożytny		WEZ	103
35.	HRUD	OSADA	33	59-86	okres nowożytny		WEZ	100

Lp.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	OBSZAR AZP	NR STAN. NA OBSZARZE	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTEK.	INNE	IDENTYFIKATOR
36.	HRUD	OSADA	34	59-86	wczesne średniowiecze		WEZ	101
37.	HRUD	OSADA	35	59-86	okres nowożytny		WEZ	99
38.	HRUD	CEMENTARZYSKO	43	59-86	okres rzymski		WEZ	98
39.	HRUD	ŚLAD OSADNICTWA	44	59-86	okres rzymski		WEZ	96
40.	HRUD	ŚLAD OSADNICTWA	45	59-86	epoka żelaza		WEZ	89
41.	HRUD	ŚLAD OSADNICTWA	46	59-86	wczesna epoka brązu, wczesna epoka żelaza, starożytność, okres nowożytny		WEZ	94
42.	HRUD	ŚLAD OSADNICTWA	47	59-86	wczesna epoka brązu, wczesna epoka żelaza, starożytność, okres nowożytny		WEZ	86
43.	HRUD	ŚLAD OSADNICTWA	48	59-86	wczesne średniowiecze		WEZ	95
44.	HUSINKA	ŚLAD OSADNICTWA	18	60-88	neolit		WEZ	53
45.	HUSINKA	ŚLAD OSADNICTWA	19	60-88	kultura trzciniecka		WEZ	54
46.	HUSINKA	ŚLAD OSADNICTWA	20	60-88	kultura trzciniecka		WEZ	51
47.	HUSINKA	ŚLAD OSADNICTWA	21	60-88	epoka kamienia		WEZ	55
48.	HUSINKA	OBOZOWISKO	22	60-88	neolit		WEZ	56
49.	HUSINKA	ŚLAD OSADNICTWA	23	60-88	kultura łużycka		WEZ	52
50.	JANÓWKA	ŚLAD OSADNICTWA	8	62-86	epoka kamienia		WEZ	34
51.	JANÓWKA	ŚLAD OSADNICTWA	9	62-86	wczesne średniowiecze		WEZ	28
52.	JANÓWKA	ŚLAD OSADNICTWA	10	62-86	okres rzymski		WEZ	44
53.	JANÓWKA	ŚLAD OSADNICTWA	15	62-86	wczesne średniowiecze		WEZ	35
54.	JANÓWKA	ŚLAD OSADNICTWA	16	62-86	wczesne średniowiecze		WEZ	36
55.	JANÓWKA	ŚLAD OSADNICTWA	17	62-86	wczesne		WEZ	37

Lp.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	OBSZAR AZP	NR STAN. NA OBSZARZE	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTK.	INNE	IDENTYFIKATOR
					średniowiecze			
56.	JANÓWKA	ŚLAD OSADNICTWA	18	62-86	wczesne średniowiecze		WEZ	38
57.	JANÓWKA	ŚLAD OSADNICTWA	19	62-86	wczesne średniowiecze		WEZ	39
58.	JANÓWKA	ŚLAD OSADNICTWA	20	62-86	starożytność		WEZ	40
59.	JANÓWKA	ŚLAD OSADNICTWA	21	62-86	starożytność		WEZ	41
60.	JANÓWKA	ŚLAD OSADNICTWA	6	62-86	starożytność		WEZ	42
61.	KALIŁÓW	ŚLAD OSADNICTWA	5	60-87	mezolit		WEZ	80
62.	KAMIENICZNE	ŚLAD OSADNICTWA	4	59-87	okres nowożytny		WEZ	77
63.	KAMIENICZNE	ŚLAD OSADNICTWA	5	59-87	okres nowożytny		WEZ	73
64.	KAMIENICZNE	ŚLAD OSADNICTWA	6	59-87	wczesne średniowiecze		WEZ	75
65.	KRZYMOWSKIE	ŚLAD OSADNICTWA	1	60-84	okres nowożytny		WEZ	72
66.	KRZYMOWSKIE	ŚLAD OSADNICTWA	2	60-84	okres wędrówek ludów		WEZ	71
67.	LISY	ŚLAD OSADNICTWA	7	62-86	wczesne średniowiecze		WEZ	33
68.	MICHAŁÓWKA	ŚLAD OSADNICTWA	11	62-86	epoka kamienia, starożytność		WEZ	29
69.	MICHAŁÓWKA	ŚLAD OSADNICTWA	12	62-86	wczesna epoka brązu		WEZ	31
70.	MICHAŁÓWKA	ŚLAD OSADNICTWA	13	62-86	okres rzymski		WEZ	43
71.	MICHAŁÓWKA	ŚLAD OSADNICTWA	1	62-86	neolit, epoka brązu		WEZ	30
72.	MŁYNIEC	ŚLAD OSADNICTWA	14	62-86	epoka kamienia		WEZ	32
73.	ORTEL KSIĄŻĘCY I	GRODZISKO WCZESNOŚREDNIOWI ECZNE	1	62-87	wczesne średniowiecze	C/164	WEZ	58
74.	ORTEL KSIĄŻĘCY I	OSADA	13	62-87	wczesne średniowiecze		WEZ	60
75.	ORTEL KSIĄŻĘCY I	ŚLAD OSADNICTWA	14	62-87	wczesne średniowiecze		WEZ	61
76.	ORTEL	OSADA	15	62-87	wczesne		WEZ	59

Lp.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	OBSZAR AZP	NR STAN. NA OBSZARZE	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTK.	INNE	IDENTYFIKATOR
	KSIĄŻĘCY I				średniowiecze			
77.	ORTEL KSIĄŻĘCY I	ŚLAD OSADNICTWA	16	62-87	starożytność		WEZ	62
78.	ORTEL KSIĄŻĘCY I	OSADA	40	62-88	okres nowożytny		WEZ	27
79.	ORTEL KSIĄŻĘCY II	OSADA	8	61-88	epoka brązu		WEZ	25
80.	ORTEL KSIĄŻĘCY II	ŚLAD OSADNICTWA	9	61-88	okres nowożytny		WEZ	26
81.	PERKOWICE	ŚLAD OSADNICTWA	10	61-88	starożytność		WEZ	24
82.	POROSIUKI	ŚLAD OSADNICTWA	4	61-85	kultura łużycka		WEZ	127
83.	POROSIUKI	ŚLAD OSADNICTWA	21	61-86	okres nowożytny		WEZ	5
84.	POROSIUKI	ŚLAD OSADNICTWA	22	61-86	mezolit, neolit, okres nowożytny		WEZ	6
85.	PÓLKO	ŚLAD OSADNICTWA	25	59-84	okres nowożytny		WEZ	132
86.	ROSKOSZ	ŚLAD OSADNICTWA	36	59-86	wczesna epoka brązu, średniowiecze, okres nowożytny		WEZ	88
87.	ROSKOSZ	ŚLAD OSADNICTWA	9	60-86	okres nowożytny		WEZ	121
88.	SITNIK	ŚLAD OSADNICTWA	2	60-85	okres nowożytny		WEZ	70
89.	SITNIK	OSADA	3	60-85	okres nowożytny		WEZ	69
90.	SITNIK	CMENTARZYSKO	4	60-85	okres nowożytny		WEZ	68
91.	SITNIK	OSADA	5	60-85	okres nowożytny		WEZ	16
92.	SŁAWACINEK STARY	ŚLAD OSADNICTWA	12	61-86	okres nowożytny		WEZ	87
93.	SŁAWACINEK STARY	OSADA	13	61-86	okres nowożytny		WEZ	197
94.	SŁAWACINEK STARY	OSADA	14	61-86	okres nowożytny		WEZ	15
95.	SŁAWACINEK STARY	OSADA	15	61-86	okres nowożytny		WEZ	12
96.	SŁAWACINEK	ŚLAD OSADNICTWA	16	61-86	epoka kamienia		WEZ	11

Lp.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	OBSZAR AZP	NR STAN. NA OBSZARZE	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTK.	INNE	IDENTYFIKATOR
	STARY							
97.	SŁAWACINEK STARY	OSADA	17	61-86	okres nowożytny		WEZ	10
98.	SŁAWACINEK STARY	OSADA	18	61-86	okres nowożytny		WEZ	9
99.	SŁAWACINEK STARY	ŚLAD OSADNICTWA	19	61-86	epoka kamienia		WEZ	8
100.	SŁAWACINEK STARY	ŚLAD OSADNICTWA	20	61-86	wczesne średniowiecze		WEZ	7
101.	SŁAWACINEK STARY	OSADA	27	61-86	wczesna epoka brązu		WEZ	1
102.	SŁAWACINEK STARY	OSADA	10	61-86	okres nowożytny		WEZ	78
103.	SŁAWACINEK STARY	ŚLAD OSADNICTWA	11	61-86	mezolit		WEZ	130
104.	STYRZYNIEC	ŚLAD OSADNICTWA	9	61-85	starożytność		WEZ	128
105.	SURMACZE	CMENTARZYSKO	5	61-85	nieokreślone		WEZ	129
106.	SURMACZE	DWÓR (LOKALIZACJA)?	6	61-85	okres nowożytny		WEZ	131
107.	SWORY	ŚLAD OSADNICTWA	4	60-84	epoka kamienia		WEZ	22
108.	SYCYNA	ŚLAD OSADNICTWA	7	61-85	okres rzymski		WEZ	126
109.	SYCYNA	ŚLAD OSADNICTWA	8	61-85	starożytność		WEZ	125
110.	TEREBELA	OSADA	50	59-86	wczesne średniowiecze		WEZ	115
111.	TEREBELA	ŚLAD OSADNICTWA	51	59-86	wczesne średniowiecze		WEZ	116
112.	TEREBELA	ŚLAD OSADNICTWA	55	59-86	epoka kamienia, epoka żelaza		WEZ	110
113.	TEREBELA	ŚLAD OSADNICTWA	58	59-86	okres nowożytny		WEZ	113
114.	TEREBELA	ŚLAD OSADNICTWA	59	59-86	wczesne średniowiecze		WEZ	114
115.	TEREBELA	ŚLAD OSADNICTWA	60	59-86	wczesne średniowiecze		WEZ	112

Lp.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	OBSZAR AZP	NR STAN. NA OBSZARZE	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTK.	INNE	IDENTYFIKATOR
116.	TEREBELA	ŚLAD OSADNICTWA	7	60-86	starożytność		WEZ	122
117.	TEREBELA	OSADA	7	60-86	okres nowożytny		WEZ	287
118.	WOSKRZENICE DUŻE	OSADA	1	60-87	okres nowożytny		WEZ	84
119.	WOSKRZENICE DUŻE	OSADA	2	60-87	okres nowożytny		WEZ	83
120.	WOSKRZENICE DUŻE	OSADA	3	60-87	okres nowożytny		WEZ	85
121.	WOSKRZENICE DUŻE	ŚLAD OSADNICTWA	4	60-87	okres nowożytny		WEZ	82
122.	WOSKRZENICE DUŻE	OBOZOWISKO	14	60-88	mezolit, neolit		WEZ	49
123.	WOSKRZENICE DUŻE	ŚLAD OSADNICTWA	15	60-88	wczesne średniowiecze		WEZ	45
124.	WOSKRZENICE DUŻE	OSADA	16	61-87	okres nowożytny		WEZ	14
125.	WOSKRZENICE DUŻE	ŚLAD OSADNICTWA	17	60-88	mezolit		WEZ	46
126.	WOSKRZENICE DUŻE	ŚLAD OSADNICTWA	25	60-88	okres nowożytny		WEZ	47
127.	WOSKRZENICE DUŻE	ŚLAD OSADNICTWA	26	60-88	okres nowożytny		WEZ	48
128.	WOSKRZENICE DUŻE	OSADA	16	60-88	wczesne średniowiecze		WEZ	50
129.	WÓLKA PLEBAŃSKA	OSADA	24	61-86	okres nowożytny		WEZ	4
130.	WÓLKA PLEBAŃSKA	ŚLAD OSADNICTWA	2	61-87	starożytność, okres nowożytny		WEZ	23
131.	WÓLKA PLEBAŃSKA	OSADA	25	61-86	okres nowożytny		WEZ	3
132.	WÓLKA PLEBAŃSKA	OSADA	26	61-86	okres nowożytny		WEZ	2
133.	ZACISZE	ŚLAD OSADNICTWA	7	59-87	wczesne średniowiecze		WEZ	74

Lp.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	OBSZAR AZP	NR STAN. NA OBSZARZE	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTK.	INNE	IDENTYFIKATOR
134.	ZACISZE	ŚLAD OSADNICTWA	8	59-87	okres nowożytny		WEZ	76